

Працюючи в горах, я мав вибір:
або спускатися вниз, або
підніматися вгору. Були від
народження - на висоті.

А. Демчук

Бібліотека гуцульської школи

Науково-дослідна лабораторія
«Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство»
Національної академії педагогічних наук України

Петро ЛОСЮК

НА ВІСТРІ ЧАСУ

Освітньо-краєзнавчі статті

“Писаний Камінь”

Косів

2016

УДК 3.372; 3.39 (391-398)

ББК 74.2+26.89 (4Укр)

Л 79

Лосюк П.В.

Л 79 **На вістрі часу:** Освітньо-краєзнавчі статті/ Лосюк П.В. – Косів: Писаний Камінь, 2015 – 276 с.

ISBN 978-966-181-151-4

У книжці Лосюка П.В., члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України, кандидата педагогічних наук, народного вчителя України зібрано освітньо-краєзнавчі статті автора, які публікувалися впродовж останніх років у різних періодичних виданнях. Статті розміщені у чотирьох розділах: «З народом і для народу», «Гуцульщині – гуцульську школу», «Національно-патріотичне виховання як покликання серця», «Освіті – дебюрократизацію управління».

Адресована науковцям, управлінцям, керівникам і вчителям загальноосвітніх навчальних закладів, усім, хто цікавиться проблемами розвитку освіти.

ББК 74.2+26.89 (4Укр)

© П.В. Лосюк, 2016

© А.А. Григорук,
обкладинка, 2016

© Видавництво
«Писаний Камінь», 2016

ISBN 978-966-181-151-4

З НАРОДОМ І ДЛЯ НАРОДУ

Я завжди був народним учителем

***Х**оч майже півстоліття працював директором школи, але передусім був народним учителем, бо вийшов з простого народу і працював з народом і для народу. Йдучи на кожний урок, і досі хвилююся, а це ознака того, що я ще вчитель.*

Освіта за минуле півстоліття

Для Гуцульщини, для горян найвагомішим досягненням було здійснення обов'язкової загальної освіти. Наш край був найвідсталішим щодо освіти. Так, у Яворові за сто років (друга половина XIX ст. і перша половина XX ст.) ніхто з мешканців села не здобув середньої освіти, а більшість із них були малописьменними і неписьменними.

Істотне зрушення в освіті відбулося в 70-80-х роках XX ст. За колгоспні, тобто за людські кошти, збудовано багато шкіл, за державні кошти на селі майже нічого не будувалось. Хто не дрімав у той час, той має школу.

Значний поступ у розвитку освіти зроблено за останнє десятиріччя. Так, у нашому районі при великому старанні голови райдержадміністрації Ярослава Шинкарука та начальника відділу освіти Володимира Козьменчука здійснено комп'ютеризацію шкіл, придбано 12 шкільних автобусів, що забезпечує підвіз учнів до

школи і зі школи додому, організовано в усіх школах гаряче харчування для учнів. Систематично проводяться ремонти шкільних приміщень та ін.. Усе це забезпечує рівний доступ дітей до здобуття якісної освіти.

Для порівняння пригадую, як у 60-х роках у тодішній однокомплектній восьмирічці з обслуговуючого персоналу були тільки дві прибиральниці, вони ж і опалювачі. Мені доводилося возити гнилі дрова аж із Бистреця і днями простоювати в черзі за вугіллям із шахти в Ковалівці. У морозні дні учні на двох перших уроках не писали із-за низької температури в класах.

Найголовніше – урок

Відповідаючи на запитання, що є головним у діяльності школи, скажу, що на першому плані – це урок як основна форма навчально-виховного процесу ще від “Великої дидактики” Яна Амоса Коменського (1592-1670). За останні десятиліття було чимало спроб модернізувати урок. Це і липецький метод (поурочний бал), оптимізація уроку, інтерактивне навчання, а тепер – компетентності та інноваційні технології, хоч не знають, що це таке.

У кожному з них є раціональне зерно, але біда в тому, що в погоні за модою результативність уроку відсувається на другий план. Тому педагогічний колектив нашої школи тривалий час працює над проблемним питанням “Результативний урок”. Заняття постійно діючого психолого-педагогічного семінару, робота творчих груп, тематичні декади, відкриті уроки вчителів і директора для всіх учителів, науково-методична конференція “Переорієнтація урочної системи з процесної на результативну”, – усе спрямовувалось на вироблення структури результативного уроку. Це – виділення головного з матеріалу теми уроку, робота над його засвоєнням кож-

ним учнем, одержання зворотної інформації, робота над корекцією знань. А методичні прийоми на кожному етапі уроку використовуються найрізноманітніші.

Проте не вдається домогтись, щоб кожен учитель працював результативно. Чому так, відповідь знаходимо в Альберта Енштейна: “Що за сумна епоха, в якій легше розбити атом, ніж знищити стереотип”. Отже, поки не буде подолано старий стереотип, не сформується новий. Для цього, крім науково-методичної підготовки, вчитель повинен мати Божу іскру, щоб запалити в учнів жадобу до знань, вміти слухати, бачити і розуміти дитячі душі. Інакше результативності в роботі не досягнеш. І не буде трагедією, якщо вчитель обере іншу професію. У цьому році диплом про другу вищу освіту одержали 20 тисяч осіб.

Наблизити освіту до життя

На запитання, які наболілі проблеми в освіті, відповідь дають випускники: “У школі нас вчили того, чого не потрібно в житті”. І справді, де використовують інтеграл чи структурну формулу бензолу ті випускники, які не продовжують навчання? До речі, сьогодні далеко не кожна сільська сім'я спроможна утримувати студента в місті.

За останнє десятиріччя в школах відбулося злочинне нищення трудового навчання. Це ще збільшило розрив між тим, що дає школа, і тим, що потрібно в реальному житті. Сільські діти з раннього віку залучаються до праці: селянин був і є трудолюбом і годувальником усіх. А в школі учні мають тільки один урок трудового навчання (тепер називаються технологіями) на тиждень.

Отже, склалося таке становище, що учні 10-11 класів сільських однокомплектних шкіл (на селі переважна більшість таких шкіл) позбавлені як профільного на-

вчання, так і трудової підготовки. Вони у великому програті в порівнянні з міськими школярами.

Тож чим повинні зайнятися сільські випускники після закінчення школи? З метою вирішення цієї проблеми ми розробили нову дидактичну систему — поєднання профільного навчання з трудовою підготовкою учнів 10-11 класів однокомплектних сільських шкіл. Так, 25 учнів 10 класу нашої школи разом вивчають базове ядро навчальних предметів, а далі навчаються в трьох групах в кількості не менше п'яти учнів суспільно-гуманітарного, природничо-математичного і технологічного профілів. Але для повноцінного профільного навчання згідно навчального плану не вистачає годин. Ми зверталися в різні високі інстанції, а одержували від МОНмолодьспорту одну й ту ж відповідь: “Підтримуємо вашу ініціативу, але на оплату додаткових годин Мінфін не дає згоди. Вирішуйте з місцевого бюджету”.

Невже чиновники ще не усвідомили істину: “Врятуємо сільську школу – врятуємо село”?

Крім цього, для наших гірських умов розробили модель гуцульської школи майбутнього, що передбачає трудову підготовку старшокласників, яка відповідає місцевим умовам. Це індивідуальне господарювання в гірських умовах, для хлопців заняття деревообробництвом (різьбою на дереві та будівельною справою), для дівчат – ткацтво (ліжникарство), вишивка та ін..

У Державній програмі відродження, збереження і розвитку народного мистецтва передбачено створення в Яворові колегіуму народних художніх промислів.

Хоч не повноцінно, але профільна підготовка з навчальних предметів дає можливість випускникам успішно пройти зовнішнє незалежне оцінювання і вступити до ВНЗ.

Працював не заради нагород

Мене запитують, як вдавалося протягом півстоліття поєднувати управлінську, навчальну, науково-педагогічну, господарську і громадську діяльність. Скажу правду, що мені цікавіше говорити про перспективи на майбутнє, ніж про те, чого досягнуто. Але є нагода і підбити підсумки зробленого.

Не вважаю себе релігійним фанатиком, але з вирішенням кожного із неймовірно складних завдань усе більше і більше переконувався, що мені допомагає Божа сила.

У нелегкі 60-ті роки в школі вдалося встановити центральне водяне опалення, господарським способом побудували приміщення для трьох класних кімнат і майстерні. Це дало можливість у 1967 році відновити середню школу.

У 70-х роках вся організаторська робота була зосереджена на здійсненні обов'язкової середньої освіти в гірському мікрорайоні школи (села Бабин, Город, Снідавка, Соколівка, Яворів). Так, у 1979 році до трьох дев'ятих класів було набрано 87 учнів.

Разом із цим влітку викроював 2-3 тижні, щоб попрацювати над кандидатською дисертацією в бібліотеках Москви, яку захистив у 1974 році на тему: "Моральне виховання старшокласників у процесі оволодіння декоративною творчістю". У дослідженні вперше розробив теоретичні засади виховних можливостей занять учнів декоративно-прикладним мистецтвом. На стикуванні мистецтва і педагогіки теоретично обґрунтував і експериментально підтвердив необхідність та педагогічну доцільність поєднання мистецтва і праці в школах тих місцевостей України, де розвинуте народне мистецтво.

Беручи участь у багатьох науково-практичних кон-

ференціях, знайомився з кращими школами в Україні та за її межами. Вимріювалася школа майбутнього в Яворові. Довелось долати неймовірні труднощі, зокрема п'ятирічну протидію партійних функціонерів. З ласки Божої, у 1982 році ввели в дію храм знань. Добре обладнані навчальні кабінети, комп'ютерний клас, майстерні, актові і спортивні зали, стадіон із збірно-розбірним басейном, гірськолижна база із 300-метровим витягом – все це для розвитку нахилів і здібностей юних гуцулят. Створили самооплатну школу мистецтв, пізніше відкрили центр дитячої творчості. Фольклорні колективи школи “Яворівські візерунки” і “Молода гуцулія” двічі виступали в Києві, а також в Культурному центрі України в Москві та Бая Марє (Румунія).

Постійно дбаємо не тільки про функціонування, але й розвиток школи. Працюємо над оновленням навчально-матеріальної бази. Ввели в дію електростанцію, розпочали заміну дерев'яних вікон на металопластикові. Впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології, учні підвозяться до школи і зі школи додому шкільним автобусом, діти, які проживають у місцевостях без транспортної доступності, перебувають у пришкольньому інтернаті. Отже, створені необхідні умови для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

На жаль, із-за мізерного фінансування слабо поповнюються навчальні кабінети наочним приладдям та лабораторним обладнанням (вартість фізичного кабінету 400 тис. грн.).

На початку 90-х років в Україні ширився українознавчий і народознавчий рух. 23 травня 1991 року в Яворівській школі зібралися начальники відділів освіти, педагоги-ентузіасти галицької, буковинської і закарпатської Гуцульщини. Обрали Гуцульську освітан-

ську раду – громадське науково-методичне об'єднання. Розробили концепцію гуцульської школи як регіональної української національної. Передусім передбачалось вивчення гуцульщинознавства, а це – знання історії Гуцульщини, природи і господарства краю, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій. Але без навчально-методичного забезпечення воно залишилося б тільки задекларованим.

Разом з Ігорем Пелипейком і Василем Курищуком заснували “Бібліотеку гуцульської школи”, яка тепер налічує близько 30 книжок (посібники, хрестоматії, довідники та ін.), 10 номерів журналу “Гуцульська школа”. Для співпраці з Академією педагогічних наук України, тепер Національною (НАПН), створили в 1994 році науково-дослідну лабораторію “Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” (завідувач Петро Лосюк).

Яворівська ЗОШ I-III ст. одержала статус авторської гуцульської школи як регіональної української національної. Набутий досвід морально-патріотичного виховання дітей та молоді засобами регіонального етнографічного компонента використовується не тільки в школах Гуцульщини, але й в інших етнографічних регіонах України (Бойківщина, Поділля, Полісся, Наддніпрянщина, Слобожанщина, Таврія та ін.).

Підсумовуючи свою півстолітню працю, радий не тільки за її високу оцінку, а більше радий, що вона потрібна у вихованні освічених, працьовитих, національно свідомих громадян України.

Омріяна і вистраждана

Із 1 вересня 1963 року мене призначили директором Яворівської восьмирічної школи. Досліджуючи історію розвитку освіти на Гуцульщині, я задавав собі запитання: „Чому ніхто з жителів Яворова, крім Окуневських, упродовж ста років (друга половина XIX ст. і перша половина XX ст.) не здобув середньої освіти?“ Це питання мучить мене й досі.

І я вирішив зробити все можливе і неможливе, щоб якнайбільше наших яворівців стали освіченими. Даруйте мені, що розповідь веде від першої особи, але при цьому не маю ні крихти наміру вихваляти себе чи щось подібне.

Об'їздивши багато міст і сіл в Україні і за її межами, бачив своїми очима різні школи: школи-палаці, гірші й кращі. Добре, що в людини є заздрість, але щира, щоб бути не гіршим від інших. Захистивши в 1974р. дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук, зміг заглянути в педагогіку глибше і ширше та впроваджувати досягнення науки в практику роботи школи.

Все це дозволило мені уявити нову школу в Яворові. Передусім це мала бути школа радості, щоб діти охоче йшли до неї. До цього впродовж майже сорока років довелось витратити не один день і пройти не один кілометр гірськими присілками Яворова та інших сіл, щоб здійснювати восьмирічний і середній всеобуч. Навчання в школі стає потребою для учнів тоді, коли, крім самих уроків, які всі не можуть бути захоплюючими, учні матимуть улюблені заняття в позаурочний час.

Отже, необхідна навчально-матеріальна база не тільки для проведення уроків, а й для всебічного розвитку кожного школяра як особистості, розвиток його

природних задатків, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування національної свідомості.

Оптимальним варіантом школи для здійснення цієї мети є школа-комплекс. Не хотів вживати слово „комплекс“, але куди подінешся. В Законі України „Про освіту“ говориться про створення різних типів навчально-виховних комплексів для розвитку здібностей, обдарувань і талантів дітей.

А тепер коротко все по порядку, бо для детальної розповіді потрібно б написати не одну книжку.

Боротьбу за нову школу (це саме була боротьба, а не щось інше) можна умовно поділити на чотири етапи: збір вихідних даних для виготовлення проектно-кошторисної документації, виготовлення проектно-кошторисної документації; вирішення питання про підрядну організацію, тобто хто буде будувати; саме будівництво школи. На три перші етапи витрачено п'ять років (1974-1979 рр.), на четвертий, тобто саме будівництво — два з половиною роки.

Які ж були бар'єри і підводні камені, що їх довелось долати? Районні керівні чиновники, дізнавшись, що збори колгоспників прийняли рішення про будівництво школи, прямо заявили, що в Яворові школи не буде. І заборонили видавати вихідні дані (рішення райвиконкому, висновки архітектури, пожежників, санстанції, енергетиків, зв'язківців і ін.). Мотиви були різні (в районі є ще гірші школи, ніж наша тощо), але через них просвічувалася патологічна зневага до гуцулів. Бач, захотілося нової школи.

Для подолання цього „мораторію“ довелось оббивати не одні пороги, доводити логікою, використовувати трибуну різних зборів, нарад, пленумів. І лід розтанув.

Здавалось, що приступаємо до виготовлення документації, але знайшовся обласний освітянський чиновник, якому не сподобався проект тому, що розрахований на більшу кількість учнів, ніж є в школі.

Знову настирливі докази, наукове обґрунтування: школа будується для майбутнього; для сільської школи не можна розраховувати по 40 учнів у класі і ін.

А час іде. Прошло вже два роки. І ось, здається, усміхнулося щастя. Є можливість включити будівництво школи до плану на 1977 р., але до 1 вересня 1976 р. потрібно подати документацію. На її виготовлення потрібний рік, а ми маємо три місяці. Конче необхідно було знайти вихід із становища. І знайшовся. Домовленість з проєктантами за окрему плату (допомогли і батьки) — і через два місяці документація була готова.

Наче все вирішилось, та раптом експертиза виявляє, що перекриття спортзалу і актового залу передбачено дев'ятиметровими панелями, а їх в області немає. Потрібний дозвіл Держбуду України. І знову комісії облархітектури, поїздки до Києва.

Нарешті, проєкт готовий, але змінилася політика щодо будівництва соціально-культурних закладів. Всі будівельні потужності спрямовуються на виробниче будівництво, зокрема тваринницьких приміщень.

Отже, пріоритет надається тваринам, а не дітям. „Пролітаємо“ з будівництвом школи і 1977 року. Але скрізь намагаюся довести, що якщо в селі не буде школи, то не буде молоді, а тоді і ферми не потрібні. Наче зі мною погоджуються, а в план будівництва (так звані титульні списки) на 1978 р. знову не включають.

Як кажуть, не було б щастя, та нещастя допомогло. Дізнаюся, що на 1979 р. включають в план будівництва одну школу, на будівництво якої навіть немає документації, а

ми вже три роки на черзі. Але для корумпованої партійної верхівки від райкому до ЦК це було звичним явищем.

Разом з тодішнім головою сільської ради П.Гелетюком та головою батьківського комітету Д.Шкрібляком з трудом потрапляємо на прийом до першого секретаря обкому партії. Там розкриваю всі карти, називаю дійових осіб афери, зокрема, і одного з секретарів обкому.

Не знаю, як була сприйнята наша скарга, але школа була включена до плану будівництва на 1979 рік.

Звичайно, що за все це районне начальство було розлючене на мене, і при нагоді я одержав догану.

Здавалось, що аж тепер все вирішено, аж тут знову бар'єр. Земельна ділянка під будівництво школи — багно, яке не проїхати і не пройти, а іншої ділянки в селі немає. Голова міжколгоспбуду — єдиної в районі будівельної організації — пише офіційного листа, що до будівництва школи не приступить доти, поки ділянка не буде придатною для будівельних робіт.

Не опускаю руки і в цій ситуації. Знову (в котрий вже раз!) вояж, на цей раз до меліораторів Коломиї. Але ж ми не включені до плану меліоративних робіт. Однак яворівські ліжники мали чудодійну силу.

І ось заключна толока для здачі ділянки під будівництво школи.

В толоці взяв участь голова колгоспу М.Г.Копчук, який підтримував мене в цих перипетях.

Не зупиняюсь на тому, як ішло й саме будівництво. Тільки хочу відзначити активну участь у ньому сотень яворівців, особливо батьків з присілків – Села Першого і Другого, Широкого, Токарні, Петрушів, Петричева, Черленого і ін. Так, М.Ю.Дебринюк, що працював водієм у Верховині, спеціально взяв відпустку, щоб два тижні відпрацювати на завершенні будівництва школи.

Завдяки цьому та великій майстерності будівельників з Чернівців (бригадир Григорій Дорофій) школа була збудована за два з половиною роки із належною якістю будівельних робіт.

Але нова школа — це порожня коробка, яку потрібно начиняти. І паралельно з усіма бідами завозилось найновіше обладнання, переважно прямо з Києва. Цьому сприяв новий голова колгоспу М.В.Мартишук. Педагогічний колектив, тодішній заступник директора І.М.Пантелюк, завгосп П.П.Мицканюк були моїми однодумцями. І разом ми впритул підійшли до створення школи-комплексу.

У першу чергу подбали, щоб школа мала своє гуцульське обличчя, бо, як кажуть, і стіни виховують. Вхід і вестибюль школи з різьбою по дереву, а на фасаді мозаїчний рельєф (відкрита книжка і навколо неї сонячні промені — світло знань), який оздобив випускник школи В.Корпанюк.

Навчальні кабінети, зали, майстерні обладнали за тодішніми найновішими досягненнями педагогічної науки і практики.

І ось настало 1 вересня 1982 р. — перший день навчання в храмі науки. Це було свято всіх дітей, учителів, батьків і один з найщасливіших моментів у моєму житті.

Батьки учнів 5-9 класів з Безульки, побувавши в новій школі, вирішили послати своїх дітей до нас, маючи гарантований підвіз учнів до школи і зі школи додому колгоспним автобусом.

Після М.Ф.Мицканюка і М.А.Ковальчука впродовж двадцяти років жоден з директорів восьмирічної школи в Безульці не добудував ні однієї класної кімнати. Тим часом старе приміщення (довоєнна хата Ю.К.Рибенчука, який виїхав за кордон) почало розвалюватися.

Замість того, щоб відремонтувати це приміщення, тодішні керівники колгоспу і сільської ради віддали його Київському підприємству для турбази. Кияни реконструювали будинок, вдвічі збільшили кількість кімнат, влаштували центральне водяне опалення, перекрили оцинкованою бляхою.

Коли новостворений колгосп ім. Лесі Українки став занепадати, можна було сподіватись, що підвіз дітей припиниться. І знову мені довелось вирішувати складне завдання: відновити школу в Безульці. Писав листи, посилав телеграми, щоб повернули приміщення для школи. Двічі їздив до Києва і особисто доводив директорові п.Рафальському про необхідність школи в Безульці. І пощастило. Навіть важко собі уявити, що можна провести реконструкцію приміщення чужими руками, бо ніхто зі своїх не хотів цього робити. З 1 вересня 1994 р. працює Яворів-Безульківська загальноосвітня школа I-II ступенів.

Учителі середньої школи, не шкодуючи сил, використовуючи досягнення психологічної і педагогічної науки, досвід кращих учителів, як і власний досвід, працювали над тим, щоб покращити якість навчання і виховання учнів. Звичайно, були успіхи і невдачі, але ми завжди керувалися принципом активної психологічної діяльності дитини на кожному навчальному етапі.

Головне в нашій моделі — не „начиняти“ учнів знаннями, а розвивати здібності дітей, зацікавити процесом навчання та різними видами позаурочних занять.

Наш шкільний комплекс як навчально-матеріальну базу всебічного розвитку школярів для зручності його розгляду умовно поділимо на такі центри: навчально-виховний, трудовий, естетичний і спортивний.

До навчально-виховного центру входять 26 навчальних кабінетів, обладнаних згідно з сучасними ви-

могами. Це два кабінети української мови та літератури, один з тематичною експозицією за творчістю Лесі Українки (вч. М.С.Лосюк), світової літератури, два кабінети математики (вч. М.В.Рибчук і Г.Ф.Петричук), фізики, хімії (вч. Г.П.Пітеляк), біології (вч. Є.І.Шевчук), історії з експозицією і матеріалами визвольних змагань українського народу (вч. В.В.Костюк), географії (вч. О.М.Грималюк), іноземної мови (вч. О.І.Костреюк), допризовної підготовки юнаків (вч. Д.О. Лосюк), образотворчого мистецтва (вч. І.П.Петрич), музики (Л.Л. Пророчук). Добре обладнані також навчальні кабінети початкових класів (вчителі М.І.Гондурак, В.А.Ватаманюк, В.І.Корпанюк, К.Ю.Петращук).

Наша школа — одна з трьох, що працювала за проектом „Пілотні школи“ (з англ. — випереджаючі, експериментальні), який здійснюється в Україні. Згідно з цим проектом, у навчальний процес впроваджувалися нові інформаційні технології (НІТ) з використанням персональних електронно-обчислювальних машин (ПЕОМ) типу ІВМ Р5/2. Мали також кабінети інформатики й обчислювальної техніки з ПЕОМ ІВМ РС АТ/12 і „Корвет“.

Трудове навчання і професійну підготовку школярів здійснювали, виходячи з власного багаторічного досвіду, який підтверджений самим життям, що діти повинні займатись усіма видами трудової діяльності, як і дорослі, посильними для їх віку.

Для цього мали майстерні обробки деревини і металу, бондарства, різьби по дереву і випалювання, обслуговуючої праці, монтажно-демонтажну майстерню з тракторної справи, навчально-виробничий цех ліжникарства, теплицю, навчально-дослідну земельну ділянку, тваринницьку ферму, три трактори, шкільне лісництво.

Хлопчики 5-8 класів займалися столярною справою, бондарством, різьбою по дереву, випалюванням, а старшокласники вивчають тракторну справу.

Дівчатка 5-8 класів займалися обслуговуючою працею і вишивкою, а старшокласниці виготовляли барвисті ліжники. Сільський житель повинен вміти дбайливо працювати на землі, вирощувати худобу, берегти і примножувати природу. Учні доглядали шкільних ягнят і корів, а м'ясо і молоко використовується в шкільній їдальні і для харчування учнів, які проживали у пришкільному інтернаті.

Художні вироби учнів (різьблені скриньки, тарілки, вишиті яворівськими візерунками рушники, барвисті ліжники і ін.) упродовж трьох десятиліть майже щороку експонувались на виставках у Києві і Москві, школа нагороджувалась дипломами, а учні медалями і грамотами виставок.

Так, у 1992 році на першому Всеукраїнському дитячо-юнацькому фестивалі традиційного народного мистецтва і художніх промислів І.Текинук зайняв перше місце за різьблені вироби, Н. Рибенчук і М. Дарійчук теж перше місце за ліжники, О. Копильчук і Л. Копильчук — друге місце за ліжники і рушники.

Впродовж багатьох років школа забезпечувала місцевий колгосп трактористами (вч. Л.М. Тинкалюк). Про якість їх підготовки свідчить такий факт. На районному конкурсі молодих трактористів випускник нашої школи В.Чорномудяк виборов першість на оранці. Сотні випускників школи стали водіями, трактористами, чабанами, різьбярями, будівельниками, ліжникарками.

Важливо, що майже всі випускники, які не вступили до вузів, залишилися в селі, стали порядними газдами і газдинями. А на Гуцульщині сама назва газди і газдині

здавна втілювала в собі розум, душу, повну християнських чеснот, серце, сповнене любові до всього рідного і загальнолюдського.

Через відсутність на селі музичних, художніх і спортивних шкіл сільські школярі тривалий час відставали за загальним кругозором і розвитком від своїх міських ровесників. На жаль, і батьки стали все менше і менше приділяти уваги заняттям з дітьми музикою і співом, художніми ремеслами, спортом тощо. Цю функцію взяла на себе школа, адже селу теж потрібні творчі працівники, висококваліфіковані спеціалісти різних професій, своя інтелігенція.

Ми запровадили поглиблене вивчення музики, організували школу мистецтв з відділами музичним (гра на скрипці, цимбалах, баяні, акордеоні, трубі), образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва (різьба по дереву і випалювання, вишивка, ткацтво, в'язання, писанкарство), хореографії і театральним.

Ініціатором і організатором школи мистецтв та поглибленого вивчення музики був невтомний і неспокійний учитель музики Л.Л. Пророчук. За його активною участю придбано велику кількість музичних інструментів і технічних засобів навчання, обладнано і оформлено найкращий в області кабінет музики.

Уроки музики вчителя-методиста Л.Л.Пророчука, а пізніше і його колеги Д.М.Миронюка неодноразово відвідували вчителі району та області, учасники всесоюзних і республіканських семінарів.

Безсумнівно, що безпосередня участь учнів у різних видах художньої творчості, заняття музикою, образотворчим і декоративно-прикладним мистецтвом є важливим засобом естетичного виховання школярів, формування в них здорових художніх смаків.

Щоб гасло „В здоровому тілі — здоровий дух“ втілювати в життя, створили необхідну спортивну базу. Це спортивний зал, шкільний стадіон з необхідними спортивними спорудами. Великим спортивним святом було для учнів і молоді села введення в дію плавального басейну.

Майстер спорту Ю.С. Никорак започаткував у Яворіві гірськолижний спорт. Пізніше школа спільно з Косівською дитячою спортивною школою з гірськолижного спорту, зокрема з тренером М.М.Гордієм, обладнали 300-метрову гірськолижну трасу з підйомником в урочищі „Жолоб“, збудували будиночок, приступили до влаштування штучного покриття.

Не одну толоку учнів і батьків довелось організувати, щоб розширити трасу. Але головне, що діти полюбили гірськолижний спорт. Тут щороку проводяться „Свято зими“ і „Свято проводів зими“, які стали навіть районними, різні змагання. Учні виконують нормативи 1-3 розрядів для дорослих, а Василь Крамарук став кандидатом у майстри спорту.

У 1984 році ми започаткували спільно з керівниками тодішнього обласного правління спортивного товариства „Спартак“ цікавий педагогічний експеримент. Якщо до того часу, як правило, до гірськолижного спорту залучалися діти з 10-річного віку, то ми створили спеціалізований клас з цього виду спорту з учнів першого класу. Десятирічний досвід підтвердив, що не тільки можна, але й необхідно залучати дітей до гірськолижного спорту з 7-річного і навіть з 6-річного віку.

А взагалі спорт у пошані у яворівських школярів. У 1996 році Марія Медвідчук і Оксана Медвідчук стали республіканськими призерами. Остання — тепер учителька фізкультури у нашій школі.

Але головне, що випускники йдуть зі школи з одним із найцінніших багатств — здоров'ям.

Усе набуте і надбане, що входить до нашого шкільного комплексу, є доброю основою розбудови школи як української національної в умовах незалежної України. Але стало необхідним оновлення змісту і форм навчально-виховного процесу. Почались пошуки нових концепцій розвитку загальноосвітньої школи.

У проєктах концепції української національної школи і, зокрема, школи Прикарпаття (автори М. Стельмахович і Р. Скульський) наголошується, що національний навчально-виховний заклад своїм змістом і духом підпорядкований самобутній природі української дитини, потребам забезпечення її належного тілесного, духовно-морального й інтелектуального розвитку, повністю відповідає її прагненням, корінним інтересам батьків та українського народу в цілому, а також ідеалам української педагогіки у формуванні довершеної особи українця.

Це безпосередньо стосується і розвитку шкіл Гуцульщини. Але Гуцульщина, а це Верховинський, Косівський, Надвірнянський райони та місто Яремче Івано-Франківської, Вижницький і Путильський райони Чернівецької та Рахівський район Закарпатської областей, має свої особливості. Зумовлені вони гірськими природно-кліматичними умовами і господарською діяльністю.

Гуцульський край також відзначається своєрідним фольклором, звичаями, обрядами, традиціями, говіркою, одягом, архітектурою.

Багато своєрідності є і в історії краю (тривале перебування під пануванням іноземних держав — Польщі, Австрії, Румунії, Угорщини, Чехословаччини, боротьби за національну незалежність — опришківство, січові стрільці, УПА).

Ці фактори різко відрізняють Гуцульщину від інших місцевостей навіть однієї області.

Регіон має і свою історію розвитку освіти. Тому й стала необхідною Концепція створення гуцульської школи як регіональної української національної, яку ми розробили, і її прийняла Гуцульська освітянська рада (ГОР).

Дехто сприймає створення гуцульської школи насторожено, вбачаючи в цьому якусь відокремленість чи хуторянство. Але це зовсім не так. Кожна історико-етнографічна територія — Слобожанщина чи Полісся, Поділля чи Наддніпрянщина — маючи свої неповторні особливості, є невід'ємною складовою цілості — України. Так само і гуцульська школа належить до української національної школи.

Згідно з концепцією гуцульської школи працюємо над такими завданнями: здобуття випускниками такої повної загальної середньої освіти, яка відповідно до Конституції України, є обов'язковою, що забезпечить підготовку нової генерації спеціалістів для незалежної України.

Передусім необхідне якісне оволодіння базовими навчальними предметами: українською та іноземними мовами, літературою, історією, математикою та природничими науками; одержання знань і навичок роботи на ПЕОМ; оволодіння учнями як мінімум однією з місцевих професій — різьбяр, ткалі-ліжникарки, вишивальниці, тесляра, бондаря, тракториста, вівчаря, лісівника; здобуття економічних знань, навичок підприємництва; набуття вмінь грати на народних інструментах, знання пісень, танців, народних обрядів, ігор, казок тощо; прилучення до одного з видів спорту — легкої атлетики, спортивних ігор, гірськолижного спорту, лижних гонок, плавання.

Наша авторська модель передбачає, що така гуцульська школа повинна бути не елітною, а доступною для всіх.

Однак шкільні програми, як і раніше, так і тепер, розраховані на „всіх“ учнів. Але ж кожен із них — це неповторна особистість зі своїми природними задатками, що виявляються в певних інтересах і нахилах.

На уроках лише окремим учителям вдається здійснювати диференціацію навчання: умовний поділ учнів класу на групи і вибір учнями різних варіантів завдань, індивідуальні і групові заняття тощо.

Не вирішують проблеми навчання обдарованих дітей і факультативні заняття. Тому в містах для обдарованих дітей створювалися нові типи навчальних закладів: гімназії, ліцеї, коледжі...

А як бути в селі, зокрема, в гуцульському краю? Сьогодні немає потреби нікого переконувати в тому, що село живе і розвивається до того часу, доки в ньому живе багатим духовним життям школа. Тому і нині, особливо для майбутнього незалежної України, замало тільки її існування.

Для того, щоб держава стала в один ряд з високорозвинутими країнами світу, потрібний високий інтелектуальний потенціал і сільських жителів. Тому необхідно вирішувати проблему, як вчити обдарованих сільських дітей. Якщо відправити на навчання в гімназію чи ліцей, то в місті на асфальті обірветься живильний корінець народних традицій, а згодом і родоводу. Друга проблема: сьогодні далеко не кожна сільська сім'я зможе утримувати учня в місті.

Отже, сільський житель знову опинився в нерівному становищі з міським, хоч декларується рівний доступ до якісної освіти.

Узялися самі вирішувати цю проблему. Так, у 1993 році створили дев'ятий клас фізико-математичного про-

філю з основами інформатики, який назвали ліцейним, бо працював за навчальним планом і програмами ліцею. Це стало можливим за умови, що у нас є висококваліфіковані досвідчені учителі і міцна навчально-матеріальна база та пришкольний інтернат. Запрошували до дев'ятого ліцейного класу передусім дітей з віддалених гірських сіл: Брустурів, Буківця, Криворівні, Соколівки, Шепота.

За три роки навчання ліцеїсти підтвердили, що не тільки можливо, а й необхідно створювати ліцейні класи у сільських школах, де для цього є умови. Це відповідає концепції гуцульської школи як регіональної української національної.

Особливістю ліцейного класу є те, що тут учні бажали одержати міцні і глибокі знання. І це бажання підтверджували щоденною наполегливою працею як на уроках, так і в позаурочний час.

Не менш важливо, що наші ліцеїсти — добрі, дружні, виховані діти. Учителі й учні пишаються своїми першими ліцеїстами, які закінчили школу в 1996 році, в рік 150-річчя Яворівської школи. З них Василь Боцвінчук та Ігор Русинюк нагороджені золотими медалями „За особливі успіхи в навчанні“, а Оксана Медвідчук і Людмила Шатрук — срібними „За успіхи в навчанні“.

Про те, що ліцеїсти одержали в школі міцні знання, свідчить їх вступ до вищих та інших навчальних закладів. І.Русинюк — на юридичний факультет Львівського університету ім. І.Франка, Л.Шатрук — в Чернівецький медичний інститут, Оксана Медвідчук і Галина Тимофійчук — у Прикарпатський університет ім. В. Стефаника, Петро Соколовський — у духовну семінарію, Віталій Гродюк — в академію МВС України.

Перед випуском зі школи записали думки вчителів і ліцеїстів.

Учителька української мови і літератури М.С.Лосюк: „І фізики, і лірики. Цей давній афоризм підходить і до наших ліцеїстів. Поглиблене вивчення математики, фізики та інформатики не послабило їх інтересу до опанування рідної мови і літератури. Вони охоче читали художню літературу, вчили вірші. Учні брали активну участь у підготовці і проведенні уроків-семінарів, конференцій, зокрема таких, як „Література рідного краю“, „Українські письменники в світі“ та ін..

Ліцеїсти любили готувати вистави. До 250-річчя від дня загибелі Олекси Довбуша інсценізували поему Ю. Федьковича „Довбуш“ (роль Довбуша вдало зіграв Ігор Русинюк), а до 125-річчя від дня народження Лесі Українки — уривок з поеми „Бояриня“ (артистично виконували ролі Ганни — Галина Тимофійчук, Оксани — Оксана Рибенчук, матері Оксани — Марія Самокіщук). Василь Боцвінчук, беручи участь у конкурсі „Жінки в боротьбі за волю України“, написав цікаву поему.

Переконана, що у формуванні інтелектуальної, висококультурної особистості ліцеїста немала роль і літератури“.

Учителька математики, заступник директора Л.І.Лосюк: „І математика стає цікавою. Відомо, що для більшості дітей математика не є улюбленим предметом. Навчаючись у ліцейному класі, діти глибше ознайомлювались з різними способами розв'язування нестандартних цікавих задач, знаходили власні способи вирішення. Із задоволенням готувались до уроків-конференцій, семінарів, опрацьовували додаткову літературу.

Приємними були суперечки Богдани Труханівської і Петра Соколовського щодо правильності розв'язання задачі, в результаті чого перемагала істина. Цікавими були „філософські“ роздуми і дослідження Василя Боц-

вінчука та Ігоря Русинюка, які завжди шукали нестандартних підходів. Тепер для більшості учнів математика стала улюбленим предметом. Вони навчилися переборювати труднощі.

Ігор Русинюк і Василь Боцвінчук стали переможцями районної та учасниками обласної олімпіад. Оксана Рибенчук і Галя Тимофійчук вирішили стати вчителями математики.

Кожного разу з охотою йшла на урок до ліцейного класу, бо бачила, що учні прагнуть до знань. З ними було легко й приємно працювати“.

Вчитель фізики та основ інформатики Я.П. Шкрібляк: „З комп'ютером на „ти“. З 1991 року наша школа працює за програмою Міжнародного проекту „Пілотні (англ. випереджаючі) школи“, що дало можливість створити сучасний комп'ютерний центр з вітчизняними персональними електронно-обчислювальними машинами (ПЕОМ) „Корвет“ та найновішими зарубіжними IBM PC.

Це і стало однією з передумов відкриття ліцейного класу. Учні з великим інтересом почали вивчати інформатику і обчислювальну техніку. В результаті трирічної наполегливої праці стали не тільки вмілими користувачами ПЕОМ, але й початкуючими програмістами.

Для учнів, які виявили нахил до вивчення алгоритмування, пропонувались завдання для створення власних програм навчального, контролюючого та ігрового характеру.

Наші програмісти (а вони володіють мовами BASIC та PASCAL) — постійні переможці районних олімпіад з інформатики та учасники і призери обласних. Учнівські програми на обласному конкурсі відзначені як одні з кращих.

Наші випускники готові працювати після закінчення школи на сучасній техніці на підприємствах, у банках і ін.“.

Учитель історії В.В.Костюк: „Передусім творчість. Творчий підхід у вивченні шкільних предметів, у вирішенні як складних, так і простих завдань, — таке кредо сформувалось у ліцейному класі. Тому половина ліцеїстів охоче взялася за підготовку творчих (атестаційних) робіт з історії. Теми робіт вибирали самі ліцеїсти. Переважно це найбільш важливі сторінки в історії Яворова і сусідніх сіл, зокрема, участь жителів у визвольних змаганнях.

У результаті пошукової роботи протягом року (записи спогадів старожилів про ратні подвиги січових стрільців і вояків УПА, еміграцію і депортацію українців та ін.) учні зібрали цікаві матеріали, а батько Михайло Русинюк оформив експозицію „Борці за волю України“ за матеріалами, які зібрав його син Ігор. У творчих роботах висвітлено також участь наших земляків у бойових діях на радянсько-німецькому фронті.

Захист творчих робіт показав, що ліцеїсти володіють великим обсягом фактичного матеріалу, глибоко розуміють історичні події і вірно висловлюють своє ставлення до них. Ми переконалися, що вивчення історії не лише з підручника, але й безпосередньо з життя є важливим засобом формування національної свідомості“.

Класний керівник Є.І. Шевчук: „Як єдина сім'я“. З різних сіл приїхали діти до нашої школи, щоб навчатися у ліцейному класі. Але це не завадило їм стати єдиною дружною сім'єю зі своїми успіхами і невдачами.

Час промайнув швидко, і настала пора розлучення. Наші ліцеїсти серйозні і разом з тим веселі і жартівливі. Вони і активні учасники художньої самодіяльності, і прекрасні спортсмени. Це скрипалі Валерій Коцелівський, Василь Боцвінчук, баяніст Микола Михальчук, піаністка Людмила Шатрук. Оксана Медвідчук і Марія Медвідчук —

першорозрядниці з лижних гонок, призери районних, обласних і республіканських змагань“.

А ось думки ліцеїстів.

Богдана Труханівська з Брустур: „Мені випало на долю вчитися у двох школах, і навчання в кожній з них було овіяне цікавістю пізнання чогось нового, невідомого. Вчителі завжди оточували нас турботою, проявляли багато терпіння. Особливо була потрібна підтримка нам, учням ліцейного класу.

Поглиблено навчати математики, фізики, навчити користуватися ПЕОМ могли тільки висококваліфіковані педагоги. Ліцеїстам поталанило, що з нами працювали такі вчителі, як Л.І. Лесюк, М.С. Лосюк, Я.П. Шкрібляк та інші. Сердечна вдячність всім їм, а також директору школи П.В. Лосюкові і працівникам пришкольного інтернату, де нам створювали умови, близькі до домашніх“.

Петро Соколовський з Криворівні: „Я завжди буду пам'ятати той хвилюючий день, коли вперше ступив на поріг Яворівської школи.

Скільки цікавого ми тут дізналися, глибше ознайомилися з математикою, фізикою та іншими предметами, а також оволоділи роботою на персональних комп'ютерах.

А скільки друзів я тут зустрів, скільки чудових педагогів дарували нам свою ласку та любов, навчали жити і творити“.

Ігор Русинюк з Яворова: „Швидко минули шкільні роки. Якщо оглянутись назад, то пригадується багато цікавого. Особливо незабутніми залишаться роки навчання в ліцейному класі. На запитання про те, яка особливість навчання у ліцейному класі, скажу таке: „Більше самостійності, можливість творчості“.

Прикладом цього є підготовка творчих атестаційних робіт з історії України, які ми захищали на екзамені. Пошу-

кова робота і збір матеріалів розширили наш кругозір. Ми дізнались про невідомі сторінки з історії рідного краю.

Щиро вдячні, дорогі наші вчителі“.

Галина Тимофійчук з Шепота: „Навчаючись у ліцейному класі, я отримала глибокі знання з української мови і літератури, математики, фізики, інформатики, історії України та інших предметів. Від усієї душі вдячна директорові школи Петрові Васильовичу, вчительці математики Лідії Іванівні та іншим вчителям, які прагнули зрозуміти нас і допомогти нам вибрати майбутню професію. Я вирішила стати учителькою математики“.

Великі можливості для пробудження інтересу у дітей до вивчення історії, природи і господарства рідного краю, народного мистецтва, обрядів, звичаїв і традицій гуцулів закладені в програмі з гуцульщинознавства для учнів 1-11 класів. Програму підготував відомий педагог-краєзнавець і літературознавець, заслужений працівник народної освіти України І.А. Пелипейко, і вона апробована в Яворівській середній школі в 1990-1992 роках (газ. „Поліття“, 1993. №22-23 і 1994, №4).

Реалізація програми спрямована на практичні види діяльності учнів (запис та вивчення фольклору, збір експонатів народних художніх ремесел для музею, складання літопису сім'ї, створення рукописних фольклорних збірників, топонімічних карт і словників своєї місцевості тощо).

Впровадження гуцульщинознавства за пропонованою програмою носить системний характер і органічно вплітається в навчально-виховний процес.

При складанні календарного плану кожен вчитель 1-4 класів і вчителі-предметники 5-11 класів передбачають, які уроки повністю відводяться для гуцульщинознавства, а які частково (залежно від змісту навчального

матеріалу, підготовленості вчителя, наявної літератури та інших матеріалів).

Органічним продовженням уроків є заняття, які проводять класоводи і класні керівники.

Цілісну систему форм і методів роботи доповнюють позаурочні види естетичного, трудового і фізичного виховання, враховуючи нахили і здібності учнів. З цією метою на базі школи вдалось відкрити в 1992 р. позашкільний навчально-виховний заклад — Центр дитячої творчості (директор Л.Пророчук).

Можливі й інші форми вивчення гуцульщинознавства, зокрема факультативні курси, курси за вибором. Тоді вивчаються окремі розділи програми „Гуцульщина“ (І. Пелипейко. Гуцульщина, ж. „Гуцульська школа“, 1994, №1) або програми „Краєзнавство. Гуцульщина“ (П.Ясиновський, ж. „Гуцульська школа“, 1996, №1) за умови, що в школі є вчителі з необхідною для цього підготовкою.

Кожне нововведення є цінним тоді, коли воно не завдає ніякої шкоди, але приносить користь. За наслідками фронтальних інспекторських перевірок, як і своїх внутрішкільних, можемо стверджувати, що творча праця педагогічного колективу школи протягом останніх десяти років була результативною. Так, якщо у 1984 році на „4“ і „5“ вчилися 33% учнів, то у 1996 році — 60,3 %.

Але роботу школи самими відсотками не оцінити. Не менш важливо забезпечити всебічний розвиток кожної дитини, її вихованість. Над цими проблемами школа працюватиме і в наступні роки.

У даний час у школах України вивчається українознавство і народознавство, а в школах Гуцульщини — ще й гуцульщинознавство. Нерідко виникають дискусії, що вивчати і що важливіше.

На основі вивчення теоретичних положень і концепцій з цієї проблеми, а також узагальнення практичного досвіду впровадження українознавства, народознавства і гуцульщинознавства можна окреслити трьома концентричними колами, причому найбільший круг становить українознавство, менший — народознавство, а найменший — гуцульщинознавство.

Ось деякі дефініції з цієї проблематики.

„Українознавство — це система інтегративних знань про Україну як цілісний суб'єкт світової історії, її цінності та символи, про українство як етнокультурну, духовно-господарську, геополітичну цілісну реальність у часово-просторовій взаємозалежності полікультурного простору (Українознавство. Концепції, програми, документи. — К., 1995. — С.83).

Академік АПН України М. Стельмахович вважає, що „народознавство — це сукупність сучасних наук про народ, його національну культуру, а також здобутки народного й професіонального мистецтва, які відображають багатогранність життя народу, нації“.

За визначенням П. Кононенка, „народознавство ідентифікується з наукою про феномен українського етносу (народу, нації) в межах України та у зв'язку з національними меншинами; українознавство – наука про український етнос у межах України та всієї планети. Але не тільки, а про все, що зв'язане з Буттям України й українства (Кононенко П.П. Українознавство. — К., 1994.—С.37).

І згідно з визначенням М. Стельмаховича, „гуцульщинознавство – це система знань про один із етнографічних регіонів України — Гуцульщину, що висвітлює історію цього краю, його мову, природу, життя, побут, родинні й громадські стосунки, заняття, матеріальну й

духовну культуру гуцулів як невід'ємної частки української нації" (ж. „Гуцульська школа“, 1997, №6).

Зіставляючи значення цих термінів, можна зробити висновок, що „гуцульщинознавство“ теж має право на існування. Впровадження гуцульщинознавства в навчально-виховний процес шкіл Гуцульщини відповідає дидактичному принципу навчання від простого до складного, тобто вивчення гуцульщинознавства як регіонального компонента українознавства.

Досвід педагогів шкіл Гуцульщини, як і наш власний, підтверджує, що використання педагогічних можливостей гуцульщинознавства дозволяє максимально наблизити освіту до життя, забезпечити здійснення в найширшому обсязі краєзнавчого принципу у вивченні предметів, прищеплення реального, а не абстрактного патріотизму.

Гуцульщинознавство займає чільне місце в системі національного виховання школярів. Окреслюючи систему виховної роботи в школі, беремо за основу такі фундаментальні принципи, як народність — використання народознавства і його складової, тобто гуцульщинознавства; культуровідповідність виховання — розкриття культурно-історичного шляху рідного та інших народів України, прилучення учнів до звичаїв і традицій, оволодіння певним видом художніх ремесел; природовідповідність виховання — врахування вікових, фізіологічних, психологічних і статевих особливостей школярів, а також національних і регіональних; гуманізм виховання — постановка вихованця в центр навчально-виховного процесу, повага до особистості дитини, виховання дітей щирими, людяними, милосердними; демократизм — подолання авторитарної педагогіки, взаєморозуміння і співпраця вихователів і вихованців; єдність школи, сім'ї

і громадськості — організація родинного виховання, координація виховних дій і впливів школи і сім'ї, використання надбань народної педагогіки, збереження і при множення духовної єдності поколінь.

Щоб здійснити систему національного виховання учнів, педагоги повинні глибоко усвідомити його мету і завдання.

Головною метою національного виховання є формування у школярів національної свідомості, любові до рідного краю, свого народу, бажання працювати задля розквіту України, готовності її захищати.

Національна ідея реалізується через здійснення таких основних завдань, як розвиток пізнавальної діяльності і культури розумової праці (розвиток інтересу в дітей до знань, вироблення умінь самостійно вчитися і застосовувати набуті знання в практичній діяльності); утвердження на національному ґрунті принципів загальнолюдської і християнської моралі (правди, справедливості, доброти, патріотизму, працелюбства, інших чеснот); формування правосвідомості (виховання у школярів поваги до Конституції України, її законів, державної символіки, дотримання морально-правових норм у поведінці); формування працьовитості (вироблення трудових вмінь і навичок, потреба в праці на основі інтересу до певного виду трудової діяльності, виховання господаря, уміння працювати в умовах справжнього ринку); формування екологічної культури (оволодіння знаннями про природу рідного краю, залучення школярів до активної екологічної діяльності); художньо-естетичне виховання (естетика поведінки, побуту, праці, прилучення учнів до одного з видів декоративно-прикладного мистецтва, народної поетичної і музичної творчості); фізичний розвиток (турбота про здоров'я,

виховання здорового способу життя, залучення школярів до систематичних занять певним видом спорту).

Розв'язання цих взаємозв'язаних між собою завдань сприяє формуванню поглядів і переконань учнів, розвитку почуттів, прагнень, інтересів і здібностей.

Але педагогу важливо знати не тільки, що виховувати, але й як виховувати. Тому система виховної роботи повинна бути чітко спланована. На допомогу керівникам шкіл, класним керівникам, класоводам і вихователям ми підготували методичні рекомендації (П. Лосюк. Поради щодо планування і організації системи національного виховання учнів. - Ж. „Гуцульська школа“, 1994, №2).

Приступаючи до складання плану, потрібно враховувати рівень вихованості учнів, ситуацію в конкретному населеному пункті, стан родинного виховання і можливості школи. Важливо, щоб план був цілеспрямований на кінцевий результат, щоб можна було передбачити виховні можливості кожного заходу, що проводитиметься в школі.

Чітке продумане планування позаурочної виховної роботи без загальних фраз, дублювання, враховуючи досягнуте і недоліки в попередні роки, встановлення конкретних термінів, визначення виконавців і відповідальних за організацію і контроль забезпечують системність і конкретність національного виховання школярів.

У школах Гуцульщини система виховних впливів повинна відповідати укладу життя і характеру гуцулів, гуцульській вдачі. Необхідно відроджувати і утверджувати такі риси батьків і дідів, як щедрість, доброта, гостинність, готовність допомогти один одному в будь-якій ситуації і водночас нетерпимість до підступності, лицемірства.

З цією метою цілеспрямовано і творчо впроваджуємо в практику роботи гуцульщинознавство. Хіба може

бути інакше, адже виховання дитини починається із засвоєння родинних звичаїв, побутових взаємин і господарської діяльності дорослих, духовних і культурних традицій свого села. Від покоління до покоління передаються від старших до молодших рідна мова, фольклор, національні традиції, норми християнської моралі, різні види трудової діяльності. Поступово в шкільні роки йде засвоєння культурно-історичної спадщини своєї нації.

Педагоги і батьки не повинні заплющувати очі на все те негативне, що нас оточує, а допомогти юним належно оцінити ті чи інші факти і явища. На жаль, взаємини дорослих не завжди такі, щоб були прикладом для дітей. Економічні й соціальні негаразди викликають роздратування, заздрість, конфлікти, приниження. Нерідко сусіди або й родичі обмовляють один одного, безчестять. Про яку духовність чи побожність тут говорити?

Але ми знаємо зразки моральної краси — доброту, щирість, милосердя, готовність на самопожертву, тобто все те, що християнська мораль називає любов'ю до ближнього, притаманну нашим батькам, дідам і прадідам. Вони не втрачали цих моральних якостей навіть у найтрагічніші моменти свого життя і нашої історії. На таких прикладах ми і виховуємо молоде покоління.

Мова йде не про виховання лише гуцула, а передусім — українця, європейця, що живе в центрі Європи.

Оце і є омріяна і вистраждана.

Підсумовуючи діяльність нашої школи, із стін якої вийшло з атестатом про середню освіту понад дві тисячі випускників, хочу відверто і щиро сказати, що пишаюсь ними. Це найцінніший скарб, який ми, вчителі, ці безіменні плугатарі, придбали за все своє життя. Важливо не тільки, ким вони стали, але й якими вони є. Понад триста випускників здобули вищу і середню спе-

ціальну освіту, шість стали кандидатами наук. Це П. Лосюк — кандидат педагогічних наук (1974 р.), директор Яворівської середньої школи; П. Сумарук — кандидат фізико-математичних наук (1975 р.), керівник магнітної обсерваторії у м. Івано-Франкове Львівської області; В. Гуменюк — кандидат біологічних наук (1981), старший науковий співробітник Інституту землеробства і тваринництва західного регіону, м. Львів; Г. Рибчук-Кулик — кандидат фізико-математичних наук (1989 р.), доцент Національного університету «Київський політехнічний інститут»; М. Пуцарук — кандидат медичних наук (1989), хірург вищої категорії Івано-Франківської обласної лікарні; М. Соломійчук-Астаф'єва — кандидат фізико-математичних наук (1990р.), доцент Київського університету імені Б.Грінченка; Юрій Дебринюк — доктор сільськогосподарських наук, професор Львівського національного лісотехнічного університету; Микола Шкрібляк – доктор філософських наук Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича.

Про кожного з випускників можна і потрібно сказати багато добрих слів, адже кожний з них — неповторна особистість, але для цього потрібно б написати кілька томів. Всі наші колишні учні, хіба що за окремим винятком, є друзями своєї школи і вчителів.

*Із книги «Гуцульська школа»
(Косів: Писаний Камінь, 1997).*

Інформатика в гуцульській школі

Вдячні долі, що нашу ініціативу про проведення на базі школи Міжнародної науково-практичної конференції з питань комп'ютеризації в сільській школі «Комп'ютерне забезпечення навчального процесу в сільській школі» підтримали Міністерство освіти і науки України, інститути педагогіки та засобів навчання АПН (тепер НАПН) України, управління освіти Івано-Франківської облдержадміністрації, Асоціація регіональних управлінь освіти країн Карпатського євро регіону, Міжнародний фонд «Відродження», Гуцульська освітянська рада.

Конференція проходила в Яворівській загальноосвітній школі I-III ступенів, яка ще на початку 90-х років кинула заклик усім школам району: «За оволодіння комп'ютером – до Яворова».

Із хлібом-сіллю та музичним привітанням тут радо зустріли гостей. Офіційну частину конференції відкрив начальник управління освіти облдержадміністрації, голова Асоціації регіональних управлінь, кандидат державного управління п.Дмитро Дзвінчук.

З теплими привітаннями і добрими побажаннями перед учасниками конференції виступили голова Косівської районної ради п.Володимир Мамчук, директор освітнього управління Кросно (Польща) Августин Вальчак та гість із Румунії, інспектор із Бая Марє Симион Поп.

Зі змістовними доповідями виступили директор Інституту засобів навчання, член-кореспондент АПН України, доктор технічних наук, професор Биков В.Ю., завідувач лабораторії навчання інформатики Інституту педагогіки АПН України, кандидат технічних наук,

доцент Дорошенко Ю.О., завідувач кафедри Інституту проблем моделювання в енергетиці НАН України, член-кореспондент АПН України, доктор технічних наук, професор Верлань А.Ф., завідувач кафедри інформатики Національного педагогічного університету ім.М.Драгоманова, дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор Жалдак М.І. та багато інших.

Цікавим досвідом вивчення інформатики в Польщі і Румунії поділилися А.Вальчак і Симион Поп. Ці країни з інформатизації навчальних закладів далеко попереду України, передусім технічним оснащенням (для кожного учня – комп'ютер, причому і в початкових класах).

Доповідь Лосюка П.В. «Використання комп'ютерів при вивченні навчальних предметів – важливий чинник особистісно орієнтованого навчання» викликала зацікавленість учасників конференції. У кабінеті інформатики учні ознайомили гостей, як практично використовують комп'ютери при вивченні навчальних предметів.

Подаємо скорочений виклад доповіді П.Лосюка.

Не секрет, що сільським школярам важко конкурувати зі своїми міськими ровесниками, адже більшу частину позаурочного часу вони витрачають не на поглиблення знань, а на роботу в домашньому господарстві. Однак, як ми переконалися на власному досвіді, можна підвищити конкурентноспроможність і сільського випускника. Один із ефективних засобів – комп'ютерна підготовка, причому, тут мова не йде про підготовку тільки користувача, а про здобуття у школі базових системних знань, необхідних для подальшого навчання та розуміння інформаційних процесів у сучасному світі.

Ми поділяємо думку науковця Ю. Дорошенка (Інститут педагогіки АПН України) про те, що вивчен-

ня шкільного курсу інформатики можна розглядати у трьох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих напрямках: фундаментальні основи інформатики; курс користувача інструментальних програмних засобів широкого вжитку; професійно-орієнтовані курси із певних комп'ютерно-інформаційних технологій (програмування, бази даних, комп'ютерної графіки, комп'ютерної поліграфії тощо).

З метою інформатизації навчального процесу ми ставимо такі завдання:

- * особистісно орієнтоване навчання й активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів;

- * допрофесійна підготовка випускників за програмою «Оператор ПЕОМ»;

- * ефективне використання в навчальному процесі відповідного програмного забезпечення;

- * навчально-методичне забезпечення інформатизації навчального процесу;

- * створення умов для здійснення видавничої діяльності.

Для реалізації поставленої мети і завдань необхідні навчально-матеріальна база, кваліфіковані вчителі, програмне і навчально-методичне забезпечення. Ще 15 років тому ми придбали ПК «Корвет», а у 1991 році за проектом «Пілотні школи» одержали ПК IBM PS/2 із базовим програмним забезпеченням. Тепер маємо і ПК Pentium. Як операційне середовище використовується MS DOS і Windows.

У процесі вивчення основ інформатики використовується таке програмне забезпечення:

- * текстовий редактор Word;

- * електронні таблиці Excel;

- * система управління базами даних Access;

* засоби обробки графічної інформації Corel, Photo Shop;

* видавнича база (для видання і тиражування друкованої продукції).

Сьогодні замало засвоїти необхідний мінімум знань з інформатики та набути навичок користувача. Учні 10-11 класів повинні одержати допрофесійну, а якщо є умови, то й професійну підготовку. Мова йде про формування особистості в цілому, а не окремих її якостей, про підготовку учнів до повноцінного життя в інформатизованому світі.

Щоб знайти своє місце в житті, бути конкурентоспроможним в непростих ринкових умовах після закінчення школи чи інших навчальних закладів, кожен учень повинен сам організувати власну діяльність на основі особистих потреб, інтересів, використовуючи індивідуально вироблені способи навчальної роботи й керуючись особистим ставленням до неї. Це і є підхід до особистісно орієнтованого навчання, в основу якого покладено визнання індивідуальності, самотності кожної людини з її природними задатками, нахилами і здібностями.

Відповідно до цього вчитель повинен розуміти, що він не просто викладач, а організатор навчальної діяльності школяра. Слушна думка з цього приводу О. Огнев'юка про те, що вчитель, по суті, повинен стати партнером дитини, не стоячи над нею, не тяжіти своїм досвідом, своїм авторитетом, а щоб учень у потрібний момент міг підвестися за допомогою вчителя, щоб вчитель міг йому показати, спрямувати, допомогти, проконсультувати його.

Академік АПН України О. Савченко подає такі ознаки особистісно орієнтованого навчання:

- * зосередження на потребах учня;
- * діагностична основа навчання;
- * переважання навчального діалогу;
- * співпраця, співтворчість між учнями і вчителями;
- * ситуація вибору і відповідальності;
- * турбота про фізичне та емоційне благополуччя учнів;
- * пристосування методики до навчальних можливостей дитини;
- * стимулювання розвитку і саморозвитку учня.

Для реалізації проблеми особистісно орієнтованого навчання вагому підмогу надає комп'ютерне забезпечення навчального процесу. Кабінет інформатики у нашій школі широко використовується для вивчення різних предметів, крім інформатики, таких, як: математика, фізика, біологія, хімія, українська та іноземні мови, історія, географія, образотворче мистецтво, музика та ін.

Чому комп'ютери стали необхідними засобами навчання? По-перше, комп'ютер володіє нескінченним «терпінням». Він повторює пояснення другий, третій чи навіть сотий раз. По-друге, комп'ютер дозволяє вибрати такий темп учіння (навчання і учіння взаємопов'язані, але не тотожні), який потрібний і підходить учневі в залежності від швидкості сприймання і засвоєння інформації. І, по-третє, коли учень працює з комп'ютером, відбувається найоптимальніший варіант навчання: один учень — один учитель.

На основі власного багаторічного досвіду ми прийшли до висновку, що використання комп'ютерів при вивченні навчальних предметів є важливим чинником особистісно орієнтованого навчання.

Звичайно, не треба спрощувати цю проблему. Необхідно, щоб Міністерство освіти та науки України та АПН

України видали каталог програмного забезпечення, рекомендованого для шкіл, і організували його централізоване постачання, в першу чергу — сільським школам. Це ж стосується і навчально-методичного забезпечення з інформатики.

Підсумком плідної роботи конференції стали конструктивні рекомендації з дальшого поліпшення комп'ютерного забезпечення навчального процесу у сільській школі, цікаві пропозиції щодо вдосконалення інформатизації освіти, технічного забезпечення шкіл, використання мережі Internet. Подальші дослідження з цієї проблематики запропоновано проводити на базі Яворівської ЗОШ I-III ст., а для міських шкіл – на базі Косівського коледжу (тепер вже інституту) прикладного та декоративного мистецтва.

Ознайомившись з роботою Яворівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, на базі якої відбулася конференція, її учасники переконалися, що вона дійсно є пілотною в інформатизації освіти, хоч працює в складних гірських умовах, а також є прикладом в розбудові гуцульської школи як регіональної української національної.

Конференція вважає:

1. Досвід Яворівської ЗОШ I-III ст. щодо організації профільних (ліцейних) класів з основ інформатики, допрофесійної підготовки учнів 10-11 класів за спеціальністю «Оператор ПЕОМ» та впровадження й практичного застосування комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання з більшості предметів схвалити і поширити серед шкіл України.

2. Просити Міністерство освіти і науки України, управління освіти Івано-Франківської облдержадміністрації реалізувати першочергове забезпечення Яво-

рівської ЗОШ I-III ст. сучасною комп'ютерною технікою, необхідним програмно-методичним забезпеченням та доступом до міжнародної мережі Інтернет.

3. З метою активізації наукових досліджень з питань інформатизації освіти, їхньої апробації та практичного використання рекомендувати створити експериментальні педагогічні майданчики АПН України: на базі Косівського коледжу декоративного та прикладного мистецтва – для міських і нового типу шкіл, на базі Яворівської ЗОШ I-III ст. – для сільських шкіл.

Журнал «Гуцульська школа» за 2000 рік, №№9-10.

* * *

Наскільки ми були далекоглядними у 80-90-х роках ХХ ст., дбаючи про комп'ютеризацію навчального процесу, свідчить те, що і в 2015 році на порядку денному «ІТ - лікнеп для школи» (газ. «Освіта України, 28 грудня 2015 року). Обговоренню шляхів осучаснення змісту шкільного предмета «Інформатика» і підходів до його викладання було присвячено окрему дискусію Міжнародної конференції «Синергія: ІТ-освіта та ІТ-індустрія».

ІТ-грамотність важлива для всіх – для учнів і студентів, державних службовців і домогосподарок. Сьогодні Е-skills (електронні навички) уже не новина. Тому вважають, що «Інформатику» потрібно повернути до освітньої галузі «Математика» (тепер належить до «Технології»). Склалося так, що небагато випускників шкіл бажують опанувати ІТ-спеціальності. Їм відома спеціальність програміста, а про веб-дизайнерів, тестуваль-

ників, менеджерів майже не обізнані. Аргумент «не всі стануть програмістами» - не переконливий, так само, не всі стануть економістами, фізиками. Тим часом у фахівців тривога з приводу нестачі айтишників на ринку праці. Статистика прогнозує у найближчому майбутньому кадрові проблеми в ІТ-галузі: дефіцит у 2017-2020 роках може становити 100 тисяч фахівців у «ІТ-експорті» та майже 70 тисяч – на внутрішньому ринку.

Філософ, психолог, реформатор освіти Джон Дьюї пише: «Якщо сьогодні ми навчатимемо дітей так само, як учора – отже, позбавлятимемо їх майбутнього». Вміння думати, виробляти навички алгоритмічного мислення – золота середина між користуванням комп'ютером і програмуванням. Добре, що вчителів підтримують великі компанії (Microsoft, Intel, Google), котрі допомагають педагогам розуміти сучасні тенденції.

Але цього замало. Потрібно змінити парадигму шкільного курсу інформатики. Пропонують співвідношення навчального часу у програмах 70:30.70% - алгоритміка, основи програмування, що розвивають мислення, 30% – технології, користування комп'ютером. Тепер найважливіше – підвищення кваліфікації педагогів. Тривожним є й те, що не оновлюється комп'ютерна техніка.

Якість шкільної освіти: теорія, реалії і перспективи

Як відомо, пріоритетом 2013 року Міністерство освіти і науки України у розвитку загальної середньої освіти вважає подальше підвищення якості освіти на селі.

Що означає термін «якість освіти»? Міжнародною організацією зі стандартизації ІСО прийнято таке визначення: «Якість – це сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольнити встановлені та передбачувані потреби». Поняття «якість освіти» вчені термінологічно розмежовують, аналізуючи його як процес і як результат. Із позицій процесу, «якість освіти» – це стан і здатність задовольнити потреби людини, що відповідають інтересам суспільства і держави; як результат діяльності навчального закладу – вказує на відповідність рівня підготовки учнів вимогам діючих програм.

У педагогічних дослідженнях (Б.Жебровський) якість освіти розглядають як сукупність показників, що розкривають різноманітні аспекти діяльності навчального закладу: зміст освіти, форми і методи навчання, матеріально-технічну базу, кадровий склад. Якість освіти як комплексного утворення (Б.Гершунський) складають грамотність–освіченість–професійна компетентність–культура–менталітет. Результат освіти оцінюють безпосередньо на педагогічному рівні у вигляді якісних і кількісних оцінок знань, умінь, навичок, творчих, світоглядних, ментальних чи поведінкових якостей особистості.

Таким чином, феномен якості освіти охоплює всі сторони діяльності навчального закладу: результати на-

вчально-виховної діяльності учнів, рівень професійної підготовки педагогічних працівників, здатність адміністрації школи забезпечити відповідні умови для функціонування й розвитку навчального закладу.

З цієї точки зору розглянемо стан якості освіти на прикладах деяких видів освітньої діяльності у нашому районі.

Відрадно, що багато роблять для зміцнення матеріально-технічної бази навчальних закладів (забезпечення енергоносіями, комп'ютерами, мультимедійними засобами), створення умов для рівного доступу дітей до якісної освіти (оптимальна мережа середніх шкіл, підвіз учнів до школи і зі школи додому 12 шкільними автобусами, гімназія-інтернат, пришкільний інтернат при Яворівській школі, надання учням гарячого харчування). До вирішення проблем освіти постійно докладають великі зусилля голова райдержадміністрації Я.І.Шинкарук та начальник відділу освіти РДА В.Я.Козьменчук.

Тривалий час у рейтингу здобутків учнів у обласних предметних олімпіадах район потрапляв у останню п'ятірку. Правда, у цьому році є прорив до числа призерів всеукраїнського рівня (друге місце в олімпіаді з математики – учень Рожнівського НВК – Микола Данилюк (вчитель В.М.Черкач); у конкурсі-захисті науководослідницьких робіт МАН України – учень Яворівської ЗОШ І-ІІІ ст. Ростислав Пітиляк (керівник П.В.Лосюк), третє місце – учень Косівської гімназії-інтернату Олег Лаюк (керівник С.П.Лаюк).

Здавалось би, що кількість випускників, які нагороджені золотими і срібними медалями, є показником якості освіти (їх у цьому році у районі було 73, а в області 1030). Але на ЗНО (зовнішньому незалежному оціню-

ванні) лише кожен п'ятий у процесі тестування підтвердив відмінні оцінки, виставлені вчителями в атестаті. Це стало темою окремого обговорення на колегії облдержадміністрації і висвітлено в пресі («Педагогів за підозрили в ... корупції», «Галичина», 4 липня 2013р.). Ця інформація не тільки для роздумів, але й для дії.

А дії потрібні радикальні – переорієнтація всієї освітньої діяльності з процесної на результативну. Не злічити, скільки відбулося нарад, засідань, семінарів та інших заходів. На жаль, чомусь вважають, що краще проведені були не ті, де учасники змогли щось корисне запозичити для себе, а ті, що пройшли видовишно, у привабливому вигляді шоу. Це стосується й уроків. Ще свого часу світлої пам'яті Яворський В.І., відвідавши урок української літератури у досвідченої вчительки, на якому вивчали оповідання Михайла Коцюбинського «Маленький грішник», зробив висновок, що тут використовували різні форми і засоби, було все, тільки не було ... Дмитрика.

20 березня 2013 року на базі Яворівської школи відбувся регіональний науково-методичний семінар з питань переорієнтації урочної системи навчання з процесної на результативну. Вчителі практично показали, як учні засвоюють на уроці головне з матеріалу теми. Але амбіції й стереотип поки що на заваді інноваціям. Альберт Ейнштейн писав: «Що за сумна епоха, в якій легше розбити атом, ніж знищити стереотип». Зате широко вживають термін «інноваційні технології», хоча їх в районі і близько немає.

Для здобуття повної загальної середньої освіти випускникам 9-х класів законодавчо передбачені такі форми, як денні 10-11 класи, технікуми, коледжі, профтехучилища, вечірні 10-12 класи, екстернат. Кожному зрозуміло, що якісну освіту можна здобути у навчаль-

них закладах денної форми навчання. Звичайно, у житті складаються різні обставини, тому доводиться деяким учням навчатися заочно. Але викликає тривогу доведення кількості учнів у Косівській вечірній (змінній) загальноосвітній школі III ступеня (така назва заочної школи) до 500 осіб. Чому? Тому, що із 200 випускників заочної школи ЗНО складають тільки 4. Цим сказано все про якість заочної освіти.

Без сертифіката ЗНО не приймають на навчання до технікуму чи коледжу, не кажучи про інститут чи університет. Тож чому не боїмося гріха, позбавляючи сотень молодих людей можливості одержати бодай кваліфікацію молодшого спеціаліста? Яке в них майбутнє? Хіба чистити панові чоботи. Варто згадати, що записано в Старому завіті: «Згинеш, народе мій, через невідання: оскільки ти відкидаєш знання, то я відкину тебе від священнодійств переді Мною» (Осія, 4, 6).

Гірські мешканці впродовж століть були неписьменними; неписьменними і малописьменними – в другій половині XIX ст. (початок відкриття шкіл) та в першій половині XX ст. Дуже прикро, що вчителі й директори шкіл свої недопрацювання з учнями в 1-9 класах приховують у заочній школі. Згадаймо слова Ісуса Христа: «Неможливо, щоб не прийшли спокуси, але горе тому, через кого вони приходять...» (Євангеліє від Луки. Лука, 17:1, 2).

Півстоліття тому директор школи вирішував проблеми, щоб на святі першого дзвоника не було босих дітей. Він також повинен був відрепортувати про ліквідацію малописьменності серед дорослих. І в ті часи виконували восьмирічний, згодом дев'ятирічний, а з 70-х років – середній всеобуч при 12 середніх школах у районі без заочної форми навчання. Не було підвозу учнів, зате мали 19 пришкільних інтернатів. То невже при су-

часному життєвому рівні маємо моральне право продовжувати малописьменність?

Закликаємо батьків не позбавляти 15-річних підлітків шкільних років і освіченості, а дбати про здобуття якісної освіти. Існує хибна думка, що газдувати можна без освіти. Але на Гуцульщині здавна добрим газдою вважався той, хто про все знав і все вмів. Тепер сім'я перестала бути домашнім університетом, і багато функцій припали на школу. Сучасному газді потрібні знання з господарювання, основ родинної економіки, володіння комп'ютером, користування мережею Інтернет. Такий газда буде привабливим для туристів і матиме від цього зиск. Підготовку таких випускників 11 класу передбачає розроблена нами модель гуцульської школи майбутнього.

Коли на порядку денному стало питання оптимізації освітянської галузі, ми подати пропозиції про радикальне скорочення кількості консультпунктів заочної школи, залишивши Косівський, Кутський, Яблунівський та Космацький, оскільки присілкові школи в Космачі не мають транспортного сполучення. На жаль, їх проігнорували. Маючи 21 денну школу, підвіз учнів та відновивши пришкільні інтернати при Брустурівській, Космацькій та Яблунівській школах, можна майже обійтися без заочної школи, на яку витрачається понад два мільйони гривень у рік. А консультпункти при дев'ятирічних школах – це профанація освіти: немає ні матеріально-технічної бази, ні підручників, ні підготовлених учителів до роботи в старших класах.

«Косметична» оптимізація мережі консультпунктів викликає здивування. Вишукуються закутки, де можна приховати «паперових» заочників. Заочники з Бабина, маючи автобусне сполучення з Косовом, чомусь також повинні добиратися до Річки.

Взагалі заочне навчання випускників 9 класу денних середніх шкіл повинно стати рідкісним випадком. Так, учні й батьки Яворівської школи заочне навчання вважають покаранням (сучасні фінансові можливості не дозволяють створювати при денному 10 класі паралельний заочний). Для визначення рейтингу діяльності навчальних закладів розроблено багато показників. Однак кожний може оцінити себе за двома основними: охоплення випускників 9 класу якісною освітою та відповідність оцінок в атестаті результатам ЗНО.

Бажаю всім у новому навчальному році Божого благословення, успіхів у підвищенні якості освіти!

Газета «Гуцульський край», 30 серпня 2013 року.

Інновації потребують прагматизму

Урозвитку загальної середньої освіти одним із най-основніших завдань проголошено подальше підвищення якості освіти на селі, дієвим засобом виконання якого є, зокрема, впровадження інновацій (інновації – новизна, зміна). На основі інноваційної діяльності стає можливим уведення нового, нетрадиційного в навчально-виховний процес, передусім – удосконалення уроку.

Ще від “Великої дидактики” Яна Амоса Коменського (1592-1670) до сьогодення урок є основною структурною одиницею навчально-виховного процесу. Тому постійно намагаються модернізувати урок. Це й липецький метод (поурочний бал), оптимізація уроку, інтерактивне навчання, а тепер – компетентності та інноваційні технології. У кожному з них є раціональне зерно, але біда в тому, що в погоні за модою результативність уроку відходить на другий план.

Якими б інновації не були, реальна цінність уроку – результат, рівень засвоєння учнями навчального матеріалу. Не менш важливе питання – чи було учням цікаво на уроці? Тож зрозуміла потреба модернізувати традиційний урок в напрямі взаємодії вчителя і учнів класу, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня.

На жаль, не зжита монологічна діяльність учителя, тобто вчитель проводить урок для себе. Також поширений стереотип – колективна бесіда вчителя з учнями на всіх етапах уроку, яка нікого з учнів ні до чого не стимулює (нерідко сприяє порушенню дисципліни). Це – підмі-

на спільної творчої діяльності вчителя й учнів, розвитку ініціативи учнів.

Педагогічний колектив нашої школи тривалий час працює над проблемою досягнення результативності уроку, тобто переорієнтації урочної системи із процесної на результативну. У методичному збірнику “Панорама результативних уроків” діляться своїм досвідом тільки 16 учителів школи, а інші ще не набули визнання того, що працюють результативно. Чому? Відповідь знаходимо в Альберта Ейнштейна: «Що за сумна епоха, в якій легше розбити атом, ніж знищити стереотип».

Отже, поки не буде подолано старий стереотип, не сформується новий. Для цього, крім науково-методичної підготовки, вчитель повинен мати Божу іскру, щоб запалити в учнів жадобу до знань, вміти слухати, бачити і розуміти дитячі душі. Інакше результативності в педагогічній праці не досягнеш.

Застосування інновацій вимагає зміни деяких параметрів традиційного уроку. Якщо на традиційному уроці учень є виконавцем вимог учителя (хоч не кожний учитель і цього домагається), то на інноваційному уроці – рівноправний партнер учителя. Педагог виступає в ролі консультанта, а учні самостійно здобувають знання.

Досягненню певних здобутків в інноваційній діяльності школи передувала багаторічна науково-методична робота, самоосвіта вчителів. Заняття постійно діючого психолого-педагогічного семінару, робота творчих груп, методичних об'єднань, предметні тижні, методичні декади, відкриті уроки вчителів і директора для всіх педагогів, науково-методичні конференції – усе

спрямовувалося на вироблення структури результативного уроку. А це – виділення головного з матеріалу теми уроку, робота над його засвоєнням кожним учнем, одержання зворотної інформації про рівень засвоєння нового матеріалу, корекція знань (індивідуальна робота з учнями, які не засвоїли або слабо засвоїли головне, диференційовані завдання іншим). Далі йде формування умінь і навичок для використання здобутих знань.

А методичні прийоми на кожному етапі уроку використовуються найрізноманітніші. Серед них:

- змістова обробка матеріалу теми уроку (виділення головного й другорядного, що здебільшого в нових підручниках зроблено);
- поетапне вивчення та закріплення матеріалу (використання запитань і завдань, які є в підручнику, та підготовлених учителем);
- створення проблемних ситуацій;
- евристична бесіда;
- навчально-пізнавальна гра;
- використання ІКТ;
- використання унаочнення, фронтального та демонстраційного експерименту, дидактичного роздавального матеріалу;
- робота з підручником, картами, схемами;
- виконання творчих завдань;
- взаємоконтроль і самоконтроль, участь учнів у виявленні помилок.

Дехто легковажно використовує термін «інноваційні технології», навіть фестивалі проводять під такою назвою. Проте в педагогічній літературі подають як інноваційні такі результати:

- проект;

- розробка електронних уроків, посібників тощо;
- розробка пакета тестового матеріалу в електронних оболонках;
- створення особистої методичної чи предметної веб-сторінки;
- створення електронної бібліотеки творів художньої літератури згідно з програмами тощо.

Таким чином, інновації потребують прагматизму.

*Зі збірника «Панорама результативних уроків»
(Косів: Писаний Камінь, 2013.-42 с.-С 5-6).*

Пропонуємо кілька прикладів результативних уроків з методичного збірника "Панорама результативних уроків" за редакцією Петра Лосюка.

**Петрич Наталія Василівна,
вчитель 2 класу,
вчитель вищої категорії.
Педагогічний стаж – 26 років.**

Математика, 2 клас

Тема. Додавання виду $76 + 4$. Розв'язування задач на дві дії.

Мета. Навчити учнів загальним прийомом додавання двоцифрових чисел виду $76 + 4$; закріплювати знання та вміння при розв'язуванні задач на дві дії.

Тип уроку. Урок формування навичок та вмінь.

Обладнання. Таблиці на додавання чисел за темою уроку, схеми змісту задач, таблиця на алгоритм розв'язування задач, картки індивідуального контролю, «чарівна скринька».

Хід уроку.

I. Організація класу до уроку.

Підготовка учнів до роботи. Створення психологічного настрою.

II. Актуалізація досвіду та корекція опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання:

- а) зачитати результати виразів (завдання 502);
- б) пояснити розв'язання задачі 503 (порівняти з результатами інших учнів).

2. Математичний диктант:

- 50 збільшити на 16;
- 92 зменшити на 22;

- знайти суму чисел 78 і 21;
- до невідомого числа додали число 15 і отримали 43. Яке невідоме число?

- До числа 38 додали невідоме число і отримали 58. Яке число додали?

Один учень виконує завдання на звороті дошки. Взаємоперевірка результатів. Підсумок.

3. Картки індивідуального контролю:

Картка № 1

Скласти задачу за виразом. Розв'язок і відповідь записати у зошит.

$$(20 + 6) + 7.$$

Картка № 2

Скласти задачу за схемою. Розв'язок і відповідь записати у зошит.

$$\square + \square = \square;$$

$$\square - \square = \square.$$

4. Каліграфічна хвилинка із завданням математичної гри «Лижні перегони» (до знайденого результату додати число і записати результат, починаючи з числа 4).

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Мотивація навчальної діяльності. Постановка завдань уроку.

– Над якою темою ми працюємо на уроках математики?

– Які випадки додавання ми вивчили? (Відповіді учнів).

Головне з матеріалу теми (заздалегідь написане на дошці):

- навчитися розв'язувати вирази виду $76 + 4$;
- розвивати логічне мислення при аналізі та розв'язуванні задач.

Очікуваний результат:

- виконувати усне і письмове додавання чисел у межах 100;
- вміння перевіряти правильність додавання виду $76 + 4$;
- встановлювати взаємозв'язок між компонентами і результатом дії додавання.

2. Засвоєння нового матеріалу.

Гра «Доповни речення «чарівної скриньки».

1. Числа при додаванні називають... ($3 + 7 = 10$);
2. До числа круглих десятків додали 10 і отримали... ($20 + 10 = 30$).

Вирішення проблемної ситуації.

(Учні розглядають таблицю, пояснюють хід розв'язування).

$$76 + 4 =$$

$$6 + 4 = 10$$

$$70 + 10 = 80$$

3. Усвідомлення (виявлення помилок, їх корекція, самостійне виконання завдань).

- Перевірити відповіді виразів № 506 (усно).
- Виконати завдання № 505 (коментовано).
- Самостійна робота № 508 (два варіанти).

(Вчитель у ролі консультанта. Виправлення помилок, корекція знань).

Фізкультхвилинка.

IV. Розвиток логічного мислення, закріплення знань.

1. Розв'язати задачу № 507:

- а) аналіз задачі за алгоритмом;
- б) самостійний запис розв'язку задачі в зошит;
- в) перевірка виконаної роботи.

2. Творча робота.

Скласти задачу за схемою і коротким записом умови.

I – 15
II – ?, на 7 менше } ?

Записати розв'язання задачі виразом.

V. Підсумок вивчення головного. Оцінювання знань учнів.

Вправа «Мікрофон».

– Якого виду приклади ми навчилися розв'язувати на уроці?

- Я знаю, що...
- Мені запам'яталося...
- Мені легко...
- Мені важко...
- Чого б я хотів навчитися?

VI. Пояснення домашнього завдання.

1. Диференційовані завдання:

- I рівень – № 511;
- II-III рівень – № 510;
- IV рівень – № 509.

Коментар.

Урок розпочався зі створення психологічного настрою. Домашнє завдання виконали всі учні, проведена корекція опорних знань учнів. До вивчення нової теми створена проблемна ситуація. Наголошувалось на головному з матеріалу теми, приділялась увага, щоб учні усвідомлено запам'ятовували новий матеріал. При аналізі самостійної роботи і розв'язуванні задачі учні залучалися до виправлення помилок. Використовувалось унаочнення, дидактичні матеріали (цінні картки самоконтролю кожного учня). Домашнє завдання диференційоване.

Учні засвоїли новий матеріал. Урок результативний.

**Корпанюк Василина Іллівна,
вчитель 3 класу,
вчитель вищої категорії,
старший вчитель.
Педагогічний стаж – 24 роки.**

Гуцульщинознавство, 3 клас

Тема. Невмируща слава майстрів народного мистецтва.

Мета. Ознайомити дітей з одним із видів народного мистецтва – різьбою на дереві та відомими династіями різьбярів Шкрібляків-Корпанюків; спонукати дітей до продовження славних яворівських традицій.

Обладнання. Портрет Ю. Корпанюка, різьблені вироби майстра, книжки-альбоми «Родина Шкрібляків», «Д.Ф.Шкрібляк», мультимедійні презентації.

Хід уроку.

I. Організація класу.

Привітання. Вітають нині вас гуцули!

Про нас всі добрі люди чули,

Ми пісню любимо, свободу.

Ми не корились гніту зроду,

І ми зуміли, ми змогли.

Наш край, мистецтво зберегли.

II. Актуалізація знань учнів.

1. Учитель. Яворів – один із найвідоміших осередків народного мистецтва, село з давніми славними гуцульськими традиціями, відоме не тільки в Україні, але й за її межами.

– Чим славиться наше село?

– Яких відомих людей нашого села ви знаєте?

– Чим вони прославили село? (відповіді учнів).

Село дало світові класика різьби на дереві Юрія Івановича Шкрібляка. В 2012 році виповнилося 190 років від дня народження класика українського різьбярства на дереві, основоположника гуцульської плоскої різьби Юрія Шкрібляка та 120 років від дня народження заслуженого майстра народної творчості Юрія Корпанюка, 90 років від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Василя Корпанюка.

– Просимо покласти квіти до пам'ятника Юрієві Шкрібляку, який було відкрито на честь ювілею 21 вересня 2012 року (2 учні покладають квіти до пам'ятника).

– А ми пригадаємо вересневі дні, коли вшановували пам'ять ювілярів.

2. Перегляд кадрів урочистостей.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Повідомлення теми і завдань уроку (на екрані).

2.1. Учні читають поезії про історію села та рідний край.

Історію села з нас кожен знає,
І кожен знає корінь свого роду.
Нехай сьогодні її голос залунає,
В серцях нащадків віднайде свободу.

Мистецька слава – то душа
Лісів зелених і потоків.
То краю рідного краса,
Аж стан душі стає глибоким.

У горах цих ходив колись
Наш різьбяр відомий.
А зараз тут пісня дзвенить,
Чути її гомін.

Співаєм ми веселу пісню
Про Яворів чудовий,
Про гори ці, що серцю милі, –
Про Карпатські гори.

2.2. Виконання учнями пісні «Я їду в Карпати».

2.3. 2 учениці читають вірш Б.Радиша-Маринюка «На Яворовий храм».

3. Корифеї гуцульської різьби.

Мультимедійна презентація родини Шкрібляків-Корпанюків.

3.1. Крісло автора.

Учні-екскурсоводи розповідають по кожному слайду (5 слайдів) про Юрія Шкрібляка, його синів, онуків.

4. Розповідь учителя про визначного гуцульського майстра, члена Спілки художників, заслуженого майстра народної творчості України, внука Юрія Шкрібляка (сина дочки Катерини) Юрія Івановича Корпанюка.

4.1. Показ робіт майстра.

4.2. Перегляд презентації про майстра.

4.3. Музична розповідь про славне життя талановитого діда-прадіда Ю.Корпанюка (виконують внучка, правнучка, праправнучка – учениця класу, її мама, бабуся).

IV. Підсумок уроку.

1.1. Бесіда. Вправа «Мікрофон».

Учитель. Таке дерево родоводу яворівських різьбярів, які з коліски відчували любов до прекрасного, – до народного мистецтва.

– Хто з вас хоче стати різьбярем?

– Хто з вас займається якимось видом мистецтва?

Яким і де?

– А чого ви б хотіли навчитися?

– Мені найбільше запам'яталося...

– Я вперше побачив... почув...

1.2. «Я живу у селі Яворові» – поезію Аліни Лосюк-Русинюк читають учні.

V. Заключне слово вчительки.

Народне мистецтво житиме і розвиватиметься. Згідно постанови Кабінету Міністрів України створений Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська

гражда». Радію, що ви продовжите славу яворівських митців.

Коментар.

Корпанюк В.І. – одна з активних учасників вивчення гуцульщинознавства в школі. Розробила 35 уроків з гуцульщинознавства для 4 класу, які надруковані в книжці «Моя Гуцульщина. Уроки гуцульщинознавства в початковій школі». Як внучка відомого корифея різьби на дереві Юрія Корпанюка популяризує його творчий доробок.

Досконало володіючи фактичним матеріалом з народного мистецтва, бездоганно володіючи методикою вивчення гуцульщинознавства в школі, проводить цікаві, захоплюючі уроки, свідченням чого є і проведений урок. Це не тільки результативний урок, але й урок морально-патріотичного і естетичного виховання дітей.

**Рибчук Марія Василівна,
вчитель математики,
вчитель вищої категорії,
вчитель-методист,
педагогічний стаж – 33 роки.**

Алгебра, 9 клас

Тема. Розв'язування систем рівнянь другого степеня з двома змінними.

Мета. Узагальнити, систематизувати та поглибити набуті знання, навички та вміння розв'язувати системи рівнянь другого степеня різними способами; формувати пізнавальний інтерес, розвивати логічне мислення.

Тип уроку. Урок застосування знань, умінь і навичок.

Обладнання. Таблиця «Способи розв'язування систем рівнянь», картки із завданнями для кожного учня, картки контролю знань, мультимедійна презентація.

Хід уроку.

I. Організаційний етап. Перевірка готовності учнів до уроку, створення психологічного настрою до активної праці.

II. Перевірка домашнього завдання. №445(3), 461(1) – учні звіряють із готовими розв'язками, які проєктуються на екран, і роблять відмітки «+» або «-» про правильність виконання завдань у картці контролю знань:

Домашнє завдання	Застосування знань, умінь і навичок у стандартних ситуаціях	Застосування знань, умінь і навичок у нестандартних ситуаціях	Додаткові завдання
№ 445(3) – 1б. № 461(1) – 1б.	1)Тестове завдання – 2б. 2) – 2б. 3) – 2б.	1) – 2б.	1) – 2б. 2) – 2б.

III. Актуалізація опорних знань. Повторення опорних знань.

Кросворд «Системи рівнянь другого степеня».

1. Яким способом краще розв'язати систему рівнянь

$$\begin{cases} y + 2x = 4, \\ x^2 + 3xy - y^2 = 5? \end{cases}$$

2. Яким способом раціонально розв'язувати систему рівнянь

$$\begin{cases} x^2 + 2y^2 = 7, \\ x^2 - 2y^2 = -3? \end{cases}$$

3. Скільки розв'язків має система рівнянь, графіки яких подано на рисунку?

4. Який спосіб розв'язування систем подано на рисунку?

5. Яка крива є графіком рівняння $(x - 3)^2 + (y + 1)^2 = 25$?

Кожний учень повинен усвідомлено знати таку відповідь: «При розв'язуванні систем рівнянь слід вибирати той спосіб, який є зручним для розв'язування даної системи».

IV. Застосування знань, умінь і навичок у стандартних ситуаціях. На дошці записано:

1. Головне на уроці – вдосконалювати вміння розв'язувати системи рівнянь другого степеня різними способами: підстановки, додавання та графічним.

2. Очікувані результати: вміння розв'язувати системи рівнянь різними способами.

Учні одержують пам'ятки «Способи розв'язування систем рівнянь II степеня» та повторюють кожену із них.

1. Виконання тестових завдань. У поданих рівняннях виразіть змінну y через змінну x . Результати запишіть у таблицю. Якщо завдання виконано правильно, то прочитаєте заковане слово.

1	2	3	4	5	6

1) $3x + y = 11$	2) $xy = 4$	3) $x - y = 3$
4) $4x - y = 1$	5) $x + 2y = 0$	6) $x - 3y = 5$

К) $y = x - 3$	В) $y = -\frac{x}{2}$	Д) $y = \frac{4}{x}$
О) $y = \frac{x-5}{3}$	Ц) $y = 11 - 3x$	А) $y = 4x - 1$

Аналіз виконання завдання, виправлення помилок учнями.

2. Розв'язати графічно систему рівнянь:

1в.) $\begin{cases} x^2 + y^2 = 25, \\ 2x - y = 5. \end{cases}$ 2в.) $\begin{cases} x^2 + y^2 = 9, \\ x^2 + y = 3. \end{cases}$

Додатково:

1в.) $\begin{cases} xy = 12, \\ 2x - y = 2. \end{cases}$ 2в.) $\begin{cases} xy = 4, \\ 2x - y = 2. \end{cases}$

3. Розв'язати систему рівнянь способом підстановки:

1в.) $\begin{cases} x + 2y = 7, \\ 2y^2 + xy = 14. \end{cases}$ 2в.) $\begin{cases} x - y = 2, \\ y^2 - 2xy = 3. \end{cases}$

Додатково:

1в.) $\begin{cases} x - y = 1, \\ \frac{1}{x} + \frac{1}{y} = \frac{5}{6}. \end{cases}$ 2в.) $\begin{cases} \frac{x}{y} + \frac{y}{x} = 2,5, \\ x + y = 6. \end{cases}$

Учні обмінюються зошитами, виконують взаємоперевірку завдань, роблять відмітку в картці контролю знань. Вчитель аналізує, робить висновки та здійснює корекцію знань учнів, використовуючи додаткові завдання.

V. Застосування знань у нестандартних ситуаціях: (учні, які не потребують корекції знань, розв'язують систему рівнянь зі збірника для державної підсумкової атестації з алгебри у 9 класі).

1в. (у зб. – 6в.)
$$\begin{cases} y^2 - xy = 2, \\ 2y^2 + 3xy = 14. \end{cases}$$

2в. (у зб. – 26в.)
$$\begin{cases} 2x^2 + y = 9, \\ 3x^2 - 2y = 10. \end{cases}$$

VI. Колективна перевірка. Оцінювання учнів з використанням картки контролю знань.

VII. Підсумок уроку. Вчитель пропонує учням продовжити речення:

1) Я знаю такі способи розв'язування систем рівнянь: а) _____;

б) _____ ; в) _____ .

2) Я вмію розв'язувати системи рівнянь:

а) _____ способом; б) способом _____;

в) способом _____.

Вчитель підсумовує результати засвоєння головного на уроці.

VIII. Диференційоване домашнє завдання:

I рівень – п. 13, 456(1), 461(1),

II рівень – п. 13, № 462(4), 463(3).

Коментар.

На уроці учні навчилися розв'язувати системи рівнянь різними способами. Щоб домогтися засвоєння головного на уроці, вдало використано ІКТ, цікаві методичні прийоми: розгадування кросвордів, тестові завдання. Враховувались індивідуальні особливості учнів, використовувались різнорівневі завдання для роботи на уроці і вдома. Надалі більше уваги приділяти учням, у яких виникають труднощі засвоєння матеріалу на уроці.

**Костреюк Ольга Іллівна,
вчитель англійської мови,
вчитель вищої категорії,
старший вчитель.
Педагогічний стаж – 22 роки**

Англійська мова, 7 клас

Тема. Святкові традиції британців

Theme. British Festive Traditions (Christmas, New Year)

Objectives: to activate vocabulary on the topic;
to develop pupils' reading and writing skills;
to improve communicative skills through various creative activities;
to widen the pupils' knowledge and outlook on the British culture.

Lesson Type: the lesson of learning and skills acquiring.

Equipment: English textbook for the pupils of the 7 th form by Oksana Karpyuk; supplement for listening; individual cards (grammar Present Simple Passive); assignment cards of different levels; projects about Christmas and New Year.

Procedure

The Motto: "So many countries, so many nations, so many customs, so many celebrations"

1. Introduction

Teacher. We study English and want to know as much as possible about Britain, British lifestyle, British holidays especially Christmas and New Year.

The English proverb says that Christmas comes but once a year, but when it comes it brings good cheer.

2. Check on home task: revision of the vocabulary to the topic; dramatizing dialogues (two levels).

- Hello!
- Nice to meet you.
- Did you enjoy your Christmas Holidays?
- Certainly yes. In our family we celebrate Christmas with great honour.

- What did you do before Christmas?
- We cleaned the rooms and prepared for Christmas Eve. My mother and I cooked Christmas supper. And what about you?

- On Christmas Eve we cooked 12 dishes. Then we caroled.

- Do you like caroling?

- Yes, I do. Caroling is an old tradition.

- I think our Hutsulian caroling is exciting.

Teacher. Marks for the home task.

3. The Main from the material: by the end of the lesson you should speak about Christmas and New Year in Britain and compare British and Ukrainian traditions of celebrating; to learn to use Present Simple Passive.

4. Practising grammar skills, revision of three forms of the verbs.

All the pupils are given cards with the rule and examples of Present Simple Passive.

Group A. ex. 1, p. 99 in the textbook.

Group B. Open the brackets: Roast turkey (cook) for Christmas dinner in Britain. The next task for group A – change Present Simple Active into Present Simple Passive; group B – write down sentences with Present Simple Passive.

Physical Training Minute.

Pupils from group A coped with the task. Pupils from group B had some difficulties doing task. I remind them the rule and train some simple sentences in oral form. Then they do more difficult task.

5. Reading t. 1, p. 101 from the textbook.

Christmas in Britain (two levels).

By the end of the lesson most of the school children speak about Christmas celebration in Britain.

Christmas is the main holiday in Britain. It is one of the Bank holidays. It is celebrated on the 25-th of December. It goes on for three days: Christmas Eve, Christmas Day and Boxing Day. There are a lot of Christmas traditions. Buying presents, cooking turkey and decorating Christmas tree are done on Christmas Eve.

Opening presents, going to church and having Christmas dinner are done on Christmas Day.

Christmas is a family holiday. The main celebration is in London, near the Christmas Tree. It stands in the Trafalgar Square. Christmas Tree is a present from people of Norway to Londoners.

Compare British and Ukrainian traditions of Christmas celebration.

6. Home task.

Group A. Ex. 2, p. 99.

Group B. Write down sentences with Present Simple Passive from t. 1, p. 101.

*I heard the bells on Christmas Day
They old familiar carols play,
And wild and sweet,
The words repeat of place on Earth
Good will to men
Christ is born – Praise to him.
I wish you Merry Christmas!
I wish you Merry Christmas!
I wish you Merry Christmas!
And Happy New Year!*

**Глухенький Ігор Вікторович,
вчитель історії,
вчитель другої категорії.
Педагогічний стаж – 7 років**

Історія України, 8 клас

Тема. Військово-політичні події Національно-визвольної війни в 1649-1651 роках.

Мета. Розкрити і домогтись засвоєння учнями головних подій національно-визвольної війни в 1649-1651 роках; розвивати вміння порівнювати умови угод і договорів на прикладі Зборівського і Білоцерківського трактатів; виховувати патріотизм на прикладі героїв козацтва.

Тип уроку. Урок засвоєння навичок і умінь.

Обладнання. Атлас з історії України, карта, мультимедійна презентація, роздавальні картки.

Хід уроку.

I. Актуалізація опорних знань.

1). Учні показують на карті: Запорізьку Січ; місця битв в 1648 році.

2). Учні називають причини і передумови національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького.

3). Учні називають і характеризують головні військово-політичні події 1648 року.

Підсумки. Корекція знань (учні доповнюють, виправляють неточності).

II. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення теми і мети уроку, головного з матеріалу.

Очікувані результати:

учні засвоюють головне з матеріалу, розвивають вміння роботи з історичними документами.

III. Вивчення нового матеріалу

Головне: учні повинні знати дати битв під Зборовом і Берестечком, характеризувати їх, знати їх наслідки, вміти порівнювати Зборівський і Білоцерківський трактати.

1. Збаразько-Зборівська кампанія 1649 року.

– Вступне слово вчителя.

У 1649 році в Переяславі між Б.Хмельницьким і послами Речі Посполитої було укладено перемир'я, але обидві сторони готувались до нового зіткнення.

В плани поляків входило три удари трьома арміями. Першою з півночі на Київ повинна була йти армія Януша Радзивілла, на Поділлі готувалася до нападу армія Яреми Вишневецького, третя армія формувалася в Польщі.

У планах козаків було зупинити армію Радзивілла (це вдалося полковнику Кричевському в битві під Лоевом) і розгромити Ярему Вишневецького до підходу сил короля.

Доля України повинна була вирішитись під Збаразем і Зборовом!

Проблемне питання:

Чи достатньо, на вашу думку, було сил в українського козацтва, щоб без допомоги союзників перемогти Польщу?

– Учні опрацьовують інформаційну картку №1 (головні події Збаразько-Зборівської кампанії).

– Учні відповідають на запитання картки.

Підсумок. Корекція знань. Учні характеризують результати Збаразько-Зборівської кампанії і умови Зборівського договору.

2. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір.

Мозковий штурм. «Чому, на вашу думку, битва під Берестечком завершилась перемогою Польщі?»

– Робота з підручником.

Знайти відповіді на запитання.

Коли відбувалась битва під Берестечком?

Які сили були в двох арміях?

Чому козаки опинились в оточенні?

Хто врятував козацьку армію від знищення?

Корекція знань.

– Робота з інформаційною карткою №2 (умови Білоцерківського договору).

– Відповідь на запитання інформаційної картки №2.

– Порівняти умови Зборівського і Білоцерківського трактату.

– Показати на карті території під управлінням гетьмана Б.Хмельницького за умовами договорів.

Підведення підсумку вивченого. Корекція знань.

IV. Перевірка засвоєних знань (учні виконують тестові завдання).

Взаємоперевірка виконаних завдань.

V. Домашнє завдання.

§17-18, пункти 1-6 опрацювати.

Для учнів початкового і середнього рівня знань: скласти хронологічну таблицю подій національно-визвольної війни під проводом Б.Хмельницького.

Для учнів високого і достатнього рівня знань: скласти повідомлення на одну із запропонованих тем (до 1 сторінки тексту):

- 1) Богдан Хмельницький;
- 2) Іван Богун.

Коментар.

Дидактично доцільно виділено головне з матеріалу, що впливає зі змісту навчального матеріалу, містить інформацію про результат уроку. Належним чином організована самостійна робота учнів. Різні форми роботи: випереджувальні творчі завдання, інформаційні картки та робота з підручником – забезпечили засвоєння головного з матеріалу кожним учнем. Вдале поєднання елементів мозкового штурму та фронтального опитування дозволило вчителю одержати інформацію стосовно засвоєння матеріалу кожним учнем. Під час одержання зворотної інформації з'ясувалось, що учні зрозуміли та засвоїли матеріал. Отже, урок результативний.

**Кіщук Оксана Дмитрівна,
вчитель української мови
і літератури,
вчитель вищої категорії,
педагогічний стаж – 14 років**

Українська мова, 6 клас

Тема. Ступені порівняння прикметників.

Мета. Навчити учнів утворювати прикметники вищого і найвищого ступенів порівняння, правильно вживати їх у мовленні; розвивати увагу, спостережливість; виховувати любов до природи.

Тип уроку. Засвоєння нових знань.

Обладнання. Таблиця «Ступені порівняння прикметників», дидактичний матеріал, зимові краєвиди рідного села, мультимедійна презентація.

Хід уроку.

I. Створення позитивного настрою учнів.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання. Підсумок.
2. Повторення відомостей про прикметник (фронтальне опитування). Підсумок.

III. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу.

Головне з матеріалу уроку.

1. Якісні прикметники вищого та найвищого ступенів порівняння.
2. Способи творення форм ступенів порівняння прикметників.

Учіння і запам'ятовування головного з матеріалу.

1. Очікувані результати.

Учні повинні знати:

– вищий і найвищий ступені порівняння прикметників;

– написання прикметників вищого та найвищого ступенів.

Учні повинні вміти:

– утворювати форми вищого та найвищого ступенів порівняння якісних прикметників;

– правильно писати прикметники вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників

2. Пояснення вчителя з використанням таблиці.

3. Робота з підручником (опрацювання теоретичного матеріалу (§25, с. 194-195)).

4. Творче моделювання (один учень виконує завдання біля дошки, інші на індивідуальних картках, потім відбувається обмін зошитами, здійснюється взаємоперевірка).

Завдання: записати речення, підкреслити прикметники вищого ступеня порівняння прямою лінією, а прикметники найвищого ступеня порівняння – хвилястою.

Методи і методичні прийоми.

1. Створення проблемної ситуації.

2. Евристична бесіда.

– Що означають форми вищого та найвищого ступенів порівняння?

– Чи змінюється значення прикметника при утворенні нової форми?

– Які чергування звуків відбуваються при творенні форм вищого ступеня?

Перевірка, як учні засвоїли матеріал (вправа «Ланцюжок»). Корекція знань.

V. Закріплення вивченого матеріалу (виконання системи практичних завдань).

1. Робота з підручником (письмове виконання вправи 399).

2. Диференційоване завдання (від поданих прикметників утворити форми вищого та найвищого ступенів порівняння).

I варіант

міцний

важливий

II варіант

цінний

дорогий

Учням високого та достатнього рівнів: з двома прикметниками найвищого ступеня порівняння скласти й записати речення (про здоров'я).

3. Фізкультхвилинка.

4. Лінгвістичний практикум (знайти помилки й виправити їх).

Зима – найбільш краща пора року. Рік на Гуцульщині починається з Різдвяних свят, з їх більш якнайдавнішими святами і обрядами. Різдво – найбільш старіше, найбільш величніше з-поміж свят.

Утворити, де це можливо, ступені порівняння прикметників.

Лютневий сніг весною пахне.

В зимову днину не забудь про худобину.

Зима біла, усе сіно з'їла.

Зима багата снігами, а осінь снопами.

5. Бліц – опитування за пунктами головного з матеріалу:

- Які прикметники мають ступені порівняння ?
- Які ступені порівняння мають прикметники ?
- За допомогою яких суфіксів , префіксів, допоміжних слів утворюються вищій та найвищій ступені порівняння прикметників ?

- Від яких прикметників не утворюються ступені порівняння?

6. Контроль і самоконтроль учнів. Гра «Хто швидше?»

Заповнити таблицю прикметників вищого або найвищого ступеня порівняння (див. довідку).

Ступені порівняння прикметників			
Вищий		Найвищий	
Проста форма	Складена форма	Проста форма	Складена форма

Довідка: найбільш міцний, менш сильний, здоровіший, більш холодний, найзагартованіший, найменш здоровий, міцніший.

VI. Підсумок уроку.

VII. Домашнє завдання. Пояснення вчителя.

1) рівень. Скласти твір-мініатюру на тему «Зима в Яворові», використовуючи прикметники вищого та найвищого ступенів порівняння.

2) рівень. Записати три приказки про зиму та розібрати за будовою використані прикметники у реченнях.

Коментар.

Мети уроку досягнуто. Виділено головне з матеріалу. Його свідомому засвоєнню слугувало методично правильно організоване повторення раніше вивченого матеріалу. Для забезпечення учіння і запам'ятовування головного було використано різні методичні прийоми: створення проблемної ситуації, робота з підручником, вправа «Ланцюжок», доцільно використано ІКТ. З метою контролю рівня засвоєння головного кожним учнем учителька розробила різнорівневі завдання. Здійснювалася мотивація та диференціація навчання на кожному етапі уроку. Надалі вчительці необхідно більшу увагу звертати на корекцію знань учнів.

**Лосюк Вікторія Володимирівна,
заступник директора
з виховної роботи,
вчитель біології.
Педагогічний стаж –4 роки**

Природознавство, 6 клас

Тема. Сили. Види сил. Сили в живій природі.

Мета. Засвоїти поняття сили, вивчити види сил, формувати вміння робити порівняння та висновки.

Тип уроку. Урок засвоєння нових знань.

Обладнання. Динамометр, силомір, дві кульки, м'яч, посудина з водою, різні види тіл (коркове, пластмасове, металеве, дерев'яне), пружина, таблиця з видами сил, картки із завданнями для учнів, картки-малюнки для учнів, електронний підручник «Природознавство. 5-6 клас», мультимедійне обладнання.

Хід уроку.

I. Перевірка домашнього завдання (фронтальне опитування учнів).

II. Актуалізація чуттєвого досвіду й опорних знань учнів.

Евристична бесіда про явища, зокрема про механічні явища.

III. Мотивація навчальної діяльності.

У природі відбувається безліч різних взаємодій та явищ, які є для людини як корисними, так і небезпечними. І тільки за допомогою знань людина прогнозує перебіг різних явищ в навколишньому середовищі, створює різноманітні машини та пристрої для полегшення своєї праці та економії часу. Вивчення фізики, хімії та

біології у старших класах базується на отриманих знаннях саме з природознавства.

IV. Повідомлення теми, мети і завдань уроку.

На дошці записано головне з матеріалу теми:

- вивчити поняття «сила»;
- розрізняти різні види сил: пружності, тяжіння, тертя, тиску, виштовхувальну силу;
- вміти порівнювати та наводити різні види сил у природі та житті людини.

V. Сприйняття і первинне запам'ятовування учнями нового матеріалу.

Приклади (зштовхування двох кульок, розтягнення пружини). Учні спостерігають, аналізують та разом з учителем роблять висновки.

Перегляд фрагменту електронного уроку « Що таке сила?» (п.44, с.1-2).

Робота з підручником, с.100. Учні й запам'ятовування визначення сили. Перевірка засвоєння учнями правила.

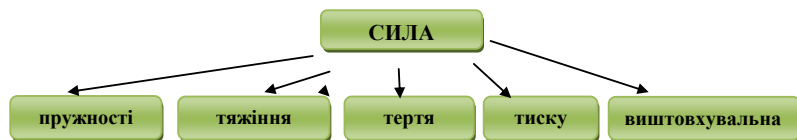
Співпраця вчителя й учнів. Силу позначають латинською буквою *F*. Одиниця сили – Ньютон (Н). Для вимірювання сили використовують динамометри. Демонстрація дії динамометра.

Для вимірювання сили м'язів використовують динамометр, який називають силоміром. Учні використовують силомір для виміру сили м'язів верхніх кінцівок.

Показ слайда з мультимедійної презентації Ісаака Ньютона, який відкрив закон всесвітнього тяжіння.

Перевірка засвоєння матеріалу. *У яких одиницях вимірюється сила? На честь якого вченого було названо цю силу? Які прилади застосовують для вимірювання величини сили?*

Як ви вважаєте, скільки сил існує в природі? (Безліч, оскільки спостерігається безліч взаємодій, але їх усі можна звести до таких видів):

Дослід (розтягнення пружини, стискання губки). Що відбувається? Чому? **Сила пружності** – сила, яка виникає внаслідок деформації тіла та направлена протилежно силі, яка спричиняє деформацію.

Проблемні приклади прояву сили пружності. Робота з підручником, процес учіння. Учні самостійно знаходять приклади сили пружності.

Дослід (підкинутий вгору м'яч падає вниз). Чому? Що діє на нього? **Сила тяжіння** – сила взаємодії тіла із Землею. Процес учіння. Перевірка, як учні засвоїли. Учні відповідають на запитання вчителя.

Дослід (рух бруска по поверхні). Що відбувається? Чому? Під час руху одного тіла по поверхні іншого на межі зіткнення між ними виникає сила, яка називається **силою тертя**. **Сила тертя** направлена в бік, протилежний руху. Залежно від того, як взаємодіють тіла, розрізняють види сил тертя: ковзання та кочення.

Робота з підручником. Учіння, що таке сила тертя та її види. Перевірка, як учні засвоїли. Учні відповідають на запитання вчителя.

Проблемна ситуація (чому одні тіла тонуть у воді, а інші залишаються на поверхні води). Учні знайомляться з виштовхувальною силою. Учіння з підручника.

Фізкультхвилинка, складена для цієї теми: учні, виконуючи вправи, повторюють види сил.

(Перегляд фрагменту електронного уроку «Види сил» п.44, с.3-4).

VI. Узагальнення і систематизація знань.

Закріплення і перевірка вивченого. Що називають силою? В яких одиницях вимірюється сила?

Які види сил ви знаєте? Наведіть приклади різних видів сил.

Самостійна робота: заповнення таблички на розданих картках.

Сила тяжиння	Приклади
Сила пружності	
Сила тертя	
Сила тиску	
Виштовхувальна сила	

Учням роздано малюнки із зображенням певної сили. На класній дошці прикріплені в ряд види сил, які вивчали на уроці. Завдання учнів – прикріпити на дошку малюнок, зображення якого відповідає певному виду сил.

VI. Домашнє завдання. Пояснення, як опрацювати в підручнику §20. Завдання для підготовки до практичної роботи.

Коментар.

Учитель дотримується логічної структури уроку, раціонально використовується час. На уроці використано різні методи, прийоми та засоби навчання, що забезпечувало засвоєння учнями матеріалу. Протягом уроку учні вчили і запам'ятовували головне. Для усвідомленого засвоєння учнями нового матеріалу проводилися досліді, використовувались ІКТ, здійснювався зв'язок із життям учнів. Доцільно і вдало використовувалось унаочнення. Здійснювався зворотний зв'язок, який показував засвоєння учнями складної теми. Вдало проведена фізкультхвилинка, яка, крім відпочинку, була спрямована на засвоєння навчального матеріалу теми уроку.

Рівень знань нового матеріалу дозволяє зробити висновок про те, що урок результативний.

**Пітиляк Ганна Павлівна,
вчитель хімії,
вчитель вищої категорії,
старший вчитель.
Педагогічний стаж – 30 років.**

Хімія, 8 клас

Тема уроку. Генетичний зв'язок між класами неорганічних сполук.

Мета уроку. Узагальнити й систематизувати знання учнів про основні класи неорганічних сполук та їхні хімічні властивості, сформувані уявлення про генетичний зв'язок між класами неорганічних сполук; закріпити вміння складати рівняння хімічних реакцій та визначати їх тип; сформувані вміння розв'язувати експериментальні задачі; розвивати вміння узагальнювати та систематизувати інформацію.

Тип уроку. Узагальнення та систематизації знань.

Обладнання та матеріали. Періодична система хімічних елементів Д.І. Менделєєва, таблиця розчинності, електрохімічний ряд напруги металів, пробірки, розчини кальцій гідроксиду, кальцій хлориду, натрій сульфату, натрій сульфату, барій хлориду і барій гідроксиду, хлоридна кислота, купрум(II) сульфат.

Хід уроку.

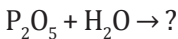
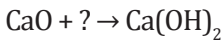
I. Актуалізація опорних знань. Повторення класифікації і хімічних властивостей основних класів неорганічних речовин.

З учнями середнього і достатнього рівнів навчальних досягнень проводиться фронтальне опитування у

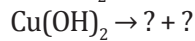
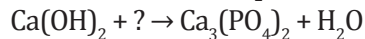
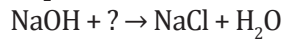
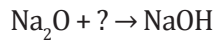
вигляді гри «Прийми естафету»(учні відповідають на запитання і передають право відповіді будь-кому з однокласників). 1.Що називається простими речовинами? 2.Що називається складними речовинами?3.Як класифікують складні речовини? 4.Що називається оксидами? кислотами? основами? солями? 5.Як класифікують оксиди? кислоти? основи? солі?

Учні з високим рівнем навчальних досягнень біля дошки виконують завдання:

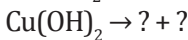
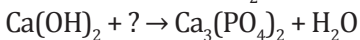
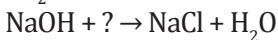
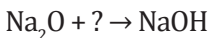
1 учень

3 учень

2 учень

Перевірка завдань, виконаних на дошці, оцінювання. Корекція знань.

II. Оголошення теми і мети уроку.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів. Проблемне питання (чи існує зв'язок між класами неорганічних сполук і як він називається?) Учням пропонується прочитати про генетичний зв'язок між класами неорганічних сполук у підручнику (с. 117- 118), дати відповіді на запитання:1. Що називається генетичним зв'язком? 2. На що вказують стрілки на схемі? 3. Для чого знати і розуміти генетичний зв'язок між класами неорганічних сполук?

Головне з матеріалу теми. Вміти здійснювати хімічні перетворення, що відображають генетичний

зв'язок основних класів неорганічних сполук.

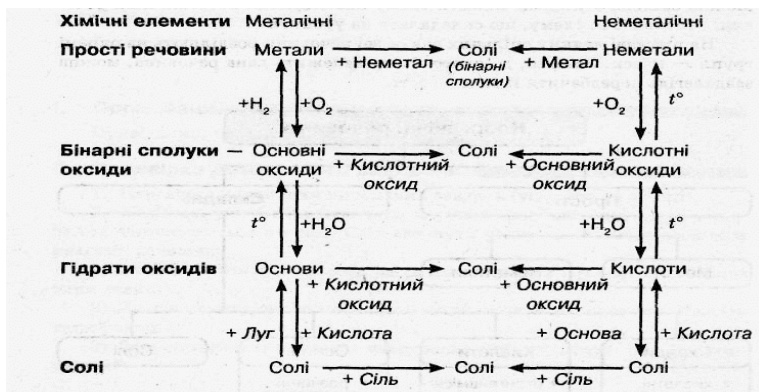
IV. Узагальнення окремих явищ. Проводиться демонстрація вчителем дослідів, які підтверджують генетичний зв'язок між класами неорганічних сполук: горіння кальцію з утворенням оксиду; взаємодія кальцій оксиду з водою з утворенням луку; взаємодія кальцій гідроксиду з кислотою з утворенням солі. Учням завдання: на основі побаченого скласти схему перетворень і записати рівняння реакції: $\text{Ca} \rightarrow \text{CaO} \rightarrow \text{Ca(OH)}_2 \rightarrow \text{CaCl}_2$.

2. Складання опорної схеми взаємозв'язку класів неорганічних сполук (для металів під керівництвом вчителя, для неметалів самостійно, з використанням підручника). Слайд №1.

V. Повторення і узагальнення понять і засвоєння відповідних їм системних знань.

Інструтаж з безпеки життєдіяльності.

1. Виконання учнями експериментальних завдань (робота в групах) з метою засвоєння навичок і вмій. В розпорядженні учнів є такі реактиви: NaOH , H_2SO_4 5% р-н, Zn , HCl 5% р-н, Ba(OH)_2 , CuSO_4 , Ca(OH)_2 , CaCl_2 , Na_2S .

Слайд № 1

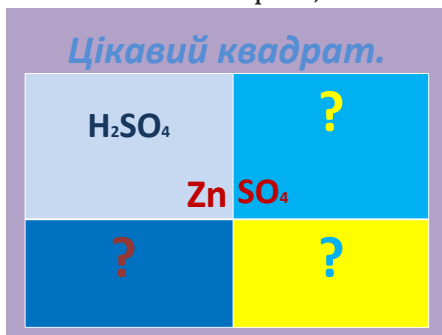
Завдання1. I група. Визначіть, в якій пробірці знаходиться кислота, і доберіть реактиви (серед запропонованих) до схеми перетворень здійсніть і напишіть рівняння реакції: $\text{HCl} - \text{ZnCl}_2 - \text{Zn}(\text{OH})_2$.

II група. Визначіть, в якій пробірці знаходиться луг, і доберіть реактиви (серед запропонованих) до схеми перетворень, здійсніть і напишіть рівняння реакції: $\text{NaOH} - \text{Na}_2\text{SO}_4 - \text{BaSO}_4$.

III група. Визначіть, в якій пробірці знаходиться сіль, і доберіть реактиви (серед запропонованих) до схеми перетворень, здійсніть і напишіть рівняння реакції: $\text{CuSO}_4 - \text{Cu}(\text{OH})_2 - \text{CuO}$.

Учень з кожної групи пояснює, як здійснював перетворення, і записує рівняння реакції на дошці.

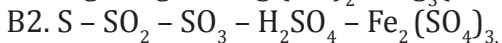
Завдання2 (3 варіанти). Розташуйте запропоновані речовини в порядку, що характеризує генетичний зв'язок класів речовин, складіть відповідні рівняння реакції. В-1. Фосфор(V) оксид, калій фосфат, фосфор, ортофосфатна кислота; В-2. Барій гідроксид, барій оксид, барій карбонат, барій; В-3. Купрум(II) гідроксид, купрум (II) оксид, мідь, купрум (II) сульфат. Учні, які добре виконали завдання, виконують завдання №3, а з учнями, які не достатньо засвоїли матеріал, вчитель працює за опорною схемою (слайд№1). Завдання 3. «Цікавий квадрат». Учні повинні описати три способи добування цинк сульфату з сульфатної кислоти, заповнивши порожні частини квадрата. (слайд №2).

Слайд № 2

Перевірка, як учні засвоїли головне з матеріалу.

2. Самостійна робота учнів на два варіанти. Два учні виконують на звороті дошки, решта самостійно в зошитах, з наступною перевіркою. Як можна здійснити такі перетворення:

Перевірка, виправлення помилок

VI. Підсумок уроку. Інтерактивна технологія колективно-групового навчання «Незакінчене речення». Учням продовжити речення: «Найважливішим на цьому уроці для мене було...»;

«Найцікавішим на цьому уроці для мене було...»

VII. Домашнє завдання.

Опрацювати § 19, вивчити схему генетичного зв'язку основних класів неорганічних сполук .

Виконати вправи: I рівень – 174(а,б);

II рівень – 174(в,г); III рівень - 174(г),175.

Коментар.

Урок добре продуманий і змодельований. Використано різні форми і методи роботи з учнями. Вміло поєднувалася теоретична частина уроку з практичною, а саме: кожна частина нового матеріалу підкріплена дослідом та вчинням головного. Добре організована самостійна робота учнів, робота на закріплення вивченого. Учні самі виконували деякі досліди на визначення невідомих речовин у пронумерованих пробірках і здійснювали хімічні реакції за схемами хімічних перетворень. Доцільно використано ІКТ, унаочнення (складання схем, таблиць, цікаві завдання на картках). Багато уваги вчителем приділялось учінню та запам'ятовуванню головного. Створення проблемних ситуацій активізувало та розвивало допитливість, логіку та пізнавальний інтерес учнів. На уроці було досягнути мети, отже, урок результативний.

Повернути дітям працю

(виступ на загальних зборах Національної академії педагогічних наук (НАПН) України)

Сьогодні майже знищено трудове навчання в загальноосвітніх школах. Чиновники всіх рівнів, передусім міністерства, знехтували наукові надбання (Песталоцці, Ушинський, Сухомлинський) і багатотомову педагогічну практику. Дійшли до того, що на трудове навчання (теперішня назва «технології») в 10-11 класах та й деяких інших виділили по одній годині. Зате невпинно збільшували кількість навчальних предметів (в 11 класі тепер їх аж двадцять), причому чотири предмети мають по одній годині на тиждень, а ще чотири – по півгодини. Хіба за одну чи півгодини можна одержати якісні знання?

Тож чим займаються випускники сільських шкіл, виїшовши за поріг школи? Відповідь дають вони самі: «У школі нас вчили багато того, що не потрібне в житті». На наші численні звернення в різні найвищі інстанції одержували одну й ту ж відповідь, щоб чекали до 2018 року, коли запрацює нова концепція профільного навчання. Проте прочитали в газеті «Освіта України», що в сільській глибинці залишаться 19 предметів (таке знуцання над дітьми ще й назвали універсальним профілем). Як державні стандарти так і нову концепцію готували і приймали в кабінетах без широкого обговорення.

Отже, склалося таке становище, що учні 10-11 класів сільських однокомплектних шкіл (на селі переважна більшість таких шкіл) позбавлені як профільного навчання, так і трудової підготовки. Ніколи всі випускники, принаймні на селі, не продовжували навчання. А сьо-

годні пересічний селянин не в змозі утримувати в місті студента.

З метою вирішення цієї проблеми ми розробили дидактико-методичну систему поєднання профільного навчання з допрофесійною підготовкою учнів 10-11 класів сільських загальноосвітніх шкіл. Для її реалізації необхідний поділ класу на групи в кількості не менше п'яти учнів. Усі учні класу вивчають базове ядро навчального плану, а далі навчаються у трьох групах в кількості не менше п'яти учнів суспільно-гуманітарного, природничо-математичного та технологічного профілів. Це дасть можливість випускникам як вступати до ВНЗ, так і одержати трудові вміння і навички, потрібні до праці, до життя в своїй місцевості. Молоді робочі руки потрібні вже сьогодні, а не через 7-10 років. Невже чекатимемо того часу, коли без корінних жителів на чорноземах гулятиме перекотиполе, а карпатські луки і полонини заростуть непрохідними чагарниками?

Поділ класу на групи – це прерогатива Міністерства освіти і науки. У рекомендаціях парламентських слухань від 23.10.2013 року записана така пропозиція. Свого часу оплату годин варіативної складової навчального плану вирішували на свій розсуд фінансові управління, а не школи, враховуючи нахили і здібності школярів. З цієї трибуни ми звернулись до тодішнього міністра В.Г.Кременя з проханням вирішити цю проблему. І в міністерстві в пояснювальній записці до типових навчальних планів записали, що години варіативної складової оплачуються в повному обсязі, як й інваріантної. Так триває й досі.

Просимо Міністра освіти і науки С.М.Квіта в пояснювальній записці до типових навчальних планів на 2014/2015 навчальний рік записати таке:

- на технології в 5-11 класах виділяти не менше двох годин на тиждень (внести зміни до типових навчальних планів і навчальних програм з технологій);

- у загальноосвітніх навчальних закладах I-II і I-III ступенів обов'язковими повинні бути кімнати праці для учнів 1-4 класів і навчальні майстерні для учнів 5-11 класів (як навчити учнів плаванню у басейні без води?);

- для профільного навчання і професійної підготовки учнів 10-11 класів у сільських загальноосвітніх однокомплектних школах дозволяється поділ класу на групи в кількості не менше п'яти учнів.

Якщо знайдуться опоненти щодо оплати додаткових годин, то нехай заспокояться, бо небагато залишилось таких шкіл, що мають належну навчально-технічну базу, а також досвідчених педагогів.

Ще про один вид трудової підготовки школярів.

Незаперечна істина, що народне мистецтво – це візитка України, але, на жаль, воно занепадає через відсутність державної підтримки. З метою відродження, збереження і розвитку народного мистецтва у місцевостях, де ще збереглися корені народних художніх промислів, на уроках технологій учні повинні займатися декоративною творчістю. Наприклад, в Опішні працює колегіум художньої кераміки, що належить Міністерству культури, національностей і релігій.

Прохання до Міністерства освіти і науки посприяти у створенні у найвідоміших осередках народного мистецтва навчально-виховних комплексів «загальноосвітня школа I-III ступенів-колегіум народних художніх промислів» (бо чиновникам на місцях не потрібні зайві клопоти). А це – у Клембівці Вінницької (вишивка), Петриківці Дніпропетровської (розпис), Яворові Івано-Франківської (різьба на дереві, ткацтво) областей. У

Яворівській загальноосвітній школі I-III ступенів уже є необхідні умови для створення НВК.

Друга проблема.

Україна багата етнографічними регіонами, серед них найвідоміші Бойківщина, Волинь, Гуцульщина, Наддніпрянщина, Поділля, Полісся, Слобожанщина, Таврія та інші. Досвід вивчення в навчально-виховному процесі гуцульщинознавства, київщинознавства, черкащинознавства, таврієзнавства засвідчив важливу роль регіонального етнографічного компонента в морально-патріотичному вихованні дітей та молоді.

Розуміємо, що на підручники та іншу друковану продукцію для вивчення інваріантної складової навчального плану гриф міністерства конче потрібний. А для рецензування навчально-методичного забезпечення вивчення за рахунок варіативної складової різноманітності етнографічного компонента з усієї України знайти в Києві науково-педагогічний заклад проблематично. Тому одержати гриф на таку літературу дуже складно або майже неможливо. Так, Інститут інноваційних технологій та змісту освіти передає одержані матеріали до Інституту українознавства. Якщо спитати в кожній школі України, чим займається Інститут українознавства, то ніхто не дасть відповіді, бо в школах немає жодного папірця, а не те що книжок цього закладу.

Звідси висновок. Найбільш кваліфіковану експертизу регіональних програм та методичної літератури можуть провести ОІППО та затвердити на засіданні своїх науково-методичних рад. Просимо міністерство надати їм такі повноваження.

Ростимо народних умільців

Вивчення декоративно-прикладного мистецтва в школі – важливий засіб привнесення естетичних засад у проведення уроків праці, що реалізується в декоративній творчості школярів. Знайомлячись із народним мистецтвом, учні переконуються, що народ – творець матеріальних і духовних цінностей, а мистецтво своїми коренями виростає саме з народної творчості. Вивчення декоративно-прикладного мистецтва сприяє формуванню здорових естетичних смаків, виробляє в учнів своєрідний імунітет проти псевдомистецьких течій, підробок під народне мистецтво як українського, так й інших народів.

У вивченні декоративно-прикладного мистецтва наявні недоліки. Найсуттєвішим із них є той, що орнаментальні мотиви різьби, інкрустації тривалий час вивчаються на так званих тренувальних дощечках. Тільки після засвоєння всіх традиційних орнаментальних мотивів учні приступають до виготовлення конкретних виробів, прикрашаючи їх різьбою.

Таким чином, орнамент вивчається протягом тривалого часу без зв'язку з виробом, що не можна вважати правильним: порушується найважливіший принцип декоративно-прикладного мистецтва – взаємозв'язок художнього вирішення предмета (композиції), його форми, матеріалу та утилітарного призначення. Внаслідок цього заняття з художньої обробки дерева в більшості шкіл набувають зазвичай ремісничого характеру, що не сприяє розвитку творчих здібностей, художнього смаку, ініціативи й самостійності учнів.

Багаторічна дослідно-експериментальна робота безпосередньо в школі показала, що розвивальна й виховна

спрямованість занять декоративно-прикладним мистецтвом сприяє формуванню в старшокласників любові до праці. Виховання в них цієї цінної якості передбачає формування позитивного ставлення до праці, потреби в праці й покликання до трудової діяльності, які за своїм змістом є важливими складовими особистості людини і характеризують її трудову діяльність.

Робота з формування цих рис особистості полягає в організації творчої діяльності під час занять декоративним мистецтвом, набутті умінь і навичок виготовлення художніх виробів.

Вивчення декоративно-прикладного мистецтва в школі забезпечує психологічну й практичну підготовку випускників до самостійної трудової діяльності й до життя.

Можливості формування моральних якостей у процесі оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом визначаються передовсім єдністю естетичного та морального виховання учнів. При порушенні цієї єдності можливості декоративно-прикладного мистецтва як засобу естетичного й морального виховання старшокласників суттєво знижуються. Відрив естетичного виховання від морального на заняттях декоративно-прикладного мистецтва призводить до того, що завдання першого зводяться лише до формування смаку, а при їх ототожненні естетичне виховання стає лише частиною морального.

Педагогічному використанню виховних можливостей занять декоративно-прикладним мистецтвом сприяє наявність умов, які безпосередньо чи опосередковано впливають на моральний розвиток особистості: розвивальний і виховний характер занять декоративно-прикладним мистецтвом, вплив навколишнього серед-

овища, сім'ї, врахування індивідуальних особливостей і суперечностей, які можуть виникати й сприяти або перешкоджати формуванню моральних якостей.

Вплив соціальних і педагогічних умов є для учня системою об'єктивних відносин і вимог. Дії і вчинки учня визначають його ставлення до умов, які на нього впливають, до предмета своєї діяльності й до самого себе.

З'ясувавши суть формування працелюбності, яка домінує серед моральних якостей, ми розробили методичні рекомендації цілеспрямованого формування, виявлення й закріплення цієї та інших моральних якостей у процесі оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом.

Народне декоративно-прикладне мистецтво й художні промисли розвинуті в багатьох регіонах України. Обов'язок педагогів – використовувати скарби народного мистецтва для морального й естетичного виховання школярів.

Чудова природа Карпат, з якою немовби злилося життя гуцулів, наділила їх жителів почуттям краси, прагненням вносити у свій побут яскраві й радісні витвори народних майстрів. Недарма М.Коцюбинський, побувавши на Гуцульщині, ще 1911 року писав: «Яка велична тут природа... Гуцули – оригінальний народ, з багатою фантазією, зі своєю психікою».

У селі Яворові у ХІХ ст. жив і творив основоположник гуцульської плоскої різьби по дереву Юрій Шкрібляк (1822–1884). Від його родовідного дерева виросла гілка трьох синів-різьбярів – Василя, Миколи й Федора. А від їхньої сестри Катерини Юріївни Корпанюк – нова гілка теж трьох синів-різьбярів – Юрія, Семена і Петра Корпанюків. Нині в Яворові живе їх нащадок – відомий різьбяр, член Спілки художників України, заслужений

майстер народної творчості України Дмитро Шкрібляк.

Так від батька синові, від діда внукові передавалися традиції народної творчості. До цього часу в селі збереглися такі традиційні види декоративно-прикладного мистецтва, як різьба по дереву, вишивка, ткацтво, писанкарство та інші. І в цьому чимала заслуга школи, де впродовж чотирьох десятиліть учні на уроках трудового навчання займаються декоративною творчістю.

Яворівська загальноосвітня школа I–III ступенів на основі багаторічного досвіду досягла такого рівня занять художніми ремеслами, що здійснює допрофесійну й професійну підготовку школярів. Учні початкових класів на уроках художньої праці (інтегровані уроки образотворчого мистецтва й трудового навчання) не тільки знайомляться з гуцульським народним мистецтвом, але й залучаються до роботи в матеріалі. Важливо, що вчителі враховують нахили, здібності та інтереси школярів. Одні виготовляють іграшки, інші ліплять загадкові фігурки або малюють те, що підказує їхня фантазія.

Як учить народна педагогіка українців, про розвиток природних задатків і здібностей дітей необхідно дбати з раннього віку. І цим у Яворові цілеспрямовано займається сім'я і школа. Завдяки такій взаємодії і виростають неординарні особистості.

Однак для розбудови української державності необхідна підготовка нової генерації високоосвічених фахівців, які виявлятимуть себе як особистості, діятимуть цілеспрямовано, прийматимуть правильні рішення. Зрозуміло, що виховання ділової людини повинно відбуватися вже в шкільні роки. Тому в цей час конче необхідно створити зовнішні й внутрішні умови для розвитку здібностей кожної дитини, тобто для процесу саморозвитку й самореалізації.

Як писав академік М.Стельмахович, здібності – це стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони розвиваються в процесі засвоєння нею рідної мови, суспільного досвіду, родинно-побутової й громадської культури своєї нації, самодіяльного народного й професійного мистецтва, навчання, національної освіти і виховання, у процесі трудової діяльності, під впливом економічних, географічних і природних умов, ринкових відносин, навколишнього середовища, зв'язків між поколіннями тощо.

Гуцульщина, як і кожний з етнографічних регіонів України, має свої природно-кліматичні, географічні, економічні, історичні, етнографічні та інші особливості. З одного боку, це – чарівність гуцульського краю, мальовничість природи українських Карпат, неповторність її корінних мешканців-гуцулів, а з другого – за зовнішньою красою гірської природи криється нелегке й суворе життя горян, яке не всім під силу.

Коли йде мова про розвиток художніх здібностей учнів у процесі оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом, тобто про врахування регіональних умов й особливостей, то це не означає, що нехтуються інші здібності (літературні, математичні тощо). Надалі спеціально виокремлюються теоретичні засади й практичний досвід розвитку здібностей дітей на заняттях декоративною творчістю.

Як уже згадувалося вище, розвиток здібностей та естетичне виховання школярів здійснюється ефективніше, коли вони не тільки ознайомлюються з народним мистецтвом, а й створюють щось своє.

Усіляке прилучення учнів до художньої творчості – важливе завдання школи. Особливо складне його

практичне розв'язання в умовах віддалених сільських шкіл, де важко скористатися з безпосередньої допомоги письменників, композиторів, акторів та інших творчих працівників. Тут для художнього виховання дітей доводиться використовувати головним чином місцеві можливості. Тому на уроках праці учні займаються тими видами декоративної творчості, які поширені в місцевості, де знаходиться школа. Там само розташовані й відповідні підприємства народних художніх промислів. Заняття з народного прикладного мистецтва будуються на спільних дидактичних вимогах і методичних прийомах.

На жаль, у шкільних програмах із художніх ремесел головна увага зосереджена на оволодінні учнями практичними навичками виготовлення художніх виробів (різьба по дереву, вишивка, ткацтво тощо). Тому навчання має в основному ремісничий характер. Як показує досвід Яворівської та багатьох інших шкіл Косівського району на Івано-Франківщині, цим роль занять не обмежується. Якщо вони мають розвивальну й виховну спрямованість, то одночасно є й ефективним засобом формування у школярів творчих здібностей і художньо-естетичних смаків.

Досвід цих шкіл полягає в:

- підвищенні якості навчання учнів з виготовлення художніх виробів на основі збереження й розвитку традицій народного декоративно-прикладного мистецтва;
- взаємозв'язку трудового й естетичного виховання;
- створенні авторських програм, посібників, дидактичних матеріалів;
- організації змістовної позакласної роботи (заняття гуртків, факультативів, які є органічним продовженням урочних занять, проведення виставок, екскурсій, зустрічей з народними майстрами тощо).

Прикладом цього є досвід роботи вчителя образотворчого мистецтва і художньої праці Яворівської ЗОШ І–ІІІ ступенів, старшого вчителя І.П.Петрича. Він працює творчо, але в межах вимог державного стандарту. Крім навчального кабінету образотворчого мистецтва, який є одним із найкращих в області, учитель обладнав художню майстерню, де учні працюють у позаурочний час. У шкільному залі мистецтв систематично організовуються виставки учнівських робіт. Проводяться й персональні виставки робіт найбільш обдарованих дітей. Так учні, вчителі, батьки, гості мали змогу через живописні композиції учениці 8 класу Олександри Петрич побачити й відчути цей загадковий світ очима юної авторки. А десятикласниця Віта Столащук на персональній виставці демонструвала справжню веселку кольорів вишивок, її однокласник Василь Хім'як чарував глядачів інкрустованими тарілками, скриньками, рахвами та іншими виробами з різьблення. Випускниця Наталія Рибчук захоплювала глядачів картинами живопису та барвистими гуцульськими ліжниками.

У минулому щороку вироби яворівських школярів відзначалися дипломами й медалями на виставках у Києві й Москві. 2002 року юні умільці експонували свої вироби в Українському Домі в Києві, беручи участь в акції «Мистецтво одного села», яке проводило Міністерство культури і мистецтв України. Велика честь випала учням школи розгорнути виставку художніх робіт і продемонструвати свої вміння й навички у їх виготовленні в Культурному центрі України в Москві 2004 року.

А на Всеукраїнському дитячо-юнацькому фестивалі традиційного народного мистецтва і художніх промислів Іван Текинук зайняв перше місце за різьблені вироби, Ніна Рибенчук і Марія Дарійчук – теж перші місця за

ліжники, Оксана Копильчук і Любов Копильчук – друге місце за ліжники й рушники.

Безсумнівно, що безпосередня участь школярів у різних видах художньої творчості, заняття образотворчим і декоративно-прикладним мистецтвом є важливим засобом розвитку здібностей, єдності трудового й естетичного виховання учнів, формування в них здорових художніх смаків.

Уже понад сорок років у ряді шкіл Косівського району діти й підлітки вивчають основи гуцульської різьби, яку прославили такі видатні майстри, як Юрій Шкрібляк та його сини, Марко Мегединюк, Василь Девдюк, брати Юрій і Семен Корпанюки та багато інших.

Вивчення різьби як художньої техніки пов'язане з ознайомленням школярів з історією декоративно-прикладного мистецтва Гуцульщини та його найвидатнішими творцями, а це має велике значення для патріотичного й естетичного виховання молодого покоління. Учні дотикаються до творчого генія народу, усвідомлюють внесок нашої нації в мистецьку скарбницю людства. У міру можливостей вони дізнаються й про декоративно-прикладне мистецтво інших регіонів України.

Програму склали самі вчителі району, її постійно вдосконалюють. Починається навчання з більш доступної для дітей роботи з лобзиком. Знайомляться з деякими питаннями електротехніки, прийомами роботи з деревообробними інструментами. У 5-9 класах учні оволодівають технічними вміннями і навичками. У 10-11 класах основною стає творча робота, виготовлення досить складних за декоративною композицією виробів, передбачених вимогами випускної атестації.

Основні завдання, передбачені програмою, такі:

– розкрити роль народної творчості, декоративно-прикладного мистецтва в матеріальному та духовному житті суспільства;

– прищепити любов до традиційного мистецтва свого краю;

– виробити практичні навички художньої обробки дерева;

– розвивати художньо-творчі здібності, сформувані вміння створювати власні композиції в традиціях місцевого народного художнього промислу.

Від учнів вимагають таких умінь, що формуються в процесі навчання:

– організовувати своє робоче місце й дотримуватися правил техніки безпеки;

– розрізняти вироби різних видів художньої обробки дерева за характерними особливостями традиційних центрів художніх промислів;

– виконувати замальовки зразків виробів;

– володіти інструментом у процесі художньої обробки деревини;

– засвоїти і виконувати елементи та мотиви орнаменту;

– проектувати вироби й виконувати їх;

– самостійно розробляти композиції і виконувати їх на поверхні виробу;

– знати основні центри народного декоративно-прикладного мистецтва та найвидатніших майстрів.

Однак методика навчання школярів технічним прийомам виготовлення виробів на уроках праці, яка сформувалася в школах, здебільшого забезпечувала ремісничу підготовку. Проведення навчальних, позакласних і позашкільних занять декоративно-прикладним мистецтвом згідно з розробленими яворівськими вчителями

методичними рекомендаціями має розвивальну й виховну спрямованість і в тісному взаємозв'язку з вивченням основ наук та іншими компонентами навчально-виховного процесу школи сприяє естетичному вихованню та формуванню в учнів такої важливої моральної якості, як працьовитість.

Багаторічний досвід показав, що чим швидше здійснюється перехід від репродуктивної до творчої діяльності, тим успішніше розвивається потреба в учнів у заняттях декоративно-прикладним мистецтвом. У нашому посібнику «Декоративно-прикладне мистецтво в школі» переконливо показано, що коли позитивні емоції, які виникають у процесі декоративної творчості, виступають як підкріплення вищих соціальних мотивів, то вони стають стимулом до нової більш інтенсивної діяльності. Радість виявлення своїх внутрішніх сил на заняттях декоративно-прикладним мистецтвом перетворює працю в потребу особистості.

Таке органічне поєднання раціонального й емоційного в процесі занять декоративно-прикладним мистецтвом є основою єдності морального й естетичного виховання.

На основі наукового дослідження й безпосередньої багатолітньої шкільної практики П.Лосюк ще в 70-х роках минулого століття на стикуванні мистецтва і праці вперше прийшов до теоретичного висновку про те, що трудова діяльність школярів у процесі оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом знаходиться в основі формування в них провідної моральної якості – працьовитості, яка проявляється у ставленні до праці, у потребі в праці і в покликанні до трудової діяльності. Структури й шляхи формування працьовитості як складного комплексу нахилів

і властивостей особистості є передумовою виховання багатьох інших якостей, таких як старанність, увага, зосередженість, цілеспрямованість, усидливість. А в процесі декоративної творчості якраз є можливості формування цих якостей як сукупності взаємодіючих компонентів.

Отже, якщо заняття декоративною творчістю мають розвивальну й виховну спрямованість, то одночасно вони є й ефективним засобом розвитку здібностей, формування в школярів працьовитості та художньо-естетичного смаку.

Різьбленням по дереву займаються хлопчики (хоча й окремі дівчата також) на уроках праці, починаючи з п'ятого класу. Дівчата середніх класів займаються вишивкою, а старшокласниці – вишивкою і ткацтвом.

Щоб викликати в учнів прагнення до творчості, інтерес до виготовлення художніх виробів, перші заняття проводяться в музеях, на підприємствах художніх промислів, де учні ознайомлюються з кращими виробами народних умільців. Це спонукає школярів до потреби самим творити прекрасне, викликає почуття любові до рідного краю, шанобливого ставлення до самобутнього мистецтва і його творців.

Перед початком практичних робіт учителі проводять з учнями бесіди, показують їм спеціально підготовлені вироби. На наступних уроках вивчають з ними основи творення художніх виробів, їх образну природу, зв'язок художньої форми з технологічними способами обробки, властивостями й можливостями матеріалу тощо.

Після того, як вивчено елементи різьблення узорів, школярі ознайомлюються з основними видами орнаментальних мотивів, які в гуцульській різьбі мають

геометричний характер, тобто форми квадрата, ромба, кола, півкола, еліпса тощо, а елементи, що утворюють їх, характеризуються різним комбінуванням прямих, замкнутих, перехрещених, паралельних ліній. Далі вчитель працює з учнями індивідуально, показуючи прийоми володіння різцем, при цьому головна увага звертається на дотримання техніки безпеки праці, раціональні способи виконання тих або інших операцій.

Під час навчання важливо неухильно дотримуватися дидактичного принципу «від простого до складного». Наприклад, від найпростіших мотивів «драбинка», «шнурочок», утворених перехрещенням вертикальних і горизонтальних ліній, поступово переходити до «розеток», що складаються з геометричних фігур: кола, еліпса та ін..

Залежно від характеру, складності та виконуваної функції орнаменти поділяються на чотири групи мотивів.

До першої групи відносять прості за формою старовинні мотиви – лінійні елементи («драбинка», «кривулька», «зубчики» тощо). Їх звичайно використовують для декорування країв виробів, залишаючи декоративну поверхню або розділяючи її на частини.

Другу групу становлять мотиви, в основі яких лежать квадрат, прямокутник, трикутник, («віконця», «гачки», «головкате», «медівники» та ін.). Вони є другорядними мотивами для оздоблення менших декоративних полів. Лише мотиви у квадраті й прямокутнику використовуються в центрі виробів великих форм.

Мотиви третьої групи мають у своїй основі півколо й еліпс («жолобки», «парканець», «слізки» та ін.), що застосовуються для оздоблення похилих частин предмета або таких, що звужуються.

До четвертої групи відносять мотиви, в основі яких знаходиться коло («колючко», «сонечко», «ружка», «соняшник» тощо). За формою вони складніші й уміщуються в центрі поверхні виробу.

У поєднанні ці групи мотивів утворюють різні орнаментальні композиції.

Практичне втілення учнями орнаментальних мотивів у матеріалі – елементарна й необхідна умова виготовлення художніх виробів.

Вивчення основних виражальних засобів декоративного мистецтва й практичне оволодіння принципами різьблення відбувається одночасно. Засвоївши основні мотиви різьби, школярі приступають до вивчення композицій орнаментів, які мають відповідати призначенню предмета, гармонувати з його формою й текстурою матеріалу. Особливо важливим тут є керівництво вчителя. Адже саме в орнаментуванні повинні проявитися чуття міри, естетичний смак учня; саме на цьому етапі роботи перед ним виникає надзвичайно складне завдання: спираючись на традиційні елементи й мотиви, виготовити оригінальний твір, у якому б відчувалася єдність художньої форми й практичного призначення речі. Учитель допомагає кожному учневі глибоко зрозуміти роль композиції, що має вирішальне значення серед елементів художньої форми.

Педагоги звертають увагу школярів і на ті особливості декоративно-прикладного мистецтва, які полягають у розв'язанні завдань найбільш повного і яскравого розкриття художнього образу. Перш ніж приступити до композиції орнаменту, учні засвоюють, що композиційні зв'язки мають відповідати закладеним у матеріалі можливостям, реальній конструкції речі, технології обробки й практичному призначенню виробу.

Здобуті знання про особливості орнаментальних мотивів певної групи учні застосовують у практичній роботі протягом усього навчання. Для виробів прямокутної і квадратної форми вони мають використовувати в основному мотиви II групи (спільна форма – квадрат, прямокутник, ромб та ін.). На виробах великої форми застосовують мотиви IV групи. Мотиви I та III груп використовують як другорядні в композиціях для всіх форм виробів (при переході від однієї частини виробу до іншої, для облямівки, в похилих частинах тарілок, скринок тощо).

Важливою умовою оволодіння різьбленням є вправне володіння інструментами, які використовуються при різьбі та інкрустації. Їх існує близько 50, оскільки кожен мотив, кожен його розмір потребують окремого інструмента (наприклад, різці, стамески, долота).

Для тих, хто починає займатися різьбленням, доцільно використовувати м'які породи деревини (вільха, липа, осика), пізніше – середні (береза, тополя), а потім – тверді (груша, клен, явір, бук). На гладко й рівно виструганих дощечках металевим розмічальним пером – «паскариком» або гострою ніжкою циркуля учні креслять обраний мотив. Правильно виконати цю операцію, а також опанувати прийоми різьблення допомагають пояснення вчителя (як направляти рух руки й різця, яке положення повинна займати в тому чи іншому випадку дощечка) і практичний показ ним самих прийомів. Головною тут стає індивідуальна робота з учнями. Педагог привчає кожного правильно тримати різці в потрібному положенні, щоб сліди від них виходили рівними, однакової глибини, оскільки кожна складова частина орнаменту потребує особливого, надзвичайно точного прийому роботи з різцем. Виконання кожного мотиву й

орнаменту в цілому вимагає зосередженості, формує в школярів акуратність, наполегливість, силу волі. Особливо важлива й індивідуальна робота з учнями, які відзначаються збудженістю, непосидючістю.

Виконуючи мотиви «півширинка» («півремінець»), «ширинка» («ремінець»), «зубці», «кривулька», учні мають змогу відчутти декоративні й фізичні властивості матеріалу. Вправи на доповнення (мотив «квадрати» – «віконцем», мотиви «півширинка» і «ширинка» – трикутниками та ін.) сприяють розвитку в них уяви й мислення.

Звичайно, спочатку, особливо в першому півріччі 5 класу, часто трапляються невдачі. У цей період важливим є чуйне ставлення вчителів до учнів. Приймаючи навіть невдало зроблений виріб, педагог має знайти вдало виконані елементи орнаменту, щоб похвалити за них учня. Це зміцнює віру в свої можливості, бажання учнів продовжувати роботу.

На жаль, тривалий час не було ні підручника, ні посібника для вчителів і учнів з різьби по дереву. 1998 року підготували й видали навчальний посібник «Гуцульська різьба та інкрустація» П.Андріюк і Й.Приймак, 2002 року видано більшу за обсягом книжку Л.Оршанського й П.Андріюка «Основи гуцульського художнього деревообробництва», рекомендовану Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для учнів і студентів.

Вони стали хорошою підмогою в оволодінні технікою гуцульської різьби по дереву («сухої» та інкрустації). Ним можуть користуватися не лише учителі, учні, керівники гуртків і студенти, а й усі, хто побажає навчитися творити прекрасні речі в стилі народних майстрів Гуцульщини. Узагальнивши досвід кращих учителів,

можна зробити висновок, що важливими педагогічними умовами підвищення ефективності занять декоративно-прикладним мистецтвом є:

– індивідуалізація навчання, цілеспрямований вплив на школярів залежно від особливостей їхнього характеру й поведінки;

– тісний взаємозв'язок занять декоративно-прикладним мистецтвом з усім навчально-виховним процесом з метою розвитку зорової пам'яті, уяви, підведення учнів до самостійного розв'язання завдань декоративної творчості.

Цілеспрямовані заняття декоративним мистецтвом сприяють розвитку в школярів творчої потреби. Вивчаючи властивості різних видів деревини, учні з інтересом звертають увагу як на її фізичні властивості, так і на художні якості, починають відчувати природну красу деревини різних порід. Вони захоплюються своїми «відкриттями», що груша (основна порода, яка використовується в різьбленні) має різний колір – від світло-золотистого до темно-коричневого. Виявлення природної краси деревини становить одну з основ майстерності різьби. Справжнє чуття матеріалу, ліній, ритму, контрасту, світлотіні розвивається під час безпосередньої роботи з матеріалом.

Перші самостійно виконані роботи (рамки, лінійки) учні беруть додому. Вони ніби відкривають перед школярем новий світ.

Важливо, щоб уже на початку занять декоративно-прикладним мистецтвом учні вносили в орнамент різні зміни, доповнення, намагалися отримати не копію, а новий варіант мотиву. Із цією метою добираються завдання зростаючої складності. Наприклад, у квадрат вписати два, а потім чотири однакових трикутники, розмістивши їх симетрично.

Пізніше виконуються вправи на змінювання розмірів орнаментальних елементів – їх зменшення або збільшення. Самостійне розв'язання таких та інших творчих завдань активізує уяву, розвиток мислення учнів, вимагає застосування набутих ними знань з інших предметів і водночас їх збагачення, розширення. Так, знання з біології та хімії необхідні під час вивчення будови й способів технологічної обробки деревини, використання лаків, виготовлення керамічних виробів; знання з математики – під час виконання композицій орнаментів; знання з фізики – під час вивчення механізації виробничих процесів тощо.

Оскільки в орнаментах застосовуються такі геометричні фігури, як квадрат, прямокутник, ромб, трикутник, коло, то вже протягом першого року навчання учні повинні навчитися креслити ці фігури різного розміру і в різних комбінаціях, уміти розмістити їх симетрично на поверхні предметів різної форми. Крім побудови геометричних фігур, вони за допомогою лінійки й циркуля виконують такі завдання: а) розділити відрізок чи коло на 2, 3, 4 і т. д. однакових частин; б) накреслити рівновеликі фігури (квадрат, прямокутник та ін.); в) визначити центр заданої геометричної фігури.

Отже, працюючи над створенням художніх виробів, учні переконуються в необхідності міцних знань з інших шкільних предметів. Багатьом із них доводиться заповнювати прогалини у своїх знаннях. А це дуже важливо, бо сприяє особистісно орієнтованому навчанню і вихованню.

Для успішної творчої діяльності важливо мати трудові навички, закріплені вправами, і вміння виконувати ту чи іншу дію. Лише в такому разі дії людини відзначаються чіткістю, точністю, супроводжуються почуттями

впевненості, задоволення результатами праці. Підкреслимо, що ця сторона справи виходить далеко за межі власне дидактичних прийомів. Вона має неоціненне виховне значення, адже тут воєдино зливаються трудова, моральна й естетична засади, раціональне й емоціональне, без чого недосяжні високі результати будь-якої діяльності. Уміла дія відзначається точністю й красою, бо вона позбавлена зайвих рухів. Учителі мають працювати з учнями індивідуально, щоб прищепити кожному з них потрібні навички. Наполегливо й старанно школярі привчаються правильно виконувати технічні прийоми. У процесі систематичної роботи над створенням художньої речі в них формується точність і швидкість рухів, поступово закріплюються трудові уміння й навички, що є важливою умовою формування працьовитості.

Тому більшість дев'ятикласників успішно оволодівають прийомами різьблення: правильно здійснюють перенесення ескіза на дерево; добре розуміють роль симетрії – важливого засобу зв'язку декоративного зображення з прямокутною формою виробу. В їхніх композиціях видно чітку впорядкованість у розміщенні орнаменту на поверхні виробів. Це свідчить не тільки про більш поглиблене розуміння школярами суті композиції, а й про їх зростаючу майстерність у декоративній творчості.

Учні 10–11 класів займаються інкрустацією. Спочатку на тренувальних дощечках, елемент за елементом, виконують основні частини складних орнаментів. Згодом ці дощечки служать для учнів посібником під час роботи з композицією. У музеях і при зустрічах з народними майстрами школярі ознайомлюються з основними художніми особливостями інкрустованих виробів. Здобуті знання вони застосовують в інкрустації деревини-

ною (фарбованою і природних відтінків), перламутром, кольоровою жестю, декоративним дротом, бісером, рогом, уміло зіставляючи кольорові елементи.

Здебільшого старшокласники виготовляють виробу круглої об'ємної форми. Вони вчаться обробляти деревину на токарному верстаті (виточують тарілки, рахви, пудрениці та ін.), виконують складні різьблені та інкрустовані мотиви («сонечко», «кучері», «лелеки» тощо), доповнюючи їх різноманітними геометричними фігурами (трикутниками, квадратами, кружечками та ін.).

Вироби випускників учителі праці оцінюють спільно з відомими майстрами, членами Спілки художників України. Головна увага звертається на декоративність і конструктивність, які, зливаючись у кожному виробі воедино, дають йому міцну й надійну художню основу. Систематично проводяться класні, загальношкільні й персональні виставки учнівських робіт.

Село Яворів відоме ще як один з основних осередків художнього ліжникарства. Ліжник (вовняне укривало, коць) – самобутній та універсальний домотканий виріб. Гуцули виготовляли ліжники з овечої вовни природних кольорів з незапам'ятних часів. На початку 20-х років ХХ століття жителька Яворова Параска Шкрібляк-Король запровадила виготовлення ліжників з фарбованої вовни й різними кольоровими орнаментами.

Складність у виготовленні ліжників полягає в тому, що всі технологічні процеси доводиться виконувати вручну (миття й розчісування вовни, прядіння, ткання та ін.). Тільки в останні 20 років виконується механічне розчісування вовни. Але замало вміти виготовляти ліжники. Серед сотень майстринь села тільки десятки тих, хто дійсно володіє «секретами» ліжникарства й ви-

готовляє неповторні барвисті (природних і фарбованих кольорів) яворівські ліжники.

Основну підготовку у виготовленні ліжників більшість учениць дістає вдома, бо у Яворові майже в кожній сім'ї займаються ліжникарством. А в шкільній майстерні старшокласниці, komponуючи свої візерунки, прагнуть примножити, збагатити новими елементами традиційні, відомі, як «кривий», «російський», «головкатиий», «очкатиий», «сливовий», «дубовий лист», «шаховий» та ін..

На зламі ХХ і ХХІ ст. відбувся справді ренесанс яворівських ліжників завдяки творчій співпраці народних майстринь-ліжникарок із професійними художниками, передусім Львова, а також Києва та Івано-Франківська.

Мистецтво ліжникарства, незважаючи на стійку традиційну технологію, надає простір для фантазії, дозволяє застосовувати нові підходи, що успішно використовує вчителька ліжникарства, учитель-методист Марія Рибчук. Завдяки ворсистості узорі ліжників позбавлені чітких контурів, властивих для інших тканин. Вони розпливчасті, набувають м'яких переходів від одного кольору до іншого. Ліжники з нефарбованої вовни, так звані «саморідні», відзначаються тонкою гармонією барв, стриманим колоритом, у якому, як правило, використовуються такі природні кольори: білий, чорний, сірий (багатьох тонів від темнішого до світлішого).

Завдяки неабияким мистецьким досягненням у ліжникарстві на базі Яворівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів у 1998–2003 рр. були проведені всеукраїнські й міжнародні пленери художнього текстилю. Організатором їх проведення була доцент Львівської академії мистецтв Зеновія Шульга за нашого активного сприяння.

Підтримували проведення мистецьких акцій у Яворові такі подвижники української культури, як ректор Львівської академії мистецтв, дійсний член Академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка, професор Андрій Бокотей, заступник директора інституту землеробства й тваринництва західного регіону УААН, кандидат біологічних наук Василь Гуменюк, директор Національного комітету міжнародної ради музеїв, заслужений працівник культури України, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка Борис Возницький та ін..

Село Яворів – відоме у світі як потужний осередок народної художньої творчості – приваблювало для участі в пленерах художників, митців, мистецтвознавців не тільки України, але й Російської Федерації, Молдови, Польщі, Угорщини, Німеччини, Канади. Тут, у Яворові, як висловлювались учасники пленерів, вони доторкнулися до чистого джерела української національної культури.

У ліжникарстві Яворівська школа досягла такого рівня, що вироби старшокласниць не поступаються ліжникам кращих майстринь-ліжникарок. Важливо, що школа формує розуміння того, що традиція не спиняє руху до прогресу, а навпаки, передбачає його. Чи не тому сьогодні яворівський ліжник – один із найстаріших видів інтер'єрного ткацтва – є й одним з найпопулярніших виробів, який чудово гармонує із сучасними міськими інтер'єрами, виконує функцію вжиткову й декоративну. Як чисто вовняний виріб та ще й до того ж екологічно чистий, ліжник і зігріє, і вилікує. Тому сьогодні ці чудові витвори є однією з мистецьких візиток не тільки Яворова, але всієї Гуцульщини й України.

Отже, Яворівська школа відіграє важливу роль у збереженні й продовженні мистецьких традицій за-

вдяки її незмінному директору, організатору художньої творчості дітей, наполегливій спільній праці вчителів, учнів, батьків. Тут розроблені й упроваджені навчальні програми з гуцульщинознавства, а це знання історії Гуцульщини, природи й господарства краю, народного мистецтва, фольклору, традицій і звичаїв. Підготовлено й видано необхідне навчально-методичне забезпечення вивчення гуцульщинознавства (посібники, хрестоматії, довідники серії «Бібліотека гуцульської школи»), аналога якому поки що немає в жодному етнографічному регіоні України.

Виявити нахили й здібності кожного учня й створити умови для їх розвитку – така мета авторської гуцульської як регіональної української національної «Школи здібностей» П.Лосюка. Результативність роботи свідчить про те, що поставлена мета реалізовується успішно.

Так, на базі школи, крім згаданих вище пленерів, неодноразово проводилися семінари і конференції. Наприклад, 27–29 жовтня 2001 року відбувся Всеукраїнський семінар-практикум з художнього ткацтва. Це було справді веселкове свято, як його назвали самі учасники. Яворівські майстрині-ліжничарки, дорослі, школярі й ткалі інших регіонів України представили свої неповторні вироби.

Учасники й гості семінару з Києва і Львова, Миколаєва і Черкас і, звичайно, з Івано-Франківська та гуцульського регіону ознайомилися з технологією виготовлення ліжників. Серед учасників семінару, крім відомих майстринь, були: доктор мистецтвознавства, професор Інституту народознавства НАН України Р. Захарчук-Чугай, кандидати наук О. Падовська, Н. Надашківська і В. Гуменюк, заслужені діячі мистецтва України О. Володи-

мирова і Б. Тимків, викладачі й студенти Львівської академії мистецтв, новостворених Київського і Косівського інститутів прикладного і декоративного мистецтва, Вижницького коледжу прикладного мистецтва ім. В. Шкрібляка.

Особливе значення семінару-практикуму в тому, що гуцульські майстрині-ліжникарки показали, як і в умовах економічних труднощів розвиваються народні художні промисли.

У компонуванні орнаментальних мотивів і розмаїття візерунків різьблення, вишивки і ткацтва учителі й учні Яворівської ЗОШ I–III ст. в останні 10 років широко використовують комп'ютерну техніку. Починають працювати на ПЕОМ п'ятикласники, а старшокласники вже з комп'ютером на «ти». Так, учитель різьби по дереву Іван Копильчук навчає учнів використовувати комп'ютерну техніку (а школа має найновіший комп'ютерний комплекс) для компонування орнаментальних мотивів дизайну. Безумовно, використання нових інформаційних технологій у поєднанні з народними традиціями стає новим поштовхом у розвитку декоративно-прикладного мистецтва. Залишається тільки констатувати: на заняттях декоративно-прикладним мистецтвом, якщо вони мають розвивальну й виховну спрямованість, гармонійно поєднуються три поняття, про які говорив В.Сухомлинський, – треба, важко, прекрасно. Саме вони дають людині можливості ще в дитинстві стати на свою стежину і йти нею все життя, відчуваючи радість творчої праці.

Звичайно, не всі випускники шкіл, які вивчають декоративно-прикладне мистецтво, ідуть працювати або вчитись за профілями художніх промислів. Ніхто не ставить це за мету. На основі психодіагностики здібнос-

тей школярі залучаються до різних видів позаурочних занять. Але не даремно вони витратили час на уроках праці, вкладеної у звичайну побутову річ. Випускник, чутливий до краси праці, чутливий і до краси творчої діяльності, де йому доведеться трудитися.

Однак останнім часом послаблена увага до занять учнів художніми ремеслами у загальноосвітніх школах навіть тих місцевостей, де розвинуті народні мистецькі промисли. Однією з причин є те, що у Законі України «Про народні художні промисли» (2001 р.) і наступних нормативно-законодавчих актах щодо реалізації цього Закону нічого не говориться про організацію занять художніми ремеслами в навчальних закладах. Тому й ніхто не дбає про забезпечення їх сировиною, матеріалами, інструментами, обладнанням та ін. Усе тримається на ентузіазмі. А злиденне становище народних майстрів, які залишилися наодинці зі своїми проблемами (передусім відсутність організованого збуту виробів, оскільки підприємства художніх промислів за роки незалежності розвалені), віддзеркалюється й на підростаючому поколінні.

Небезпечна й така позиція. Дехто вважає, що народне мистецтво – це данина старовині, адже Україна стоїть на шляху інтеграції в Європу. По-перше, європейською цивілізацією народне мистецтво настільки розмито, що там гострою проблемою є його збереження й відродження. По-друге, з ким і якими ми повинні інтегруватись? Альтернативи немає: тільки з яскраво вираженим українським національним обличчям, з глибоким почуттям патріотизму, щоб не втратити національного, а берегти українське «я» у глобалізаційних процесах. І в цьому однім із найважливіших чинників є народне мистецтво.

1. Лосюк П. Декоративно-прикладне мистецтво в школі / Петро Лосюк. – К. :Радянська школа, 1979.
2. Лосюк П. Ростимо народних умільців / Петро Лосюк // Школа здібностей / За ред. П. Лосюка. – Снятин: ПрутПринт, 2004. – С. 147-164.
3. Лосюк П. Подбаймо про юні таланти Гуцульщини / Петро Лосюк // Гуцульська школа. – 1995. – № 1. – С. 15-16.
4. Лосюк П. Розвиток здібностей особистості школяра в умовах навчально-виховного комплексу гуцульської школи / Петро Лосюк // Гуцульська школа. –1998. – № 1. – С. 45-48.
5. Лосюк П. Розвиток творчих здібностей і естетичне виховання школярів у процесі оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом / Петро Лосюк // Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Декоративно-прикладне мистецтво і дизайн: сучасний стан і перспективи». – Івано-Франківськ, 1999. – С. 21-23.

Зі зб. «Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен українського художнього деревообробництва» 20-21 вересня 2012р. (Яворів – Івано-Франківськ, 2013. – С.82-96).

ГУЦУЛЬЩИНІ - ГУЦУЛЬСЬКУ ШКОЛУ

Гуцульській освітянській раді – 25

На території України, крім адміністративно-територіальних одиниць (області, райони), впродовж віків сформувалися етнографічні області (етнографія – від грецьких слів «етнос», що означає народ, і «графія» – опис, дослівно – опис народу). Щоб не було плутанини, їх називають етнографічними регіонами. Серед них найбільш виражені особливості мають Бойківщина, Волинь, Гуцульщина, Наддніпрянщина, Поділля, Полісся, Слобожанщина, Таврія та ін.. Особливості виявляють себе в історії розвитку краю в контексті історії України, природі, господарській діяльності, народному мистецтві, говірці, фольклорі, звичаях, традиціях та ін..

Учені-етнографи по-різному подають межі етнографічних регіонів. Це й не дивно, бо, на думку автора, точні межі встановити неможливо. Напевно легше довести, що таких меж не існує, ніж їх визначити. Наприклад, не буває такого, щоб двоє сусідніх сіл, хоч вони навіть належать до різних районів чи областей, різко відрізнялися говіркою, фольклором, архітектурою, одягом тощо. Повинна бути певна перехідна зона від одного етнографічного регіону до іншого.

Кожний етнографічний регіон – це окрема квітка, а разом вони утворюють прекрасний букет – Україну. Необхідно розвіяти сумніви про те, що виокремлення ет-

нографічних регіонів наче роз'єднує Україну. По-перше, вони об'єктивно існують, по-друге, навпаки, виявлення національних коренів в етнографічних регіонах дає можливість зафіксувати національні доміанти, які визначають національне обличчя народу, формують ідентичність українця-громадянина-патріота України. А вивчення рідного краю, починаючи від батьківського порога, плекає в дітей і молоді щирі патріотичні почуття.

Проте у ЗМІ і наукових працях широкий загал авторів, серед них навіть і професори, допускають грубу помилку, ототожнюючи поняття «етнічний» і «етнографічний» (нерідко читаємо «етнічна Гуцульщина» і тому подібне).

Кожен повинен знати, як азбуку, що до складу сучасної Української держави входять споконвічні українські землі, тому соборність України природна і закономірна. У кожному етнографічному регіоні проживають етнографічні групи українців, тобто субетноси: на Бойківщині – бойки, Волині – волиняни, Гуцульщині – гуцули, Поділлі – подоляни, Поліссі – поліщуки, Слобожанщині – слобожанці, Таврії – таврійці. Необхідно наголосити, що всі субетноси – українці, громадяни України.

І тут сепаратизму немає місця. Але крім українського етносу, в Україні проживають понад сто інших етносів (білоруси, болгары, греки, євреї, поляки, росіяни, румуни, угорці та ін.). Вони є громадянами України, але етнічної землі в Україні не мають.

Гуцульщина займає найвищі гори східних Карпат, передусім Чорногірський хребет та місцевості, що прилягають до нього. У галицькій Гуцульщині села тягнуться долинами рік Надвірнянської Бистриці до Пасічної і Прута до Коломиї. На Буковині гуцульські села розташо-

вані долиною річки Путилівки, яка впадає у Черемош, а на Закарпатті вони тягнуться долинами рік Чорної і Білої Тиси.

За сучасним адміністративним поділом (якщо в деяких районах виокремлювати гуцульські і не гуцульські села) до Гуцульщини входять: Верховинський, Косівський, Надвірнянський райони, при припрутські села Коломийського району і територія Яремчанської міської ради Івано-Франківської області; Вижницький і Путильський райони Чернівецької, Рахівський район Закарпатської областей. Ця територія становить 92004 квадратних кілометри. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, тут, у шести містах і 13 містечках (селищах міського типу) та в 243 селах, проживало 469992 мешканці.

Хоч Гуцульщина перебувала під чужоземною владою впродовж шести віків, розірвана в різний час між Угорщиною, Польщею, Молдавією, Литвою, Австрією, Австро-Угорщиною, Чехо-Словаччиною, Румунією, але горяни зберегли свої звичаї і традиції, говірку, прагнення до волі, гордий характер. Непоправного удару по укладу життя гуцулів завдав комуністичний тоталітарний режим, здійснивши примусову колективізацію, насильницьке зселення і переселення з гір. Це призвело до різкого зменшення населення в гірській місцевості.

В питанні освіти Гуцульщина була найвідсталішою в порівнянні з іншими регіонами України, більшість мешканців у гірській місцевості були неписьменними і малописьменними. Якщо після проголошення незалежності України мова йшла про відродження національної системи освіти, то на Гуцульщині необхідно було створювати гуцульську школу як регіональну українську національну.

Наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст., коли в суспільстві розпочалися демократичні процеси, в школах розгорнувся українознавчий і народознавчий рух, а педагоги Гуцульщини стали активно впроваджувати змістовне вивчення рідного краю. З ініціативи директора Яворівської школи на Косівщині П.В.Лосюка 23 травня 1991 р. там зібралися керівники районних відділів освіти та вчителі-ентузіасти галицької, буковинської і закарпатської Гуцульщини. Вони створили громадське науково-методичне об'єднання – Гуцульську освітянську раду (ГОР), схвалили розроблену П.В.Лосюком концепцію організаційно-педагогічних основ діяльності гуцульської школи як регіональної української національної. Вона послужила теоретико-методологічною та методичною основою оновлення змісту освіти на Гуцульщині.

Передусім школа повинна стати національною за змістом, бо вона мала право називатись національною за формою, а за змістом була якою завгодно (соціалістичною, партійно-класовою, пролетарською), тільки не національною. Програма і підручники від Камчатки та Карпат були однакові. Школа була відірвана від життя, безлика.

Педагоги Гуцульщини стали активно впроваджувати вивчення рідного краю (історії Гуцульщини в контексті історії України, матеріальної і духовної культури своїх предків), розуміючи, що виховання справжнього, а не абстрактного патріотизму розпочинається з пізнання свого рідного куточка, любові до нього і переростає в любов до нашої спільної матері – України.

На початку 90-х років ХХ ст. в науковий обіг увійшов термін «гуцульщинознавство». Передусім ним стали послуговуватись педагоги галицької, буковинської і за-

карпатської Гуцульщини. Невдовзі в наукових колах виникли дискусії: одні за вивчення українознавства, інші – народознавства, а на Гуцульщині – гуцульщинознавства.

Необхідним було з'ясування співвідношення між українознавством, народознавством і гуцульщинознавством. Розглянемо ці дефініції.

З новітнім науковим визначенням українознавство – це система інтегративних знань про Україну як цілісний суб'єкт світової історії, її цінності та символи, про українство як етнокультурну, духовно-господарську, геополітичну, цілісну реальність у часово-просторовій взаємозалежності полікультурного простору (Українознавство. Концепції, програми, документи. – К.:1988.-Т.3.-С.727).

Слово «народознавство» найчастіше виступає як синонім поняття «етнографія». У педагогічній літературі знаходимо, що етнографія, етнологія, народознавство – суспільні науки, що вивчають культуру і побут народів, їх походження (етногенез), розселення (етнографія та культурно-історичні зв'язки (Скульський Р.П., Стельмахович М.Г. Методика викладання народознавства в школі. – Івано-Франківськ, 1995. – С.7).

Якщо синонімом до етнографії України, що вивчає життя і культуру народів, які проживають у нашій державі, вважають народознавство, а науку, що має предметом вивчення життя та культуру українців, незалежно від їх постійного поселення, називають українознавством, то правомірно вважати розділом науки, що займається вивченням життя і культури окремої етнографічної групи населення Гуцульщини - гуцульщинознавством.

Отже, гуцульщинознавство як навчальний предмет – це знання історії Гуцульщини в контексті історії

України, природи, господарства, народного мистецтва, фольклору, говірки, звичаїв, традицій (Лосюк П.В. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі (на прикладі Гуцульського регіону). – Снятин: Прут Принт. 2004. – С.36).

Професор Скульський Р.П. вважав гуцульщинознавство «приземленим українознавством».

В умовах розбудови національної школи гуцульщинознавство посідає чільне місце в системі освіти Гуцульщини. Воно виконує в школі найрізноманітніші педагогічні функції. Його використовують для посилення зв'язків навчання з життям. Так, при вивченні літератури використовують багатий гуцульський фольклор, історії України – цілий пласт знань про опришківський рух під проводом легендарного ватажка Олекси Довбуша, селянське повстання, очолюване Лук'яном Кобилицею, боротьбу січових стрільців, УПА. А вивчення народного мистецтва відбувається в процесі практичних занять з художніх ремесел: різьби на дереві, вишивки, ткацтва, писанкарства та ін.. У цьому - важлива роль гуцульщинознавства як педагогічного засобу розвитку творчих здібностей школярів, виховання працьовитості, художньо-естетичних смаків.

Гуцульщинознавство вивчається і як окремий предмет за рахунок годин варіативної складової навчального плану в 2-11 класах, де для цього є можливість, і в процесі вивчення різних предметів, якщо воно органічно вплітається до матеріалу теми уроку, а також на факультативних заняттях і курсах за вибором.

Особливу педагогічну цінність мають такі види діяльності учнів, як збирання і вивчення фольклору, запис і складання словника гуцульських говірок, збір різноманітних експонатів, зокрема виробів художніх ре-

месел для шкільного музею, виявлення й опис пам'яток природи, архітектури та історії, створення топологічних карт і словників своєї місцевості, дослідження родоvodu і складання літопису сім'ї та ін..

Вивчення гуцульщинознавства залишилось би лише продекларованим без навчально-методичного забезпечення і підготовки широкого вчительського загалу. Такі два напрями домінували в діяльності Гуцульської освітянської ради протягом майже двадцяти п'яти років. Результати в першому напрямі відсутні.

Відомий літературознавець і краєзнавець, заслужений працівник освіти України І.А.Пелипейко підготував орієнтовні програми з гуцульщинознавства для 2-11 класів. Причому, в цій справі не може бути стандартів, інструкцій чи адміністративного тиску. Навпаки, всіляко заохочуються творчість, пошук, інноваційні підходи. Директор Яблунівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, заслужений вчитель України В.Ю.Курищук заснував громадське видавництво «Писаний Камінь», а директор Яворівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, член-кореспондент АПН (тепер НАПН) України, кандидат педагогічних наук, заслужений вчитель України (у 2008 році йому присвоєно звання «Народний вчитель України») заснував науково-педагогічний і літературно-краєзнавчий журнал «Гуцульська школа», домігся створення науково-дослідної лабораторії «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство». Стали активно готувати і видавати посібники, хрестоматії, довідники, словники та ін.. З 1996 року по 2015 рік видали 32 книжки, причому без жодної копійки державних коштів.

Першу книжку «Плай» підготував І.А.Пелипейко, а видала редакція журналу «Гуцульська школа» (Плай. Книга для читання про Гуцульщину/Упоряд., авт. при-

міт., довідок і словн. І.А.Пелипейко; худож. оформл. А.М.Гордійчука. – с.Яворів: Редакція журналу «Гуцульська школа», 1996. – 416 с.).

У навчальному посібнику зібрано твори або уривки з них письменників, які є або вихідцями з цього краю, або пов'язані з ним творчою біографією. Твори розміщено за тематичним принципом. Наведено також зразки усної народної творчості, статті про дослідників Гуцульщини, про діячів гуцульської діаспори. Посібник може використовуватися як додатковий матеріал під час вивчення української літератури, історії України, географії, природознавства та інших предметів, а також для самостійного читання з метою пробудити та підтримувати інтерес і любов до краю.

Адресований посібник учням середнього та старшого шкільного віку, вчителям, вихователям, широкому загалу вчителів.

Важливі для реалізації програми з гуцульщинознавства такі посібники Пелипейко І.А. Мій рідний край. Природа, господарство, населення Гуцульщини. – Косів: Писаний Камінь, 1998. – 112 с.; Флояра. Хрестоматія з гуцульського фольклору/Авт. передм. і упоряд. І.Пелипейко. – Снятин: Прут Принт, 2001. – 224 с.; Хрестоматія з гуцульщинознавства/Авт.передмови і упор. П.Лосюк. – Снятин: Прут Принт, 2001. – 656 с.; Школа здібностей/За ред. П.В.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2004. – 200 с.; Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі (на прикладі Гуцульського регіону). – Снятин: Прут Принт, 2007. – 160 с. та ін..

Науково-дослідна лабораторія «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство» видавала книжки й інших авторів. І в 2015 році виданий об'ємний збірник методичних матеріалів «Ростимо юних патріотами

України», який підготували П.В.Лосюк і А.Г.Григорук. Це 32 книжка «Бібліотеки гуцульської школи», яку отримала кожна школа Гуцульського регіону України.

НДЛ проведені численні презентації за межами Гуцульщини, зокрема у Львівському національному університеті імені Івана Франка, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, в обласних Інститутах післядипломної педагогічної освіти та ін..

З метою реалізації другого напряму діяльності Гуцульської освітянської ради, тобто підготовки вчителів до вивчення гуцульщинознавства, щороку проводилися 1-2 заходи, таких, як науково-методичний семінар, науково-практична конференція, педагогічні читання, безпосередні зустрічі з педагогами невеликої кількості шкіл в гірській місцевості, Зліт обдарованої учнівської молоді Гуцульщини, презентація нових видань.

Хоч вчені-дослідники Гуцульщини не користувалися терміном «гуцульщинознавство», але дослідження проводяться понад два століття, з часу появи чотири томної праці Б.Гакета «Найновіші природознавчі подорожі в роках 1787, 1792, 1794 по Дакії та Сарматії, або Північних Карпат» (Нюрнберг, 1790-1794рр.). Започатковане німецьким ученим багатонапрявне дослідження Гуцульщини було продовжене численними українськими, польськими, німецькими та іншими вченими.

Новий етап у дослідженні Гуцульщини становила п'ятитомна монографія В.Шухевича (1899-1908 рр.), перевидана в 1999 році. Найвидатнішою польською працею про Гуцульщину стала епопея Станіслава Вінченца «На високій полонині». Найбільш повний її переклад українською мовою здійснено в 2011 році.

Праці вчених-дослідників Гуцульщини – це неоціненний скарб у розвитку і становленні гуцульщинознавства як розділу науки.

Гуцульська освітянська рада провели в м.Косові 6 вересня 1996 року Міжнародний теоретико-методологічний та методичний семінар «Гуцульщинознавство як розділ науки та навчальний предмет». Рекомендації семінару схвалив II Світовий Конгрес гуцулів, що відбувся 13 вересня 1996 року в м.Яремчі.

Як вважав професор Р.Скульський, зміст освіти розробляється на трьох рівнях: загального теоретичного уявлення про нього, навчального предмета та дидактичного матеріалу.

Загальне уявлення про склад (елементи) і структуру (зв'язки між елементами) шкільного гуцульщинознавства осмислюється так, як і про будь-який шкільний предмет, тобто що він охоплює найголовніші положення відповідної науки, її основи. Тому традиційно вважають, що в школі вивчаються основи наук.

Відповідно до змісту шкільного гуцульщинознавства як навчального предмета розроблялись програми, яких є декілька варіантів, щоб кожний учитель зміг вибрати ту програму, яка найбільше відповідає його підготовці, наявному навчально-методичному забезпеченню, особливостям своєї місцевості. Крім того, вчитель може змінювати програму і навіть складати і використовувати свою власну програму.

Лабораторією досліджено і експериментально перевірено педагогічні умови ефективного використання гуцульщинознавства у навчально-виховному процесі шкіл Гуцульського регіону України, виявлено можливості органічного поєднання вивчення гуцульщинознавства і засвоєння матеріалу шкільних предметів, ураховуючи вікові особливості учнів.

За результатами дослідження проведені Всеукраїнські науково-практичні конференції «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство в змісті, формах і методах навчання і виховання учнів» та «Розвиток здібностей особистості школяра з урахуванням регіональних умов і особливостей», Всеукраїнський науково-методичний семінар «Регіональний етнографічний компонент у сучасному світовому просторі». Регіональну науково-практичну конференцію «Вивчення історії Гуцульщини в контексті історії України».

Вище названі заходи – це лише невелика частина зробленого за чверть століття. Взагалі, навчальні заклади Гуцульщини нагромадили цінний досвід вивчення регіонального етнографічного компонента – гуцульщинознавства. Учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції «Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади», що відбулася 26-28 жовтня 2006 року на базі навчальних закладів Косівського, Вижницького і Верховинського районів, рекомендували Міністерству освіти і науки України та Академії педагогічних наук України узагальнити досвід використання регіональних етнографічних особливостей Гуцульщини у вихованні дітей і молоді і поширити його серед навчальних закладів інших етнографічних регіонів України.

Заслуга в цьому управлінців відділів освіти, керівників і педагогів-ентузіастів навчальних закладів Гуцульщини. У Косівському районі – це Я.Матійчак, В.Куришук, І.Пелипейко, П.Лосюк, В.Козьменчук, Н.Крет, А.Григорук; у Вижницькому – В.Проскурняк, Д.Никифоряк, Н.Черкач; у Путильському – О.Чепіль, О.Фіцич, В.Гребенщиків, М.Григоряк; у Верховинському – П.Гнилиця, І.Зеленчук, В.Дідушко; у Надвірнянському –

І.Будзак, О.Савчук, М.Йосипенко, М.Винник; у Коломийському – І.Терлецький, І.Мартинюк; у Рахівському – Ю.Беркела, М.Ткач, О.Шкуро, М.Семенюк; у м.Яремче – М.Сміх, І.Онучак.

Неоціненну допомогу надавали в підготовці і проведенні науково-методичних заходів професори і доценти з Києва, Львова, Івано-Франківська, Чернівців. Це дійсний член АПН України М.Стельмахович, члени-кореспонденти АПН України Р.Скульський і Б.Ступарик, професори М.Лесюк, Д.Дзвінчук, голова обкому профспілки працівників освіти і науки М.Габорака, керівники і методисти Івано-Франківського і Чернівецького обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Важливе питання діяльності ГОР – безпосередня робота з учнями. В останні роки цікавими були Гуцульська Шевченкіана «Натхненні Шевченком», присвячена 200-річчю з дня народження Т.Г.Шевченка, та «Педагогічний міст» через ріку Черемош, присвячений 180-річчю з дня народження Юрія Федьковича. А щороку протягом вісімнадцяти років поспіль проводилися Зльоти обдарованої гуцульської молоді Гуцульщини, започатковані колишнім начальником Вижницького відділу освіти Никифоряком Д.М.

Метою зльотів є створення сприятливих умов для виявлення і підтримки обдарованих дітей. Як засвідчив досвід, школярі всіх восьми районів Гуцульщини беруть активну участь у зльотах, причому без адміністративного впливу (вісім районів трьох областей не мають адміністративного органу).

Зліт проводиться в таких номінаціях:

- мовознавство (рідна мова, іноземна мова);
- література;
- історія;

- гуцульщинознавство (роботи з історії Гуцульщини, природи, господарювання, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій);

- географія та економіка;

- математика та інформатика;

- фізика та астрономія;

- біологія, хімія, екологія;

- мистецтво (образотворче, декоративно-прикладне, музичне).

Підготовка і участь учнів у зльотах сприяє підвищенню інтересу до поглибленого вивчення базових предметів, ознайомленню з новітніми науковими досягненнями. Учні 7-11 класів вперше готують науково-дослідницькі роботи і захищають їх за межами школи, району. Вимоги до творчих робіт і їх захисту на зльоті такі, як і на конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт Малої академії наук. Учні випробовують свої нахили і здібності до науково-дослідницької роботи, що знадобиться в подальшому навчанні.

Кожного року зліт проводиться в іншому районі, що дає можливість дітям ознайомитися з усіма частинами Гуцульщини (галицькою, буковинською і закарпатською). Також привертається увага органів влади і місцевого самоврядування до вирішення проблем розвитку освіти в гірській місцевості, зокрема до забезпечення рівного доступу школярів до якісної освіти.

До кожного зльоту господарі готують приємні сюрпризи. Так, відділ освіти Яремчанського міськвиконкому, провівши XVII Зліт на базі прекрасної новозбудованої Полянницької загальноосвітньої школи I-II ступенів у 2014 році, організував ознайомлення учасників зльоту з туркомплексом «Буковель». Учні і дорослі безкоштовно піднялися крісельним витягом на гору. Звідти милува-

лися мальовничими Карпатами, а в їх серцях народжувалося ще гарячіша любов до рідного краю. Так ростимо юних патріотами України.

У 2015 році XVIII Зліт обдарованої учнівської молоді Гуцульщини цікаво провів відділ освіти Рахівської райдержадміністрації. Очільники районної влади і відділу освіти з хлібом-сіллю зустріли учасників Зльоту на Яблуницькому перевалі. Далі розпочалось знайомство з неповторною Закарпатською Гуцульщиною, з її славною історією. Так, в роки визвольних змагань українського народу 1914-1920 рр. закарпатські гуцули проголосили в Ясені Гуцульську Республіку, яка ввійшла до ЗУНР, і захищали її від іноземних загарбників.

У Лазещинській загальноосвітній школі I-III ступенів для учасників Зльоту всі учні показали захоплююче фольклорне дійство. Цікавою була екскурсія в м.Рахові. Учні фотографувались біля єдиного в світі пам'ятника Гуцулові.

У 2016 році учасники XIX Зльоту ознайомляться з гірською Путильщиною, побувають у садибі-музеї співця Гуцульщини Юрія Федьковича. А XX Зліт відбудеться в м.Вижниці, де відбувся перший Зліт.

Так не тільки проіснувала, але й діяла, творила Гуцульська освітянська рада 25 років.

Як ми йшли до гуцульської школи

Серед етнографічних регіонів України найбільш виражені особливості мають Бойківщина, Волинь, Гуцульщина, Наддніпрянщина, Поділля, Полісся, Слобожанщина, Таврія та ін. Особливості виявляються в історії розвитку краю, природі, господарській діяльності, народному мистецтві, архітектурі, говірці, фольклорі, звичаях і традиціях.

Гуцульщина... Не злічити всіх пісень, легенд, переказів про цей край. Вона займає найвищі гори Східних Карпат, передусім Чорногірський хребет та місцевості, що прилягають до нього. На Буковині гуцульські села розташовані долиною річки Путилівки, яка впадає в Черемош, а на Закарпатті вони тягнуться долинами рік Чорної та Білої Тиси.

Отже, Гуцульщина охоплює повністю або частково Верховинський, Косівський, Надвірнянський райони та місто Яремчу, припрутські села Івано-Франківської, Вишніцький і Путильський райони Чернівецької, Рахівський район Закарпатської областей.

Хоч Гуцульщина перебувала під чужоземною владою впродовж шести віків, розірвана в різний час між Угорщиною, Польщею, Молдавією, Литвою, Австрією, Австро-Угорщиною, Чехословаччиною, Румунією, але горяни зберегли свої звичаї і традиції, говірку, прагнення до волі, гордий характер.

Освіта на Гуцульщині за часів чужоземного панування була найбільш занедбаною. Тут школи в основному були одно- і двокласними. Переважна більшість дітей шкільного віку взагалі не навчалися.

У радянський час грамотність гуцулів різко підвищилась, але головну увагу в той час приділяли так зва-

ному комуністичному вихованню. Національно свідомі інтелігенція прагнула, щоб гуцули досягли європейського інтелектуального і культурного рівня, адже вони живуть у центрі Європи (географічний центр Європи знаходиться біля села Ділового Рахівського району).

23 травня 1991 року в Яворівській школі зібралися керівники відділів освіти і педагоги-ентузіаста Гуцульського регіону. Всі були одностайні в необхідності відроджувати національну систему освіти. Але на Гуцульщині відроджувати нічого (тут здійснювались полонізація, румунізація та мадяризація).

Отже, висновок був єдиний: необхідно створювати гуцульську школу як регіональну українську національну (національну в тому розумінні, що вона задовольняє інтереси нації).

Із проголошенням незалежності України утворився своєрідний вакуум: старе, заполітизоване потрібно відкинути, а нового ще не було.

У цей час учителі багатьох шкіл у своїй роботі відбирали все краще з народознавчого руху, що ширився по всій Україні, робили перші кроки у складанні програм з вивчення місцевого матеріалу. Вакуум поступово заповнювався. У Гуцульському регіоні в педагогічний обіг увійшов термін „гуцульщинознавство”, а це – знання історії Гуцульщини, природи, господарства краю, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій.

Якщо синонімом до етнографії (від грецьких слів “етнос”, що означає народ, і “графія” – опис, дослівно – опис народу), що вивчає життя і культуру народів, які проживають у нашій державі, вважають народознавство, а науку, що має предметом вивчення життя та культуру українців, незалежно від їх постійного поселення, називають українознавством, то правомірно вважати розді-

лом науки, що займається вивченням життя і культури окремої етнографічної групи українського народу, який проживає на Гуцульщині, гуцульщинознавство.

Поки науковці схрещували списи, а дискусії в основному стосувалися термінологічного апарату, а не методики вивчення в школі, що потрібно для вчителів, ми визначили гуцульщинознавство як розділ науки та навчальний предмет. Для наукового обґрунтування та експериментального дослідження у 1994 році створили науково-дослідну лабораторію «Гуцульська етнопедagogіка і гуцульщинознавство».

У 1996 році провели з участю науковців з Києва, Львова, Івано-Франківська і Чернівців теоретико-методологічний та методичний семінар „Гуцульщинознавство як розділ науки і навчальний предмет”. Було обґрунтовано гуцульщинознавство як навчальний предмет (наприклад, існує математика як наука і як навчальний предмет).

Визначили, яку педагогічну мету переслідує вивчення гуцульщинознавства в навчальних закладах, найголовніші його завдання та педагогічні функції, оптимальний варіант змісту цього предмета та найдоцільніші шляхи, форми і методи його вивчення. Причому, у цій справі не може бути стандартів, інструкцій чи адміністративного тиску. Навпаки, всіляко заохочуються творчість, пошук, інноваційні підходи.

Старшим науковим співробітником лабораторії Ігорем Пелипейком були підготовлені орієнтовні програми вивчення гуцульщинознавства в 1-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів, а також у вищій школі. Тепер гуцульщинознавство вивчається і як окремий предмет за рахунок варіативної складової навчального плану, й у процесі вивчення окремих предметів, якщо воно органічно вплітається в матеріал, що вивчається.

Організуються і факультативні заняття, і курси за вибором з певних розділів гуцульщинознавства, а також різноманітні позаурочні гурткові заняття.

Особливу педагогічну цінність мають такі види діяльності учнів, як збирання і вивчення фольклору, запис і складання словника гуцульських говірок, збір різноманітних експонатів, зокрема виробів художніх ремесел для шкільного музею, виявлення й опис пам'яток природи, архітектури та історії, створення топологічних карт і словників говірок своєї місцевості, дослідження родоvodu і складання літопису сім'ї та ін.

Але без навчально-методичного забезпечення вивчення гуцульщинознавства залишилося б тільки продекларованим. Тому лабораторією була заснована серія „Бібліотека гуцульської школи”, підготовлено і видано понад двадцять книжок (посібників, хрестоматій, довідників тощо). Зокрема Ігоря Пелипейка „Плаї” (книга для читання про Гуцульщину), „Флояра” (хрестоматія з гуцульського фольклору), „Гуцульщина в літературі”, „Мій рідний край” та ін.: Петра Лосюка „Гуцульська школа”, „Гуцульщинознавство в українській національній школі”, „Хрестоматія з гуцульщинознавства”, „Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі”, Никанора Крета і Оксани Ткачук „Гуцульщина літературна” (випуск 1, 2), Оксани Боєчко „Поговоримо про Гуцульщину англійською” та багатьох інших авторів.

П.Лосюк та І.Пелипейко заснували і видали десять номерів регіонального науково-педагогічного і літературно-краєзнавчого журналу „Гуцульська школа”. І все це багатство побачило світ без жодної копійки державного бюджету.

Велика заслуга в гуцульщинознавчому русі за двадцять років керівників відділів освіти та методичних кабінетів, педагогів-ентузіастів. У Косівському районі – Я. Матійчак,

В. Курищук, В. Козьменчук, Н. Крет, А. Григорук; у Верховинському – П. Гнилиця, І. Зеленчук; у Надвірнянському – І. Будзак, О. Савчук, М. Йосипенко; у Коломийському – І. Терлецький; у м. Яремче – М. Сміх; у Вижницькому – Д. Никифоряк, Н. Черкач; у Путильському – О.Чепіль, В. Гребенщиков, М. Кондряк; у Рахівському – Ю. Беркела, Б. Григірчак, М. Ткач, О. Шкуро.

Забезпеченню високого науково-методичного рівня видань, конференцій, семінарів завдячуємо науковцям М. Стельмаховичу, Р. Скульському, М. Лесюку В. Грабовецькому, Я. Закревській, В. Гуменюку та багатьом іншим, методистам Івано-Франківського ОІППО, а також підтримці обласного управління освіти, Національної академії педагогічних наук України (НАПНУ).

Високий поліграфічний рівень видань забезпечували і надавали велику допомогу директори видавництв ЗАТ „Прут Принт” В.Карий і „Писаний Камінь” М.Павлюк.

Становлення гуцульської школи як регіональної української національної було непростим. Це і формальне сприйняття пасивної частини учительства, які не можуть подолати інерцію минулого, і байдужість чиновництва та ін. Дехто вважав гуцульську школу якоюсь там хutorянською.

І все ж до якої школи ми йшли двадцять років? Найкраще з цього приводу написав Ігор Пелипейко: „Гуцульська школа – це, власне, українська школа Гуцульського регіону; як карпатська смерека, закорінена в твердому ґрунті, пнеться до сонця, так і гуцульська школа, ґрунтуючись на народних педагогічних традиціях рідної верховини, прагне осягнути високого рівня освіти високорозвинутих націй”.

Газета «Освітнянський вісник», 24.11.2011 року, №9.

Від неписьменності до української гуцульської школи європейського рівня

Гуцульщина... Не злічити всіх пісень, легенд, переказів про цей край. Вона займає найвищі гори Східних Карпат, передусім Чорногірський хребет та місцевості, що прилягають до нього. На Буковині гуцульські села розташовані долиною річки Путилівки, яка впадає в Черемош, а на Закарпатті вони тягнуться долинами рік Чорної та Білої Тиси і їх притоків. У Галицькій частині Гуцульщини села починаються від Надвірнянської Бистриці до Пасічної, розташовані долинами ріки Прута до Делятина, правобережні припрутські села Коломийщини та по течії рік Чорного і Білого Черемошу до Вижниці, долиною річки Рибниці до Косова і ріки Пістиньки до Пістиня та ріки Лючки до Яблунова.

Багато дослідників намагалися визначити межі Гуцульщини як етнографічного регіону України (в Україні найбільш відомі ще такі етнографічні регіони, як Бойківщина, Волинь, Поділля, Полісся, Наддніпрянина, Слобожанщина, Таврія та ін.). Нерідко пишуть, що до Гуцульщини належить половина, більша чи менша частина села або району. Але від одного етнографічного регіону до іншого знаходяться перехідні населені пункти. Тому напевно легше довести, що точні етнографічні межі встановити неможливо, ніж намагатися їх визначити.

Крім того, в селі і районі мешканці пов'язані родинними зв'язками, господарською діяльністю, культурно-освітнім життям та ін. Тому подаємо територію Гуцульщини за сучасним адміністративним поділом:

Верховинський, Косівський, Надвірнянський райони і правобережні припрутські села Коломийського району та територія Яремчанської міської ради Івано-Франківської, Вижницький і Путильський райони Чернівецької, Рахівський район Закарпатської областей. Їх територія становить 9204 квадратних кілометрів. Тут у 6 містах і 13 містечках (селищах міського типу) та в 243 селах проживало за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року 469 992 мешканці.

Віками Гуцульщина була під владою чужоземних поневолювачів, але феномен гуцулів у тому, що вони зберегли свою ідентичність. Тут всупереч усьому збереглася унікальна духовна і матеріальна культура, де вона розвивається і примножується у своїх яскравих і неповторних виявах.

У питанні освіти Гуцульщина була найвідсталішою в порівнянні з іншими етнографічними регіонами України (більшість мешканців у гірській місцевості були малописьменними і неписьменними).

Першу державну школу в Яворові відкрито в 1846 році. З 670 дітей шкільного віку в ній навчалося 36 учнів. Школа була однокласною і першим учителем був Михайло Цюцюра. Приміщення школи побудували неподалік від церкви, на горбку над потічком, який є притокою Рибниці, на окраїні кладовища.

У 60-х роках XIX ст. в Яворові спалахнула епідемія і школу перетворили на трупарню. Більше це приміщення не використовували. Діти навчалися в орендованих будинках. А в 1885 році було збудовано, як на той час, типове добротне приміщення школи, яке мало одну велику класну кімнату площею 68 кв.м і три кімнати для помешкання вчителя. Воно стоїть і нині.

У 1880-1891 роках у Яворові вчителював Микола

Колцуняк (1850-1891), педагог, письменник, фольклорист і етнограф. Домігся, що кількість учнів у школі збільшилася втричі. Учитель старався дати дітям не тільки теоретичні, але й практичні знання. Незважаючи на перешкоди з боку шкільної ради, окремих родичів, він вчив дітей ремесла, садівництва, зокрема щеплення дерев. Спочатку батьки з недовірою ставилися до його методів навчання. Однак, зрозумівши практичну користь таких занять, були вдячні своєму вчителю.

У Яворові народилось троє дітей Колцуняка: Марія, Юліан і Гнат. Дочка, Марія Колцуняк-Кузьма (1884-1922) – учителька, письменниця і громадська діячка, 130-річчя від дня народження якої відзначили в Яворові в 2014 році.

Тривалий час у Яворові вчителював Богдан Данигевич (1843-1906). Селяни любили свого вчителя і допомогли йому виховати та в люди вивести семеро дітей. На яворівському кладовищі є могила Данигевича і його дружини з металічною огорожею.

Майже за століття шкільництва на Гуцульщині тільки один 1918-1919 навчальний рік, і то неповний, працювала школа за часів Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), але зміни відбулися великі. Навчання проводилось українською мовою, з'явилися українські підручники. Та не встояла молода українська держава.

З 1919 року – польська окупація і польська школа (польські підручники, польська мова). Українська мова, яку називали руською, вивчалась лише як окремий предмет.

У селі працювала трьохкласна початкова школа, де в 1926 році із 279 дітей у віці від 7 до 13 років навчалось лише 149. Їх навчали дві вчительки – Анна Агопсович і

Романна Ломейова та директор школи Євстахій Коник. Хоч Є.Коник українець з Калуського району, але був відданий «шляхті загородовій».

Результатом такої освіти було те, що майже сто років (друга половина XIX ст. і перша половина XX ст.) ніхто з мешканців села не здобув середньої освіти.

З вересня 1939 року по червень 1941 року та з 1944 року, тобто за часів радянської влади, запроваджувалося обов'язкове семирічне навчання, проводилося навчання неписьменних у вечірній час. На присілках Безулька, Віпчинка, Максимець і Никовата були відкриті початкові школи.

Під час німецької окупації в 1941-1944 роках і в перші повоєнні роки директором Яворівської семирічної школи був Степан Король. Наполегливо долав усі перші труднощі відбудови школи, чим заслужив повагу батьків і учнів. Добрим словом згадують яворів'яни вчительку початкових класів Марію Турчинську за її доброту, щедрість душі, за любов до дітей.

Стала нагальною потреба в будівництві нової школи. Народним методом і при державній підтримці яворівські майстри-будівельники на чолі з М.Кіщуком збудували типове двоповерхове приміщення семирічної школи, яке було введено в дію в 1952 році. Тоді ж семирічна школа була реорганізована в середню. Директором школи в 1951-1954 роках працювала Емілія Король, дочка Степана Короля. Вона доклала багато зусиль, щоб створити умови для роботи середньої школи.

Через те, що в наступні роки часто змінювалися директори, які не завжди вболівали за навчання гуцулят, різко зменшувалась кількість учнів у 8-10 класах, і в 1961 році середня школа була реорганізована у восьмирічну №1 (Безульківська стала восьмирічною школою №2).

З 1 вересня 1963 року директором Яворівської восьмирічної школи №1 було призначено вихідця з Яворова Петра Лосюка, який після закінчення Івано-Франківського (тодішнього Станіславського) педагогічного інституту з відзнакою у 1962р., працював учителем математики і фізики цієї школи.

Одним з найважливіших завдань поставили відновлення середньої школи, чого було досягнуто в 1967 році. У 70-х роках ХХ ст. вся організаторська робота була зосереджена на здійсненні обов'язкової середньої освіти в гірському мікрорайоні школи (села Бабин, Город, Снідавка, Соколівка, Яворів). Так, у 1979 році до трьох дев'ятих класів було набрано 87 учнів. Це найвагомніше досягнення, так як гірська частина Гуцульщини віками була найвідсталішою щодо освіти.

У приміщенні колишньої семирічки створити умови для середньої школи стало проблематичним, хоч у 1970 році побудували народним методом приміщення для трьох класів і майстерні. Щоб побудувати нову школу, довелось долати неймовірні труднощі, бо в Косівському районі були слабкі будівельні потужності. Один міжколгоспбуд переважно будував тваринницькі приміщення. І все ж таки вдалося переконати партійних функціонерів аж на рівні обкому партії в необхідності в Яворові нової школи.

І 1 вересня 1982 року відчинилися двері триповерхового приміщення, побудованого за колгоспні, тобто заробленими мешканцями села кошти (державне будівництво на селі майже не проводилося). Нова школа стала справжнім храмом знань. Добре обладнані навчальні кабінети, комп'ютерний клас, майстерні, актові і спортивні зали, стадіон зі збірно-розбірним басейном, гірськолижна база із 300-метровим витягом – все це для

розвитку нахилів і здібностей юних гуцулят. Створили самооплатну школу мистецтв, в якій навчалася понад сто дітей, пізніше відкрили центр дитячої творчості. Фольклорні колективи «Яворівські візерунки і «Молода Гуцулія» двічі виступали в Києві, а також в Культурному центрі України в Москві та Бая-Маре (Румунія).

Коли на початку 90-х років ХХ ст. в Україні став ширитися українознавчий і народознавчий рух, начальники (завідувачі) відділів освіти та педагоги-ентузіаста Гуцульщини зібралися 23 травня 1991 року у Яворівській загальноосвітній школі I-III ступенів (директор Петро Лосюк), де обговорили питання розбудови гуцульської школи як регіональної української національної.

У подальшій співпраці обрали Гуцульську освітянську раду (ГОР) – громадське науково-методичне об'єднання. Тоді увійшов в обіг термін «гуцульщинознавство», а це – знання історії Гуцульщини, природи, господарства, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій. Підготували орієнтовні програми і навчально-методичне забезпечення вивчення гуцульщинознавства. За 23 роки незалежності України «Бібліотека гуцульської школи» поповнилась 30 книжками (посібниками, хрестоматіями, довідниками та ін.), видано 10 номерів регіонального науково-методичного і літературно-краєзнавчого журналу «Гуцульська школа». І все це без жодної копійки з державного бюджету.

Проведено десятки всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференцій, педагогічних читань та семінарів. На них освітяни обмінювалися досвідом і одержували обґрунтування: для чого потрібне вивчення етнографічного компонента гуцульщинознавства, в якому обсязі його вивчати, які форми організації навчальних занять доцільно впроваджувати, використо-

вучучи години варіативної складової навчального плану. Гуцульщинознавство розглядається як розділ науки і навчальний предмет. Для прикладу, є наука математика і навчальний предмет. Вони не тотожні.

Тому гуцульщинознавство зайняло чільне місце в системі навчально-виховного процесу навчальних закладів Гуцульщини. Зрозуміло, що виховання справжнього, а не абстрактного патріотизму розпочинається з пізнання свого рідного куточка, з любові до нього і переростає в любов до нашої спільної матері – України. Яке це актуальне питання для сьогодення!

Юрій Федькович як перший реформатор народної школи на Гуцульщині, працюючи інспектором шкіл Вижницького повіту, ще в другій половині XIX ст. розкрив причини відсталості шкільної освіти. Одна з головних полягала в тому, що народна школа відірвана від народу. Він вважав, що в основі школи повинно бути все народне: «Менше за все це можна зробити за столом, покритим зеленим сукном, де обговорюється все, що загодно, за винятком того, що в інтересах народу. Народна мова, народна поезія, народні звичаї, народні пісні, народні сказання – ось основа всього народного».

Ці думки Юрія Федьковича, висловлені майже півтора століття тому, співзвучні з сьогоденням, оскільки більшовицька войовничість у питаннях духовності все-таки залишила свій негативний слід у вигляді збайдужіння до своєї культурно-історичної спадщини, національного нігілізму, комплексу національної меншовартості та ін. А чиновники на місцях пильно стежили, щоб освітяни сліпо дотримувались інструкцій міністерства, яке служило злочинній владі.

Олекса Воропай, відомий знавець традиційно-культурної спадщини українського народу зазначав: «Звичаї,

а також мова – це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю». Як нам бракує цього сьогодні у вихованні в підростаючого покоління любові до рідної землі, готовності захищати соборну Україну.

Вагомі напрацювання освітян Гуцульського краю у вивченні гуцульщинознавства, що забезпечує оновлення змісту освіти, та в тому, щоб шкільне життя було пронизане національним духом, стали можливими завдяки таким подвижникам гуцульської школи, як Ігор Пелипейко, Петро Лосюк, Ярослав Матійчак, Василь Куришук, Никанор Крет, Володимир Козьменчук, Аделя Григурок з Косівського, Петро Гнилиця, Іван Зеленчук з Верховинського, Іван Будзак з Надвірнянського, Іван Терлецький з Коломийського, Дмитро Никифоряк, Наталія Черкач з Вижницького, Олексій Чепель, Володимир Гребенщиков з Путильського, Юрій Беркела, Богдан Григірчак, Микола Ткач, Ольга Шкуро з Рахівського районів, Михайло Сміх з Яремчі.

Справжнім експериментальним майданчиком з вивчення гуцульщинознавства зарекомендувала себе Яворівська загальноосвітня школа I-III ступенів, директором якої був упродовж 50 років Петро Лосюк (він також голова ГОР). 6 березня 2012 року Науково-методична рада Івано-Франківського ОІППО надала школі статус «Авторська Петра Лосюка гуцульська школа як регіональна українська національна».

Вчителі школи розробляють програми з гуцульщинознавства в співпраці з науково-дослідною лабораторією «Гуцульська етнопедagogіка і гуцульщинознавство» Національної академії педагогічних наук України. Так, вчителі 2-4 класів Васирина Корпанюк, Наталія Петрич і Марія Рибенчук підготували і апробували по 35 уроків з гуцульщинознавства (одна година на тиждень). Їх упорядкувала старший науковий спів-

робітник лабораторії, заслужений працівник освіти України Аделя Григоруку. Важливо, що лабораторією виданий посібник «Моя Гуцульщина. Уроки гуцульщинознавства в початкових класах», який містить 105 розроблених уроків.

Учителька історії Мирослава Камінська підготувала орієнтовну програму курсу «Історія Гуцульщини», який вивчається переважно у 6-7 класах, де є можливість виділити одну годину з варіативної складової навчального плану. Лабораторією виданий навчальний посібник «Історія Гуцульщини» В.В.Грабовецького.

Щоб узагальнити знання учнів з гуцульщинознавства, необхідно у випускних класах (9 або 11 класі) вивчати курс «Гуцульщинознавство» (35 годин), розроблений Петром Лосюком.

Багаторічний досвід Яворівської загальноосвітньої школи I-III ступенів показав, що без навчально-методичного забезпечення вивчення гуцульщинознавства було б лише продекларованим. І навчальні посібники, хрестоматії, довідники, методичні розробки потрібно готувати і видавати самим, бо ніхто ні в обласному центрі, ні в Києві цього не зробить. А без вивчення рідного краю школа буде такою безликою, якою була в радянські часи.

Багаторічний досвід показав, що найбільш педагогічно доцільними є такі форми вивчення гуцульщинознавства:

вивчення гуцульщинознавства як окремого предмета або факультативного курсу, курсу за вибором учнів за рахунок годин варіативної складової навчального плану;

використання гуцульщинознавчого матеріалу, який органічно вплітається до теми уроку в процесі вивчення навчальних предметів;

гуцульщинознавство в діяльності класного керівника, вихователя та в системі позаурочної роботи.

Особливу педагогічну цінність мають практичні види діяльності (збирання фольклору, запис і складання словника гуцульських говірок, збір різноманітних експонатів для музеїв, виявлення і опис пам'яток природи, архітектури та історії, дослідження родоvodu і складання літопису сім'ї, населеного пункту та ін.).

У Яворівській школі протягом останніх п'ятдесяти років завжди приділялася увага поряд з оволодінням учнями міцними знаннями з навчальних предметів трудовій підготовці, зокрема, чільне місце займала художня праця. Хлопчики займаються різьбою на дереві, а дівчатка – вишивкою і ткацтвом (ліжникарством).

Петро Лосюк вперше розробив теоретичні засади виховних можливостей занять учнів декоративно-прикладним мистецтвом, зокрема формування в учнів у процесі декоративної творчості моральної якості працьовитості, вироблення художньо-естетичних смаків. На стикуванні мистецтва і педагогіки теоретично обґрунтовано і експериментально підтверджено необхідність та педагогічна доцільність поєднання мистецтва і праці в школах тих місцевостей України, де розвинуте народне мистецтво.

У гірській місцевості головним завданням навчального закладу є забезпечення рівного доступу дітей до якісної освіти. Так, у Яворівській загальноосвітній школі I-III ступенів діти, які мешкають у місцевостях без транспортної доступності, проживають у пришкольному інтернаті, здійснюється підвіз учнів до школи і зі школи додому шкільним автобусом. У школі всі учні забезпечуються гарячим харчуванням.

Але замало дбати лише про функціонування школи,

потрібно забезпечити її розвиток. З цією метою розроблена модель гуцульської школи майбутнього. Однак виклики сьогодення ускладнюють її реалізацію.

Крім складних природно-кліматичних умов у гірській місцевості відсутня підтримка незайнятого населення, занепадають без державної підтримки унікальні осередки народних художніх промислів, втрачаються самобутні історичні та етнографічні надбання українського народу.

Зрозуміло, що поки живе повнокровно школа, доти існує село. Тому якісна освіта є головним фактором сталого розвитку гірського регіону, ефективного використання його туристичних, рекреаційних і лікувальних можливостей.

Помилково дехто вважає, що гори здавна вабили лише своєю природою, гримучими водоспадами, багатством ландшафтів. Не менше захоплення викликали корінні мешканці гір – гуцули, їх своєрідний спосіб життя, побут, господарювання, особливий духовний світ, народне мистецтво.

То ж якою бачимо гуцульську школу майбутнього? Відомий краєзнавець Ігор Пелипейко писав: «Гуцульська школа – це, власне, українська школа Гуцульського регіону, як карпатська смерека, закорінена в твердому ґрунті, пнеться до сонця, так і гуцульська школа, ґрунтуючись на народних педагогічних традиціях рідної верховини, прагне досягнути високого рівня освіти високорозвинутих націй».

Випускника гуцульської школи бачимо з рівнем знань не нижче державних стандартів, таким, що володіє іноземною мовою, користується Інтернетом, вміє виготовляти вироби хоч би з одного виду художніх ремесел, вміло вести домашнє господарство.

Серед сотень випускників Яворівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, які здобули вищу освіту, один доктор і сім кандидатів наук. Більшість тих, що залишаються в селі, стають добрими газдами і газдинями, а це – найвища похвала для гуцула. З випускників 2014 року є студенти найпрестижнішого в Україні Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Варшавського Університету (Польща).

Література

Видання «Бібліотеки гуцульської школи»

1. Плай. Книга для читання про Гуцульщину (упоряд., авт., прим., довідки і словн. І.А.Пелипейко. – Яворів: Редакція журналу «Гуцульська школа»), 1996.-416 с.
2. Лосюк П. Гуцульська школа. – Косів: Писаний Камінь, 1997.-122 с.
3. Пелипейко І.А. Мій рідний край. Природа, господарство, населення Гуцульщини.-Косів: Писаний Камінь, 1998. – 122 с.
4. Флора. Хрестоматія з гуцульського фольклору / Упорядн., авт. статей І.А.Пелипейко . – Косів: Писаний Камінь, 1999. – 226 с.
5. Лосюк П. Гуцульщинознавство в українській національній школі. – Косів: Писаний Камінь, 2001. – 161 с.
6. Хрестоматія з гуцульщинознавства / Упоряд., авт. передм. П.В.Лосюк. – Снятин: Прут Принт, 2001. – 656 с.
7. Оршанський Л.В., Андріюк П.В. Основи гуцульського художнього деревообробництва: Навчальний посібник. – Косів: Писаний Камінь, 2002. – 236 с.
8. Гуцульщина: Короткий довідник / За ред. П.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2002. – 124 с.
9. Крет Н. Гуцульщина літературна. – Косів: Писаний Камінь, 2003. – 234 с.

10. Школа здібностей. Методичний посібник / За ред. П.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2004. – 200 с.
11. Гуцульщина літературна. Методичний посібник. Ч.1 / Упоряд. Н.Крет. – Снятин: Прут Принт, 2005. – 284 с.
12. Поговоримо про Гуцульщину англійською / Упоряд. О.Боечко. – Снятин: Прут Принт, 2005. – 184 с.
13. Гуцульщина літературна. Уроки та позакласні заходи з літератури рідного краю. Ч.2 / Упоряд. О.Ткачук. – Снятин: Прут Принт, 2006. – 348 с.
14. Творчість юних: Збірник творчих робіт обдарованої молоді Гуцульщини / За ред. П.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2006. – 212 с.
15. Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / За ред. П.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2006. – 244 с.
16. Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі. – Снятин: Прут Принт, 2007. – 160 с.
17. Яворівські співанки / За ред. А.Григорук. Упоряд. С.Шкрібляк. – Косів: Писаний Камінь, 2011. – 236 с.
18. Моя Гуцульщина. Уроки гуцульщинознавства в початковій школі / За ред. П.Лосюка. Упоряд., вст. стаття А.Григорук. – Снятин: Прут Принт, 2010. – 352 с.
19. Люблю тебе, Гуцульщино! Навчально-методичний посібник / За ред. П.Лосюка. Упоряд., вст. стаття А.Григорук. – Косів: Писаний Камінь, 2012. – 244 с.
20. Грабовецький В. Історія Гуцульщини. Навчальний посібник. Косів: Писаний Камінь, 2013. – 244 с.
21. Черкач Н.І., Черкач В.М. Подвижник гуцульської школи. – Вижниця: Черемош, 2013. – 60 с., іл.

*У кн.: Яворів: історія, етнокультура.
(Косів: Писаний Камінь, 2014. – С.114-124).*

Модель розвитку сучасної гуцульської школи

Яворівська загальноосвітня школа-комплекс I-III ступенів об'єднує Яворівську загальноосвітню школу I-III ступенів та позашкільний заклад – Яворівський центр дитячої творчості. Необхідність створення школи-комплексу продиктована самим життям. На основі комплексного діагностування і створення умов для розвитку здібностей особистості школяра в умовах національно-виховного комплексу гуцульської школи як регіональної української національної здійснюється підведення кожного учня до оволодіння професією, підготовка до життя.

Двадцять чотири роки діти навчаються у типовій триповерховій школі з належною навчально-матеріальною базою. Тут працюють різноманітні гуртки і спортивні секції, що забезпечує розвиток нахилів і здібностей дітей. Функціонує гірськолижний комплекс із 300-метровим витягом. Діє пришкільний інтернат, де живуть учні з віддалених присілків Яворова та сусідніх сіл. Без нього годі говорити, що ці діти мають рівний доступ до якісної освіти. Учні, які проживають за межею пішохідної доступності до школи, але неподалік від автомобільної дороги, підвозить до школи і зі школи додому шкільний автобус. Постійно працює шкільна їдальня, де організовано гаряче харчування учнів.

Щодо комп'ютеризації, то з середини 80-х років минулого століття до цього часу придбали три комп'ютерні класи («Корвет», IBM PC/2, Pentium IV), школа підключена до мережі Інтернет.

З 1991 року школа працює за проектом «Пілотні школи». На базі школи у 2000р. проводилась Міжнародна науково-практична конференція «Комп'ютерне забезпечення навчального процесу в сільській школі». Учасники конференції переконалися, що ця школа дійсно є пілотною з інформатизації освіти. У рекомендаціях конференції говориться: «Досвід Яворівської ЗОШ I-III ст. щодо організації профільних (ліцейних) класів з основ інформатики, допрофесійної підготовки учнів 10-11 класів за спеціальністю «Оператор ПЕОМ» та впровадження і практичного застосування комп'ютерноорієнтованих технологій навчання з більшості предметів схвалити і поширити серед шкіл України».

Навчально-виховний комплекс об'єднує центри: навчально-виховний, психологічний, трудовий, комп'ютерний, естетичний, спортивний, науково-дослідний, інформаційно-видавничий, виставковий (додаток 1).

До навчально-виховного центру входять обладнані згідно з сучасними вимогами навчальні кабінети і лабораторії з гуманітарних, фізико-математичних, природничих дисциплін та початкового навчання. Маючи належну матеріальну базу, навчально-методичне забезпечення, педагоги успішно передають свої знання й уміння дітям.

Любові до рідної мови, яскравого емоційного слова вчать дітей вчителі української мови та літератури Марія Лосюк, учитель вищої категорії, вчитель-методист, учитель I категорії Оксана Лосюк та Олександра Шевчук.

Марія Лосюк у своїй роботі застосовує активні методи навчання, практикує проведення тематичних уроків, залучає учнів до пошукової роботи, проводить нестандартні уроки: уроки-семінари, уроки-конференції. Вона розробила систему уроків з літератури рідного краю. Залучаючи учнів до пошуково-дослідницької роботи, зі-

брали матеріали про невідомих і маловідомих письменників Косівщини та письменників української діаспори. Це сприяє розвитку інтересу учнів до вивчення літератури, вихованню національної свідомості.

Вчителька англійської мови Ольга Костреюк спрямовує свої зусилля на пошук і вибір способу ведення уроку, який би давав якнайширші можливості для формування в учнів умінь читати, писати, висловлювати свої думки. На кожному уроці вчителька 4-5 хвилин відводить на спеціальні вправи, що сприяють розвитку мислення, спостережливості, вмінню ставити запитання, висловлюватися з приводу тієї чи іншої ситуації.

Учителька математики, вчитель-методист Марія Рибчук працює над розвитком в учнів інтересу до здобуття знань, відкриття нового, створення умов для розвитку творчих здібностей особистості. Кожен її урок – це творчість. Їй притаманна чітка організація уроків, логічність і дохідливість викладу матеріалу, вміння виділити головне, створення проблемних ситуацій, пізнавальний пошук. Працює над удосконаленням тематичного контролю знань учнів з урахуванням обов'язкових результатів навчання. Проводить змістовну позакласну роботу, організовує дослідницьку роботу учнів з математики.

Учителька хімії Ганна Пітиляк уміло використовує матеріальну базу кабінету. Проводить лабораторні, практичні роботи, а також показові експерименти. Вчителька практикує нестандартні уроки: уроки-вікторини, уроки-аукціони, уроки-КВК, застосовує індивідуальну та групову форми роботи. У вивченні окремих розділів хімії використовує лекційно-семінарську форму занять. З року в рік її учні є призерами районних предметних олімпіад, зльотів творчої учнівської молоді Гуцульщини, беруть участь у конкурсах МАН.

Учитель допризовної підготовки Дмитро Лосюк постійно дбає про стройову підготовку юнаків, виховання патріотизму, формування національної самосвідомості, готовності до захисту Вітчизни. Впроваджується козацька гра «Сокіл» («Джура»). Плідно працює над зміцненням навчально-матеріальної бази вивчення предмета, систематично використовує лазерний тир.

Учитель біології Євген Шевчук орієнтує учнів на такі вихідні положення, як логіка пізнання, тому навчання має розвивальний характер і прикладну спрямованість. На уроках учитель розвиває в учнів критичне мислення, залучає їх до виконання творчих робіт з біології.

Учитель інформатики Віктор Добросельський переконаний, що сьогодні проблема взаємодії «людина – комп'ютер» тією чи іншою мірою зачіпає всіх членів суспільства, а тому основна мета комп'ютеризації навчання – це оволодіння учнями комп'ютером як допоміжним засобом своєї практичної діяльності. На уроках головну увагу звертає на розвиток системного, логічного й алгоритмічного мислення учнів, уміння аналізувати, застосовувати математичний апарат до розв'язування задач.

За програмою «Пілотні школи» систематичне вивчення інформатики в школі проводиться з 8 класу. У 10-11 класах здійснюється допрофесійна підготовка за спеціальністю «Оператор ЕОМ».

Творчо працює вчитель образотворчого мистецтва Іван Петрич. Він натхненно, цілеспрямовано прилучає юних гуцулят до прекрасного, звертаючи увагу передусім на саморозкриття серця дитини. Благотворно впливають на дітей продумані, виплекані в думках і серці вчителя творчі уроки «Золоте яєчко» (про писанкарство), «І оживає глина» (про гуцульську кераміку), «Душа природи», «Сонце нашого життя», «Радість», «Малюємо музику» тощо.

Вогник, запалений у душі дитини, знаходить продовження свого розвою на заняттях гуртка, де є можливість ще більшого прояву творчої свободи і розвитку.

Учителька початкових класів Васирина Корпанюк дуже тонко розуміє малих вихованців, завжди доброзичлива і ласкава з ними. Творчий пошук найефективніших форм і методів навчання, врахування індивідуальних, вікових особливостей школярів, створення сприятливого морально-психологічного клімату на уроці викликають у дітей інтерес до навчання, розвивають самостійність, творчість. Учителька вміло використовує народознавчий матеріал, гуцульщинознавство, наочно доводить вихованцям практичну користь дбайливого ставлення до народного багатства. Урок-екскурсія, урок-казка, урок-звіт, урок-диспут, інтегровані уроки розвивають здібності дітей, зацікавлюють їх до пізнання нового. Вміло проводить учителька роботу з батьками.

Наталія Петрич добре володіє методикою проведення уроків у початкових класах. На кожному її уроці панує атмосфера взаєморозуміння, доброзичливості, поваги до особистості кожної дитини. Використовуючи індивідуальні та диференційовані завдання, інтерактивні методи навчання, дбає про розвиток зв'язного мовлення, обчислювальних навичок, виразного читання вихованців. Для розвитку інтересу учнів до навчання використовує загадки, прислів'я, приказки, місцевий матеріал, елементи гуцульщинознавства, ігрові компоненти навчання. Часто самостійну роботу учні виконують у супроводі легкої, приємної музики.

Вихованці Наталії Петрич відзначаються активністю у позакласній та позашкільній роботі, організованістю, доброзичливістю і повагою у ставленні один до одного та до старших, мають добрі знання.

Робота психологічного центру спирається на врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Наприклад, у початкових класах звертається увага на розвиток і формування у дітей стосунків, уявлень про навколишній світ (методика виявлення готовності дитини до школи – шкільна зрілість), визначення рівня логічного мислення, вміння та навички до участі в тій чи іншій діяльності (аналіз продуктів діяльності дітей); у середніх класах – на реалізацію особистістю своїх трудових нахилів, інтересів (методика незакінчених речень для вивчення часової перспективи учнів, тест «Ваш стиль спілкування», тест на схильність до самостійності), максимальне розкриття своїх здібностей у процесі безпосереднього залучення учнів до різних видів діяльності; у старших класах наголос робиться на профорієнтаційній роботі: вивчається рівень сформованості професійних інтересів, тип професійного самовизначення (методика РСК, методика «Тип професійного самовизначення», вивчаються навчальні мотиви).

Трудовий центр школи дав можливість учням оволодіти знаннями та вміннями з обробки дерева і металу, тканини, харчових продуктів, догляду за рослинами і тваринами.

На уроках трудового навчання, на заняттях гуртків, а також у сім'ї учні пізнають секрети народного мистецтва, вивчають його історію.

Художні вироби учнів (різьблені скриньки, тарілки, вишиті яворівськими візерунками рушники, барвисті ліжники та ін.) упродовж трьох десятиліть майже щороку експонувались на виставках у Києві і в Москві, школа нагороджувалась дипломами, а учні медалями і грамотами виставок.

Для реалізації проблеми особистісно орієнтованого навчання вагому підмогу надає комп'ютерне забезпечення

навчального процесу. Кабінет інформатики у нашій школі широко використовується для вивчення різних предметів, крім інформатики, таких, як: математика, фізика, біологія, хімія, українська та іноземна мови, історія, географія, образотворче мистецтво, музика, трудове навчання (дизайн) тощо. Учителі та учні працюють в Інтернеті.

Велика увага в школі приділяється естетичному вихованню школярів. У школі є зала мистецтв, літературно-краєзнавчий музей Лесі Українки і музей мистецтва Гуцульщини.

Через відсутність на селі музичних і художніх шкіл сільські школярі тривалий час відставали за загальним кругозором і розвитком від своїх міських ровесників. Тому робота естетичного центру спрямована на те, щоб діти вчилися грати на музичних інструментах, уміли добре співати, танцювати, малювати, вишивати, різьбити, писати писанки тощо.

За останнє десятиріччя високого розвитку досягла художня самодіяльність школи. Фольклорний колектив «Молода гуцулія» продовжує своїми виступами на сценах різного рангу радувати глядачів.

Особливо важливе значення для зміцнення здоров'я й утвердження здорового способу життя має фізична культура. Щоб гасло «В здоровому тілі – здоровий дух» втілювати в життя, необхідна спортивна база. Школа має спортивний зал, де є гімнастична стінка, баскетбольні щити, канат, різновисокі бруси, гімнастичний кінь, гімнастичні лавочки. Усе це дає можливість виконувати навчальну програму з фізичної культури і проводити позакласну роботу. Є також шкільний стадіон з необхідними спортивними спорудами, ігровими майданчиками, футбольним полем і гірськолижна база. Традиційними стали в школі загальношкільна спартакіада,

змагання з окремих видів спорту, дні здоров'я. А «Свято зими», «Свято проводів зими», що проводяться на гірськолижній базі, стали районними.

Протягом 1997-2002рр. на базі школи проведено експеримент «Школа здібностей». Науково-методичне забезпечення експерименту здійснювала науково-дослідна лабораторія з проблем гуцульської школи, організована членом-кореспондентом АПН України, кандидатом педагогічних наук, заслуженим учителем України, директором школи Петром Лосюком та заслуженим працівником освіти України І. Пелипейком (додаток 2). Реалізація завдань експерименту дала можливість виявляти можливості кожного школяра у вивченні навчальних предметів, нахилів і здібностей до інших видів діяльності й адекватно здійснювати особистісно орієнтоване навчання і виховання школярів, індивідуальний підхід, а також організувати спільно з батьками заняття в різноманітних гуртках, об'єднаннях, клубах, секціях. Зокрема, в гуртках: писанкарства, вишивки, образотворчого мистецтва, різьби по дереву, драматичному, фольклорному, вокальному, хоровому, гірськолижному, юних лісівників.

Оскільки учні 10-11 класів після сьомого уроку в гірських умовах не мають можливості займатися в гуртках, то вони залучені до підготовки індивідуальних творчих робіт. Це і дослідницько-пошукова робота, де чільне місце займає гуцульщинознавство: тут і жива історія Гуцульщини, і дослідження творчості народних майстрів, на які багате село Яворів, пошуки місцевих пам'яток природи, історії та культури краю.

Щороку в травні відбувається творчий звіт школярів перед батьками і громадськістю села. Це конференції з теоретичних проблем, виставки творчих робіт з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, ви-

ступи учнівської художньої самодіяльності. Переможці шкільних конкурсів брали активну участь у дев'яти щорічних Зльотах творчої учнівської молоді Гуцульщини і нагороджувались дипломами, в конкурсах МАН, районних, обласних, всеукраїнських виставках, на яких гідно презентували гуцульське народне мистецтво.

З метою навчально-методичного забезпечення вивчення гуцульщинознавства підготували і видали близько 20 книжок серії «Бібліотека гуцульської школи», десять номерів науково-педагогічного і літературно-краєзнавчого журналу «Гуцульська школа» та ін. Це дає можливість формувати в школярів національну свідомість, виховувати в них справжній, а не абстрактний патріотизм.

І як результат, сотні випускників здобули вищу освіту. Серед них сім кандидатів наук, а разом зі спеціалістами різноманітних професій, порядними газдами і газдинями – усього понад дві тисячі випускників школи.

Доробок яворівських педагогів відомий не тільки в районі, області, а й за їх межами. У 2000р. Яворівська школа-комплекс взяла участь у Другій Міжнародній виставці «Освіта, навчання та ділове управління» і нагороджена дипломом виставки.

У 2002р. фольклорний колектив «Молода гуцулія» взяв участь в акції Міністерства культури і мистецтв України «Мистецтво одного села» у Києві, а в 2004р. «Молода гуцулія» презентувала гуцульське мистецтво в Українському культурному центрі в Москві, у 2005р. – в Румунії, в Прикарпатському національному університеті ім. В.Стефаніка.

На базі школи проводились численні конференції, семінари, педагогічні читання різних рівнів.

З січня 2006р. школу відвідав Президент України Віктор Ющенко.

Учні зустріли Президента України з хлібом-сіллю. Відтак зайшли до кімнати духовності і помолились. У літературно-краєзнавчому музеї Лесі Українки високого гостя ознайомили з основними віхами в історії села, зокрема, про перебування в Яворові Лесі Українки в 1901 році.

У другому шкільному музеї – Гуцульського народно-го мистецтва – увагу Віктора Андрійовича привернули старовинні речі. А далі учні показали Президенту свої вміння і навички з різьби по дереву, вишивки, ліжникарства і писанкарства. Взявши в руки різець, гість зізнався, що тридцять років не тримав його в руках. Проте колишні навички відновилися швидко. Учителі М.Лосюк, І.Петрич, М.Лукинюк ознайомили гостя зі своїми добре обладнаними навчальними кабінетами української мови і літератури, образотворчого мистецтва і музики.

Веселкове диво побачив Віктор Андрійович у майстерні ліжникарства. Вчителька М.Рибчук розповіла, як дівчата опановують секрети майстерності, використовують природні кольори, а при потребі – рослинні барвники. Тому яворівські ліжники неперевершені. А тематичний ліжник з витканими «30» і «Яворів» та бібліотечку книжок із серії «Бібліотека гуцульської школи» подарували Президенту.

Президент дав високу оцінку роботі школи, творчості учнів. У спілкуванні з учнями, вчителями і мешканцями села відчувалася теплота, простота і людяність Віктора Андрійовича.

На закінчення свого візиту Віктор Андрійович лаконічно сказав: «Село Хоружівка і село Яворів – мої рідні села».

Навчання і виховання учнів здійснюють 30 педагогів, усі мають вищу освіту. З них: 11 учителів вищої категорії, 1 – заслужений вчитель України, 4 мають звання «учитель-методист», 6 – «старший вчитель», 5 учителів

першої категорії, 2 вчителі другої категорії, 7 молодих учителів.

Колектив школи знаходиться в постійному пошуку, впроваджує інноваційні технології, прагне відійти від традиційного викладу матеріалу, практикує нестандартні уроки, які сприяють підвищенню в учнів інтересу до знань. Важливою умовою успішної роботи кожного вчителя є систематичне підвищення професійної майстерності. З цією метою практикуються різноманітні активні та інтерактивні форми методичної роботи:

1. Тематичні педагогічні ради.
2. Робота методичних об'єднань, творчих груп учителів, семінар учителів 4 класу.
3. Робота вчителів над темами самоосвіти.
4. Відкриті уроки, їх аналіз.
5. Взаємовідвідування та аналіз уроків.
6. Комп'ютерна підтримка вивчення навчальних предметів.
7. Використання гуцульщинознавства.
8. Предметні і методичні тижні.
9. Школа молодого педагога.
10. Організація роботи з обдарованими дітьми.
11. Атестація.

Росту педагогічної майстерності вчителів, розвитку їхньої творчості сприяє чітка система методичної роботи (додаток 3).

У міжкурсовий період учителі беруть участь у роботі районних семінарів, міжшкільних методичних об'єднань, творчих груп учителів, де проводять відкриті уроки, здійснюють їх самоаналіз та аналіз, конструюють та захищають конспекти уроків, проводять ділові ігри, одержують консультації з певних тем, обговорюють питання тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів.

На засіданнях методоб'єднань, творчих груп розглядаються такі питання: здійснення індивідуального підходу до учнів у процесі навчання та в позаурочний час на основі вивчення їх реальних можливостей; нетрадиційні форми навчання і виховання як засіб активізації діяльності учнів; реалізація регіонального (шкільного) компонента в навчально-виховному процесі; форми і методи реалізації мети особистісно орієнтованого навчання.

Активну участь беруть учителі в роботі психолого-педагогічного семінару, до проведення якого запрошуюються викладачі Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника, науковці і методисти ОППО. Розглядаються такі питання, як особистісно орієнтоване навчання, методики впровадження нових технологій у практику роботи вчителів, використання діагностичних методик у вивченні особистості школяра та учнівського колективу.

Одним із шляхів підвищення майстерності вчителя є самоосвіта. Педагоги школи знайомляться з новинками психолого-педагогічної літератури, беруть участь у роботі психолого-педагогічного семінару, працюють над індивідуальною проблемою. Результати своєї роботи презентують у кінці навчального року на творчих звітах, педвиставках.

Важливим напрямом навчально-виховного процесу в школі є використання гуцульщинознавства, а це – знання про історію Гуцульщини, природу і господарство краю, народне мистецтво, фольклор, традиції і звичаї тощо. На допомогу вчителям у реалізації цього питання є «Бібліотека гуцульської школи». Це посібники «Плай» (книга для читання про Гуцульщину), «Флояра» (хрестоматія з гуцульського фольклору), «Гуцульська школа», «Мій рідний край», «Гуцульщинознавство в українській

національній школі», «Хрестоматія з гуцульщинознавства», «Гуцульщина літературна», «Школа здібностей», «Поговоримо про Гуцульщину англійською», словник «Гуцульські говірки» та ін.

Виховна діяльність школи спрямована на:

- формування моральних і загальнолюдських чеснот;

- виховання таких рис, як співчуття, доброта, справедливість, совісність, сприймання краси, розуміння радості того, хто поряд, почуття власної гідності;

- виховання поваги до національних символів України, патріотизму;

- формування працьовитості, економічне і екологічне виховання;

- естетичне і фізичне виховання школярів.

Основними ланками у структурі виховної роботи є класні керівники, вчителі-предметники, керівники гуртків, педагог-організатор, учнівське самоврядування.

Гуцульська школа є носієм автентичної культури гуцулів, адже виховання школярів на народних звичаях, обрядах, традиціях є першоосновою у вивченні гуцульського фольклору і народного мистецтва. Ще з раннього віку батьки прищеплюють дітям любов до народного мистецтва, до рідної природи, що є основою для декоративної творчості у школі. Школа сприяє і забезпечує цілісність і різноманітність виховного середовища, гармонізацію сімейного, громадянського виховання на основі гуцульської етнопедагогіки.

Дотримуючись основних принципів виховання: єдності національного і загальнолюдського, природовідповідності, культуровідповідності, гуманізації, неперервності і наступності, диференціації та індивідуаліза-

ції, єдності навчання і виховання, демократизації, активності, самодіяльності і творчої ініціативи, гармонізації родинного і суспільного виховання, здійснюються такі основні напрями виховання школярів – морально-патріотичне, правове, інтелектуальне, екологічне, естетичне, фізичне, господарсько-трудове, родинно-сімейне, формування навичок здорового способу життя.

У школі склалася певна система виховання школярів (додаток 4).

Для розвитку умінь і навичок науково-дослідницької роботи, тобто володіння культурою наукової роботи, в школі працює гуцульське учнівське наукове товариство (ГУНТ) з секціями (додаток 5).

Членами ГУНТу підготовлено ряд дослідницьких робіт з історичного краєзнавства, гуцульщинознавства, народної медицини, хімії, економіки.

На обласних конкурсах МАН роботи учнів одержують високу оцінку: Олега Гондурака «Яворівська школа різьби по дереву» (1999р.) і «Розвиток Яворівської різьби по дереву як невід’ємної спадщини культури Гуцульщини» (2000р.), Миколи Хім’яка «Корпанюки – самобутня гілка Яворівської школи різьби» (1999р.), Василя Андріюка «Народна медицина Гуцульщини» (1999р.), Тетяни Копильчук «Вміст фосфату в ґрунті різних ділянок (с. Яворів Косівського р-ну)» (2004р.). Захистивши роботу «Кластерна модель розвитку народних художніх промислів (на прикладі села Яворів Косівського району)» (2006р.), Леся Лосюк стала призером конкурсу науково-дослідницьких робіт МАН.

Члени ГУНТу оволодівають роботою на сучасних комп’ютерах, працюють в Інтернеті.

Стартові умови для перспективного розвитку навчального закладу закладено. Це і навчально-матері-

альна база, і кадрове забезпечення, і умови для здобуття учнями якісної освіти. Однак результативність роботи кожного вчителя і школи в цілому ще повністю не відповідає сучасним вимогам, а тим більше на перспективу. Тому необхідно перейти до такого рівня роботи, щоб домагатися вагоміших результатів. А якими вони повинні бути, необхідно виходити із соціального замовлення школи, враховуючи інтереси та практичні потреби всіх учасників навчально-виховного процесу.

На жаль, у наш час не тільки випускники школи, але й частина випускників ВНЗ суспільством не затребувані. В цьому основна причина зниження престижу освіти, що негативно впливає на формування мотивації навчальної діяльності школярів. Педагогам, а тим більше керівникам навчальних закладів, необхідно і в цих умовах уміти прогнозувати розвиток навчального закладу на перспективу адекватно соціально-економічному розвитку регіону, країни.

Щодо Гуцульщини, то складні природнокліматичні умови, відсутність підтримки незайнятого населення в гірській місцевості призвели до того, що спустіли віддалені гірські присілки і невеликі села. Відбувається нищення унікальних осередків народних художніх промислів, втрачаються самобутні історичні та етнографічні надбання українського народу. Кожному зрозуміло, що поки живе повнокровно школа, доти існує село. Тому якісна освіта є головним фактором сталого розвитку гірського регіону, ефективного використання його туристичних, рекреаційних і лікувальних можливостей.

Аналіз діяльності школи за чотири десятиліття дає підставу прогнозувати майбутнє навчального закладу. Головне в ньому – це випускники школи, їхні долі. Крім сотень випускників, які здобули вищу освіту, серед яких

сім кандидатів наук, кожного року більшість тих, які залишаються в селі (понад дві тисячі).

Помилково дехто вважає, що гори здавна вабили лише своєю природою, гримучими водоспадами, багатством ландшафтів. Не менше захоплення викликали корінні мешканці гір – гуцули, їхній своєрідний спосіб життя, побут, господарювання, особливий духовний світ, народне мистецтво.

Без мешканців гір альпійські луки (полонини), сіножаті з неповторним різнотрав'ям заростають чагарниками. А гуцули, які прославились своєю працьовитістю, рішучістю, гордістю, високою людською гідністю, зумовленими обставинами життя серед прекрасної, але часто дуже суворої і навіть небезпечної природи, завжди прагнули зробити все навколо себе красивим. Таких господарів називали і тепер вважають ґаздами (ґаздинями).

З розвитком масового туризму на гуцула чатує небезпека, щоб він не перетворився з ґазди в службу. І заповідати цьому повинна також і школа.

Отже, одне з головних завдань школи, своєрідне тільки для Гуцульщини, – допомогти випускникам стати добрими ґаздами.

Яким школа бачить свого випускника в недалекому майбутньому? Таким, що вміло господарює, володіє однією-двома іноземними мовами, працює з комп'ютером, користується Інтернетом. Тоді він зустрічатиме туристів як ґазда, який радіє з того, що може виявити щиру гостинність, а не слугою чи напівжебраком, що принижується перед тим, кому прислуговує. Але для цього, безумовно, передусім необхідно вирішувати соціально-економічні проблеми, що передбачено Законом України «Про статус гірських населених пунктів в Україні».

ПЕРСПЕКТИВА: «ГУЦУЛЬСЬКА ШКОЛА МАЙБУТНЬОГО»

1. Всебічне вивчення демографічних процесів (скільки буде учнів через 5, 10 років).

2. Забезпечення рівного доступу дітей до якісної освіти:

2.1. *Зміцнення навчально-матеріальної бази (поповнення навчальних кабінетів), підключення до мережі Інтернет, придбання мультимедійного кабінету.*

2.2. *Підвіз учнів до школи і зі школи додому шкільним автобусом, організація гарячого харчування учнів, належна робота і пришкільного інтернату.*

3. Капітальний ремонт системи центрального водяного опалення, водопроводу і каналізації, підведення газу до шкільної котельні.

4. Педагогічні кадри:

4.1. *Пошук творчого вчителя.*

4.2. *Ріст педагогічної майстерності вчителів, наукова і видавнича діяльність.*

4.3. *Освоєння комп'ютера, робота в Інтернеті, використання мультимедійного кабінету кожним вчителем.*

4.4. *Створення належних житлово-побутових умов для вчителів.*

5. Школа для учнів (привабливість школи для учнів і батьків):

5.1. *Вивчення іноземної мови з 1 класу, двох іноземних мов – з 5 класу.*

5.2. *Вивчення інформатики з першого класу.*

5.3. *Організація допрофільного і профільного навчання.*

5.3.1. *Розвиток нахилів і здібностей школярів:*

- *курси за вибором, факультативи;*
- *науково-дослідницька робота;*
- *заняття декоративною творчістю (різьба по дере-*

ву, ліжникарство, вишивка, писанкарство тощо).

5.3.2. Вивчення основ гуцульського господарювання.

5.4. Заняття в спортивних секціях, зокрема гірськолижним спортом.

5.5. Національне виховання школярів на основі вивчення гуцульщинознавства, організації туристсько-краєзнавчої роботи.

6. Спрямування навчально-виховного процесу на підвищення рівня навчальних досягнень учнів, підготовка школярів до зовнішнього тестування.

7. Співпраця з ВНЗ: з Прикарпатським національним університетом ім. В. Стефаника і Львівською академією мистецтв.

8. Продовження і зміцнення міжнародного співробітництва (зі школою № 3 м. Бая Марє, Румунія та ін.).

9. Вивчення і за наявності зацікавлених сторін вирішення таких питань:

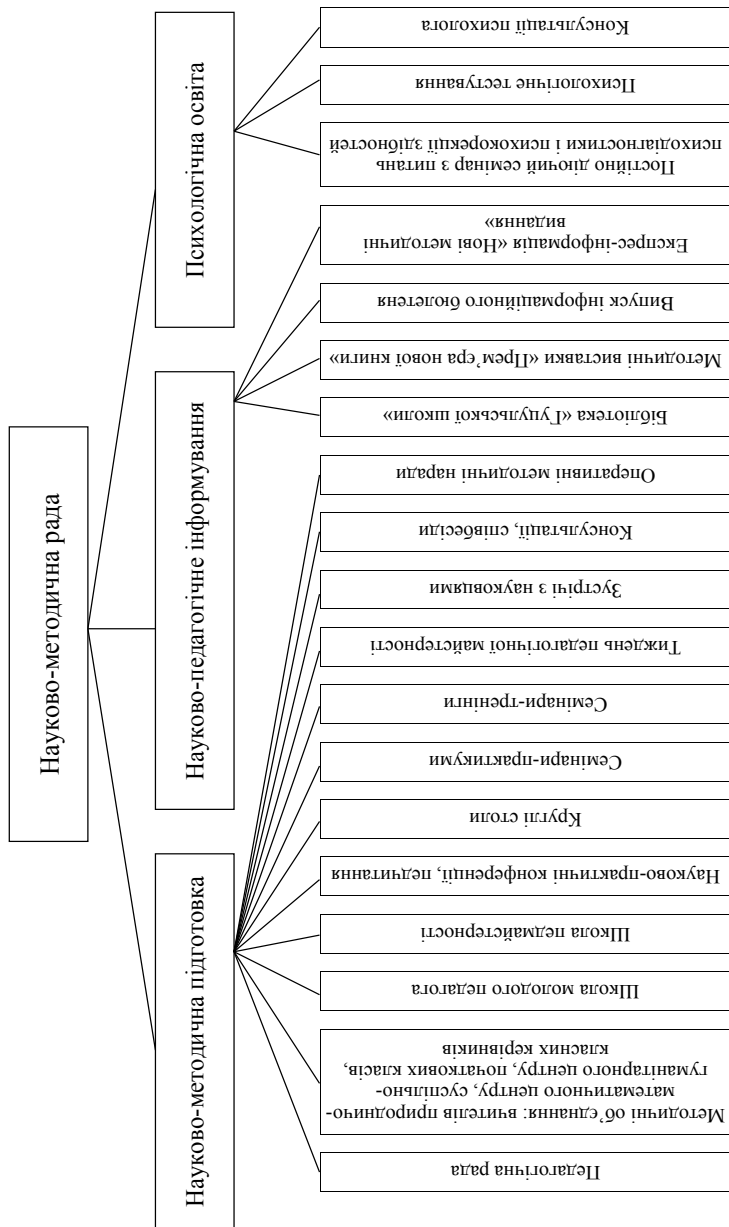
9.1. Про перетворення школи в школу-ліцей народних художніх промислів.

9.2. Про створення при школі групи учнів олімпійського резерву з гірськолижного спорту.

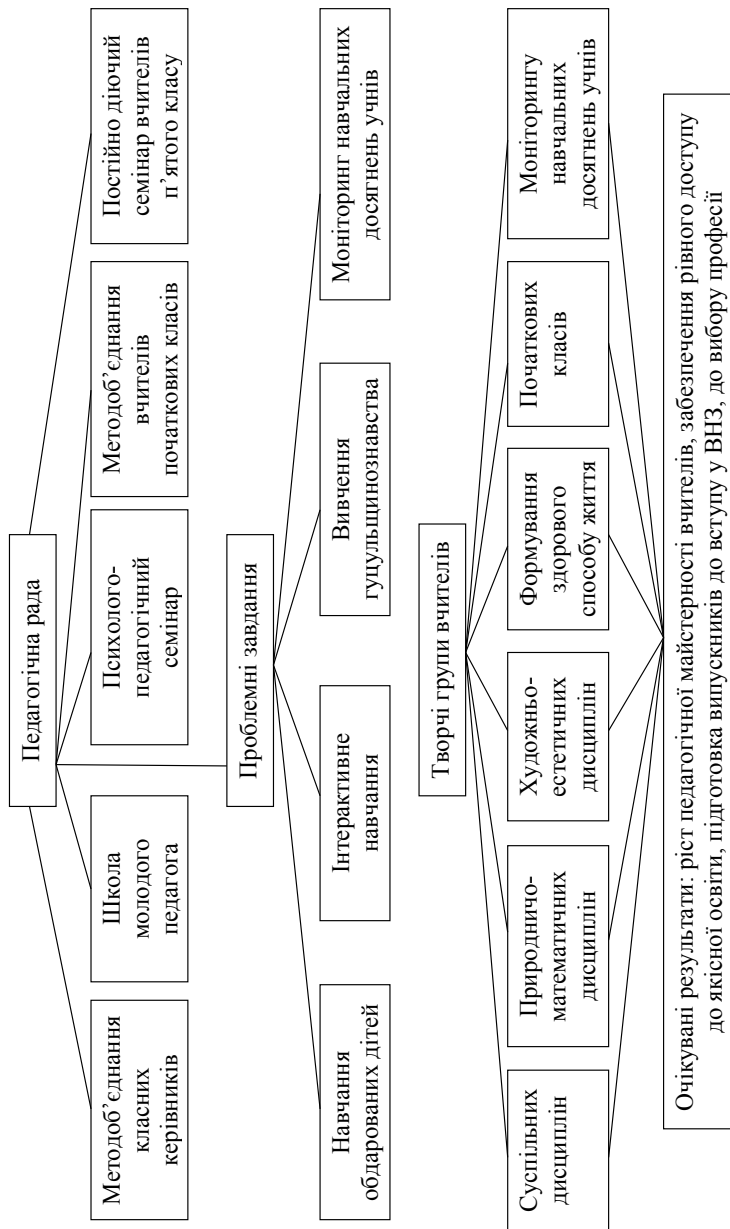
Модель гуцульської школи як регіональної української національної посідає чільне місце серед сучасних моделей сільської загальноосвітньої школи. Яворівська загальноосвітня школа-комплекс I-III ступенів стала в 2006 році переможцем Всеукраїнського конкурсу на кращу модель сучасної сільської загальноосвітньої школи.

Лосюк П.В. Модель розвитку сучасної гуцульської школи//Педагогічна і психологічна науки в Україні: Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. Том 1. Теорія та історія педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 360 с.

Структура науково-методичного забезпечення «Школи здібностей»

Система методичної роботи у Яворівській загальноосвітній школі І-ІІІ ступенів

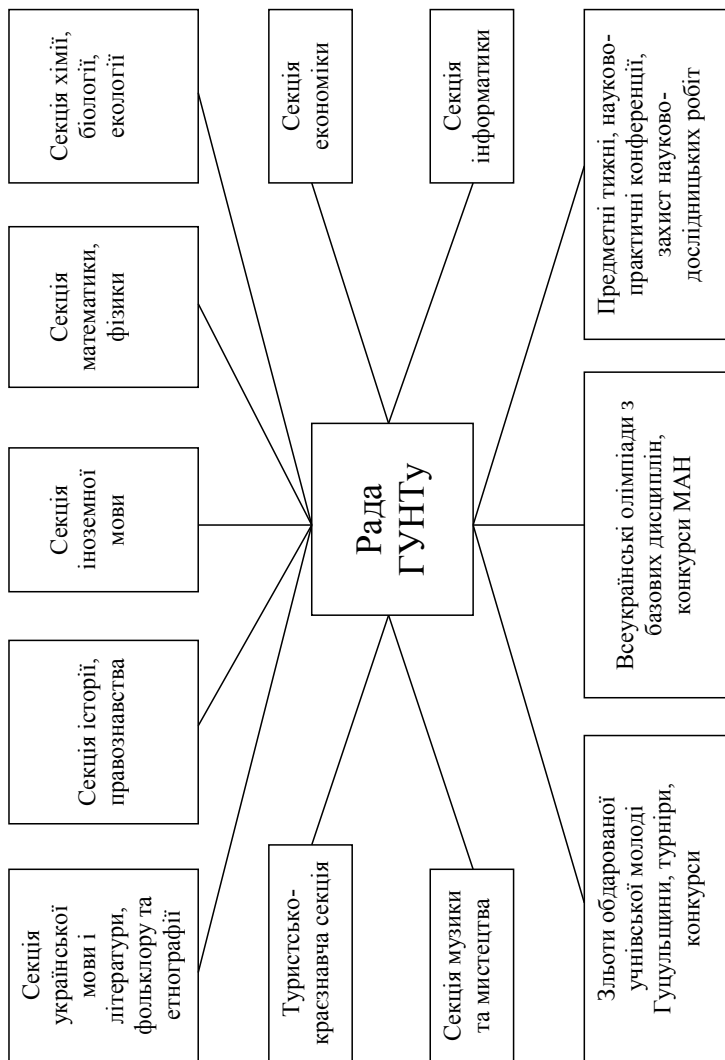

Система позакласної роботи школи-комплексу

<p>Вчителі МО класних керівників постійно діючий семінар вчителів 5 класу МО вчителів початкових класів психолого-педагогічний семінар</p>	<p>Педагогічна рада</p>	<p>Батьки пости всеобучу батьківська конференція загальношкільні батьківські збори факультет «Першокласник» дні відкритих дверей у початковій школі індивідуальні консультації батьків (класний керівник, психолог, вчитель) класний батьківський всеобуч (лекції, круглі столи, обговорення проблемних ситуацій) класні батьківські збори класні батьківські комітети</p>
<p>Уроки основи правознавства (9 клас) ОБЖ основи здоров'я (1 клас) християнська етика (1-11 класи) людина і світ (11 клас) історія (5-11 класи) література (5-11 класи)</p>	<p>Шкільна рада</p>	<p>Рада учнівського самоврядування (5-11 класи)</p>
<p>Години класного керівника</p>		
<p>Курси культура життєвого самовизначення (3 клас) права дитини (4 клас)</p>		<p>Класне учнівське самоврядування (класні ради корисних справ 1-11 класів)</p>

Додаток 5

Гуцульське учнівське наукове товариство (ГУНТ)

Гуцульська школа майбутнього

Виповнилося 50 років педагогічної діяльності Петра Лосюка, директора Яворівської ЗОШ I-III ступенів, члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України, кандидата педагог ічних наук, народного вчителя України.

Ми попросили Петра Васильовича поділитися своїм баченням півстолітнього розвитку освіти.

— Які, на Вашу думку, найвагоміші досягнення освіти за 50 років?

— Передусім для Гуцульщини, для горян – це здійснення обов'язково і загальної освіти. Наш край був найсвідомішим щодо освіти. Так, у Яворові за сто років (друга половина XIX ст. і перша половина XX ст.) ніхто з мешканців не здобув середньої освіти, а більшість з них були малописьменними і неписьменними.

Значний поступ у розвитку освіти зроблено за останнє десятиріччя. Так, у нашому районі при великому старанні голови РДА Ярослава Шинкарука та начальника відділу освіти Володимира Козьменчука здійснена комп'ютеризація шкіл, придбано 12 шкільних автобусів, що забезпечує підвіз учнів до школи і зі школи додому, організовано в усіх школах гаряче харчування учнів, покращився вигляд шкільних приміщень та ін.

— Що є головним у діяльності школи і як воно реалізується?

— У навчанні і вихованні дітей дрібниць немає, але на першому плані – це урок як основна форма навчально-виховного процесу ще від «Великої дидактики» Яна Амоса Коменського (1592-1670). За останні десятиліття

було чимало спроб модернізувати урок. Це і липецький метод (поурочний бал), оптимізація уроку, інтерактивне навчання, а тепер компетентності та інноваційні технології, хоч не знають, що це таке.

Педагогічний колектив нашої школи тривалий час працює над проблемою результативності уроку. Проведені численні засідання психолого-педагогічного семінару, відкриті уроки, зокрема директор проводить відкриті уроки для всіх учителів школи. Проте, не вдається домогтись, щоб кожний учитель працював результативно. Чому так, відповідь знаходимо у Альберта Ейнштейна: «Що за сумна епоха, в якій легше розбити атом, ніж знищити стереотип?».

Крім науково-методичної підготовки, вчитель повинен мати Божу іскру, щоб захопити учня знаннями. Інакше результативності в роботі не досягнеш.

Для шкіл району підвищення рівня навчальних досягнень учнів особливо злободенне, бо в рейтингу участі учнів в обласних предметних олімпіадах район знаходиться в останній п'ятірці.

— Які ще не вирішені проблеми бачите в даний час?

— На таке запитання відповідь дають випускники: «У школі нас вчили того, чого не потрібно в житті». І справді, де використають інтеграл чи структурну формулу бензолу ті випускники, які не продовжують навчання. До речі, сьогодні далеко не кожна сільська сім'я спроможна утримувати студента в місті.

За останнє десятиліття в школах відбулося злочинне нищення трудового навчання. Це ще збільшило розрив між тим, що дає школа, і тим, що потрібно в реальному житті. Сільські діти з раннього віку залучаються до праці, сільський житель був і є трудолюбом. А в школі учні

мають тільки один урок трудового навчання (тепер називаються технологіями) на тиждень.

Не можна промовчати про таку парадоксальну ситуацію. З одного боку все більше і більше робиться для здобуття учнями якісної освіти, а з другого – збільшується кількість учнів з початковим рівнем навчальних досягнень (раніше називались невстигаючими). Тризовним є те, що після 9 класу їх влаштовують на заочну форму навчання (у деяких школах щороку). Парадокс: у денній школі невстигаючі, а повну середню освіту можуть здобувати заочно. Так можна скотитися до малописьменності.

— Яке Ваше бачення вирішення наболілих проблем в освіті?

— Ми вже підійшли до проблеми, чого вчити і як вчити. Склалося таке становище, що учні 10-11 класів сільських однокласних шкіл (на селі переважна більшість таких шкіл) позбавлені як профільного навчання, так і трудової підготовки. Чим повинні зайнятися випускники після закінчення школи?

Ми розробили нову дидактичну систему — поєднання профільного навчання з трудовою підготовкою учнів 10-11 класів однокласних сільських шкіл. Так, наприклад, у класі є 15 учнів. Разом усі вивчають базове ядро навчальних предметів, а далі навчаються в трьох групах з 5 учнів суспільно-гуманітарного, природничо-математичного і технологічного профілів.

Наша модель гуцульської школи майбутнього передбачає таку трудову підготовку старшокласників, яка відповідає місцевим умовам. Це індивідуальне господарювання в гірських умовах, для хлопців заняття деревообробництвом (різьбою на дереві та будівельною справою), для дівчат – ткацтво (ліжникарство), вишивка.

— Як Вам вдалось протягом півстоліття поєднувати управлінську, навчальну, науково-педагогічну, господарську і громадську діяльність, причому працювати наполегливо, про що свідчать присвоєні почесні звання заслуженого і народного вчителя, численні нагороди, іменні премії?

— Мені цікавіше говорити про перспективи на майбутнє, ніж про те, чого досягнуто. Але є нагода і підбити підсумки зробленого.

Не вважаю себе релігійним фанатиком, але з вирішенням кожного із неймовірно складних задумів усе більше і більше переконувався, що існує Божа сила, завдяки чому вдалось досягти успіху.

Постійно дбали не лише про функціонування, але й розвиток школи. Ввели в дію електрокотельню, здійснюється підвіз учнів шкільним автобусом, діти, які живуть у місцевості без транспортної доступності, перебувають у пришкільному інтернаті, впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – все це для рівного доступу до здобуття якісної освіти.

На початку 90-х років в Україні ширився українознавчий і народознавчий рух. Тоді ми розробили концепцію гуцульської школи, як регіонально ї, української, національної. Передусім передбачалось вивчення рідного краю, тобто гуцульщинознавства, а це – знання історії Гуцульщини, природи і господарства краю, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій. Без навчально-методичного забезпечення воно залишилось би тільки продекларованим. Тому разом з Ігорем Пелипейком, Василем Курищуком заснували «Бібліотеку гуцульської школи», у якій тепер виданих близько 30 книжок (посібники, хрестоматії, довідники та ін.), 10 номерів журналу «Гуцульська школа».

Яворівська школа одержала статус авторської гуцульської школи як регіональної української національної. Набутий досвід використовується не тільки в школах Гуцульщини, але й інших етнографічних регіонах України (Бойківщина, Поділля, Полісся, Наддніпрянщина, Слобожанщина, Таврія та ін.).

З Богом і вірою в Україну успіхів усім в третьому тисячолітті!

— Щиро дякую Вам, шановний Петре Васильовичу, за розмову. Дозвольте напередодні професійного свята побажати Вам і всім педагогам району успіхів, нових творчих здобутків, віри, оптимізму і міцного-міцного здоров'я.

Інтерв'ю провела
Л. БЕЗПАЛОВА.

Газета «Гуцульський край», 5 жовтня 2012 року.

Пропозиції Клубу інтелігенції ім. І. Пелипейка

Обговоривши стан дослідження і вивчення гуцульщинознавства, краєзнавства, пелипейкознавства, Клуб інтелігенції імені Ігоря Пелипейка пропонує таке.

В умовах російсько-української війни, підступної кремлівської пропаганди найголовнішим завданням інтелігенції, зокрема педагогів, батьків, громадськості, є національно-патріотичне виховання дітей, молоді і всього населення. Необхідно домагатись здійснення системи виховання в учнів і студентів ідентичності українця, громадянина-патріота України, опираючись на національні корені, починаючи з батьківського порога. А саме:

1. Починаючи з 2015/2016 навчального року, в кожному навчальному закладі району за рахунок варіативної складової навчального плану запровадити вивчення гуцульщинознавства, а це – знання історії Гуцульщини в контексті історії України, природи, господарства, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій краю. У 2-4 класах використовувати одну годину на тиждень (посібник за редакцією П.Лосюка і А.Григорук «Моя Гуцульщина. Уроки гуцульщинознавства в початкових класах»). У 5-11 класах гуцульщинознавство вивчати на уроках навчальних предметів, де воно органічно вплітається до матеріалу теми уроку, на факультативних заняттях, курсах за вибором, в позакласній і позашкільній роботі. Важливо, щоб у підготовці і проведенні годин класного керівника, інших позаурочних заходів учні брали активну участь. Патріотизм, як любов до Батьківщини, завжди діяльний. Патріот не той, хто говорить гучні слова про Україну, а той, хто своєю діяльністю підтверджує вірність Україні. Отже, альтернативи гуцульщинознавству в системі національно-патріотичного вихо-

вання дітей і молоді немає. Та ще й маючи можливість використовувати багате навчально-методичне забезпечення (посібники авторів і упорядників І.Пелипейка – «Плай», «Флояра», «Мій рідний край. Природа, населення, господарство Гуцульщини», «Гуцульщина в літературі»; П.Лосюка – «Гуцульщинознавство в українській національній школі», «Хрестоматія з гуцульщинознавства», «Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі»; В.Грабовецького – «Історія Гуцульщини»; П.Лосюка і А.Григорука – «Люблю тебе, Гуцульщино!», «Ростимо юних патріотами України»).

2.Особливу увагу необхідно приділити військово-патріотичному вихованню як складовій національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Російська агресія проти України показала, наскільки необхідна допризовна підготовка юнаків і що армія потребує підготовленого резерву. Відділу освіти і керівникам навчальних закладів з допомогою райвійськкомату необхідно зміцнювати навчально-технічну базу з вивчення предмета «Захист Вітчизни», повернути школі забрані раніше навчальні автомати та малокаліберні гвинтівки.

3.Міським, селищним і сільським радам у своїх населених пунктах координувати діяльність начальних, медичних, культосвітніх закладів, інтелігенції, осередків політичних партій, громадських організацій у національно-патріотичному вихованні жителів району, щоб не було випадків ухилення від призову, брати активну участь у волонтерському русі і надавати благодійну допомогу бійцям АТО, які захищають цілісність і суверенітет України, ризикуючи своїм життям.

4. Косівській районній державній адміністрації рекомендуємо розглянути на засіданні колегії питання національно-патріотичного виховання та підготовки і видання книги-альбому «Косівщина».

Газета «Гуцульський край», 15 травня 2015 року.

Орієнтовний курс «Гуцульщинознавство» для випускних 9 і 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (35 годин)

Пояснювальна записка

Термін «гуцульщинознавство» визначений тільки в 90-х роках ХХ століття. А це – історія Гуцульщини в контексті історії України, знання про природу, господарство, народне мистецтво, говірки, фольклор, звичаї і традиції гуцулів.

В Україні мають найбільш виражені особливості такі етнографічні регіони, як Бойківщина, Волинь, Гуцульщина, Наддніпрянщина, Поділля, Полісся, Слобожанщина, Таврія та ін.. Виявлення національних коренів у етнографічних регіонах дає можливість зафіксувати національні домінанти, які визначають національне обличчя нації. А вивчення рідного краю, починаючи від батьківського порога, плекає в дітей та молоді патріотичні почуття, дає можливість пізнати самого себе, ідентифікувати себе українцем.

Теоретико-методологічне та методичне обґрунтування гуцульщинознавства як розділу науки та навчального предмета в 90-х роках ХХ століття створило можливості його вивчення, починаючи від дошкільних і завершуючи вищими навчальними закладами. З цією метою були підготовлені багатоваріантні навчальні програми, так як вивчення гуцульщинознавства розраховане на ініціативу і творчість педагогів, а не на адміністративне запровадження.

Як підтверджує багаторічний досвід, найбільш педагогічно доцільними є такі форми вивчення гуцульщинознавства:

- вивчення гуцульщинознавства, починаючи з другого класу, як окремого предмета або факультативного курсу, курсу за вибором учнів за рахунок годин варіативної складової навчального плану;

- використання гуцульщинознавчого матеріалу, який органічно вплітається до теми уроку в процесі вивчення навчальних предметів;

- гуцульщинознавство в діяльності класного керівника, вихователя та в системі позаурочної роботи.

Вивчення гуцульщинознавства без навчально-методичного забезпечення залишилось би тільки продекларованим. Тому була створена науково-дослідна лабораторія в м.Косові, що на Івано-Франківщині, яка стала структурним підрозділом Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України. За двадцять років НДЛ підготувала і видала понад тридцять книжок (посібники, хрестоматії, довідники, словники та ін.). Серед них «Моя Гуцульщина: Уроки гуцульщинознавства в початковій школі», «Історія Гуцульщини», «Гуцульщина літературна. Частина перша і друга», «Гуцульщина» (короткий довідник), «Гуцульські говірки» (словник) та ін..

Особливо важливо вивчати орієнтовний узагальнюючий курс гуцульщинознавства (1 година на тиждень, всього на рік 35 годин) у випускних 9 і 11 класах.

У запропонованій програмі педагогічну цінність мають практичні види діяльності - збирання фольклору, запис і складання словника гуцульських говірок, збір різноманітних експонатів для музеїв, виявлення і опис пам'яток природи, архітектури та історії, дослідження родоvodu і складання літопису сім'ї, населеного пункту та ін..

Теми в змісті навчального матеріалу вчитель може змінювати, використовувати локальний краєзнавчий

матеріал, пропонувати власну тематику.

Тематику курсу

№ з/п	Назва тем	К-сть год
1.	Етнографічні регіони України.	1
2.	Наш край Гуцульщина.	1
I. Фізико-географічне положення та природно-кліматичні умови Гуцульщини		
3.	Фізико-географічне положення Гуцульщини.	1
4.	Корисні копалини, селі і печери.	1
5.	Клімат (аналіз спостережень учнів).	1
6.	Рослинний світ.	1
7.	Тваринний світ.	1
8.	Семінарське заняття «Фізико-географічне положення та природно-кліматичні умови Гуцульщини». Туристські походи (маршрути за вибором вчителя і учнів).	1
II. Гуцульщина в XIV-XIX ст.		
9.	Історія заселення Гуцульщини. Походження назв «гуцул», «Гуцульщина». Аналіз версій.	1
10.	Гуцульщина за часів Галицько-Волинської держави та Польсько-Литовського панування.	1
11.	Опришківський рух під проводом Олексі Довбуша та його послідовників.	1
12.	Селянське повстання на буковинській Гуцульщині під проводом Лук'яна Кобилиці.	1
13.	Обговорення повісті Василя Костинюка «Трембіти грали» (ж. «Гуцульська школа», 2000, №9-10).	1
III. Участь гуцулів у визвольних змаганнях у першій половині XX ст.		
14.	Участь гуцулів у Першій світовій війні. Українські січові стрільці.	1
15.	Гуцульщина у складі ЗУНР і УНР.	1

16.	Події 1920-1940 років (повстання в Жаб'ї, проголошення Карпатської України).	1
17.	Гуцульщина під фашистським і комуністичним режимами. Створення УПА і рух опору на Гуцульщині в 1942-1950 роках.	1
18.	Презентація книги-альбому «Яворівський фотоархів УПА». Перегляд кінофільму «І один у полі воїн».	1
19.	Виселення гуцулів у Сибір і Казахстан. Примусова колективізація (зустріч із старожилами села).	1
IV. Соціально-економічне життя на Гуцульщині в ХУІ-ХХ ст.		
2	Міста і торгівля.	1
21.	Сільське господарство. Полонинське літування.	1
22.	Лісозаготівля і обробка деревини. Будівництво і архітектура.	1
23.	Народне мистецтво. Династії яворівських різьбярів Шкрібляків-Корпанюків.	1
24.	Зустріч з народними умільцями (різьбярами, вишивальницями, ліжникарками та ін.).	1
25.	Семінарське заняття «Методика підготовки науково-дослідницьких робіт».	1
26.	Практичне заняття «Оволодіння навичками екскурсорова в шкільних музеях».	1
27.	Історія розвитку, сучасний стан та перспективи освіти на Гуцульщині.	1
28.	Розбудова гуцульської школи як регіональної української національної за роки незалежності України.	1
29.	Гуцульщина літературна. Письменники рідного краю (зустріч з письменниками).	1
30.	Словесний, музичний і танцювальний фольклор. Методика запису гуцульських говірок.	1
31.	Обряди, звичаї і традиції на Гуцульщині.	1
32.	Культурне, релігійне і громадське життя на Гуцульщині.	1

33.	Семінарське заняття «Модель гуцульської школи майбутнього».	1
34.	Захист науково-дослідницьких робіт.	1
35.	Підсумковий урок.	1

Рекомендована література

1. Конституція України. – К.,2006. – 126 с.
2. Закон України «Про освіту»// Законодавство України про освіту: Збірник законів. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – С.51-71.
3. Концепція національного виховання. – К., 2009.
4. Указ Президента України «Про збереження та популяризацію гуцульської культури» від 29 вересня 2009 року, №703/2009.
5. Концепція загальної середньої освіти: Постанова Колегії Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України ;12/5-2 від 22.11.2011 року.
6. Витвицький Софрон. Історичний нарис про гуцулів. – Коломия, 1993.
7. Вінценз Станіслав. На високій полонині (правда старовіку). – Львів: Червона калина, 1997. – 452 с.
8. Воропай Олекса. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис: У 2-х т. – К.: Оберіг, 1991.
9. Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття. Т.ІІІ. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004.
10. Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження. – К., 1987. – 472с.
11. Гуцульщина: Короткий довідник/ За ред.П.Лосюка. – Снятин: ПрутПринт, 2001. – 124 с.
12. Гуцульщина літературна: Методичний посібник. Ч. 1 / Упоряд. Н. Крет. – Снятин: Прут Принт, 2005. – 284 с.

10. Гуцульщина літературна: Уроки та позакласні заходи з літератури рідного краю. Ч.2 / Упоряд. О. Ткачук. – Снятин: Прут Принт, 2006. – 348 с.
11. Духовні скарби Ігоря Пелипейка / За ред. А. Григорука. – Косів: Писаний Камінь, 2010. – 160 с., іл.
12. Капій М. Країна блакитних орхідей. Репринтне видання.– Яворів: Редакція журналу «Гуцульська школа», 2001.
13. Крет Н. Гуцульщина літературна. – Косів: Писаний Камінь, 2003.
14. Лосюк П. Гуцульська школа. – Косів: Писаний Камінь, 1997. – 122с.
15. Лосюк П. Гуцульщинознавство в українській національній школі. – Косів: Писаний Камінь, 2001. – 166 с.
16. Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі. - Снятин: ПрутПринт, 2007. – 160 с.
17. Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Снятин: ПрутПринт, 2006. – 244 с.
18. Моя Гуцульщина. Уроки гуцульщинознавства в початковій школі / За ред. П.Лосюка. Упоряд., вст. стаття А.Григорука. – Снятин: Прут Принт, 2010. – 352 с.
19. Народний учитель України Петро Лосюк / За ред. А. Григорука. – Снятин: ПрутПринт, 2011. – 152 с. іл.
20. Панчак І. Довідник-порадник. – Косів: Редакція журналу «Гуцульська школа», 2000.
21. Пелипейко Ігор. Гуцульщина в літературі: Довідник. – Косів: Писаний Камінь, 1997. – 112 с.
22. Пелипейко І.А. Мій рідний край. Природа, господарство, населення Гуцульщини. – Косів: Писаний Камінь, 1998.
23. Плай. Книга для читання про Гуцульщину / Упоряд., авт.прим., довідки і словн. І.А.Пелипейко. – Яворів:

- Редакція журналу "Гуцульська школа", 1996. – 416 с.
24. Поговоримо про Гуцульщину англійською / Упоряд. О.Боечко. – Снятин: Прут Принт, 2005. – 184 с.
 25. Поетичне намисто: Гуцульщина літературна. Кн. 3 / Упорядк., вступна стаття О. Ткачук. – Косів: Писаний Камінь, 2009. – 594с., іл.
 26. Ростимо юних патріотами України: методичні матеріали з національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді/Упорядники П. Лосюк, А. Григорук. – Косів: Писаний Камінь, 2015. – 238 с.
 27. Спільна робота школи, сім'ї та громадськості у вихованні екологічної культури учнів і молоді: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / За ред. П.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2003.
 28. Творчість юних: Збірник творчих робіт обдарованої молоді Гуцульщини / За ред. П.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2006. – 212 с.
 29. Флоряра. Хрестоматія з гуцульського фольклору / Упоряд., авт.статей І.А.Пелипейко. – Косів: Писаний Камінь, 1999. – 226 с.
 30. Хрестоматія з гуцульщинознавства / Упоряд., авт. передм. П.В.Лосюк. – Снятин: Прут Принт, 2001. – 656 с.
 31. Черкач Н.І., Черкач В.М. Подвижник гуцульської школи. – Вижниця: Черемош, 2013. – 60 с.
 32. Школа здібностей: Методичний посібник / За ред. П.Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2004. – 200 с.
 33. Яворівські співанки / За ред. А. Григорук. Упорядник С. Шкрібляк. - Косів: Писаний Камінь, 2011. – 236с.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПОКЛИКАННЯ СЕРЦЯ

«Моїм покликанням є національно-патріотичне виховання дітей і молоді»

Петро Лосюк, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук (НАПН) України, кандидат педагогічних наук, народний вчитель України, 50 років працював директором Яворівської школи, зараз займається науково-дослідною роботою.

І не просто як хобі, а живою, діяльнісною, щоб вирішувати актуальні проблеми. Петро Васильович говорить, що у час війни в Україні його покликанням є національно-патріотичне виховання дітей і молоді. І ці слова не розходяться з ділом. У березні 2015 року разом з А.Г.Григурок підготували об'ємистий збірник методичних матеріалів для навчальних закладів «Ростимо юних патріотами України» (238 сторінок формату А4).

Ні в Києві, ні в Івано-Франківську майже нічого з цієї тематики не видано для загальноосвітніх шкіл. Усі називають об'єктивну причину – відсутність державного фінансування. Знаємо, що Петро Лосюк завжди ставив перед собою надзавдання і з ласки Божої вирішував їх. За свої кошти придбав папір, а, завдячуючи видавцю М.Д.Павлюку, який у борг надрукував згадану вище книжку з національно-патріотичного виховання, її одержала кожна школа Гуцульського регіону України.

– Петре Васильовичу, над чим тепер працюєте?

– Вважаємо за доцільне, щоб наш досвід використовували навчальні заклади всіх етнографічних регіонів

України. Міністерство освіти і науки (МОН) за майже півтора року війни в Україні спромоглося лише підготувати Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді, і то загальну, абстрактну. У ній навіть не вжито термін «російська агресія», хоча Верховна Рада визнала Росію агресором. На виконання Концепції розроблені і затверджені заходи, які, схоже, не виконують.

Наші пропозиції частково ввійшли до заходів (п.7.1.5). Ми звернулися до інститутів модернізації змісту освіти МОН та проблем виховання НАПН України (директори Н.Б.В'яткіна та І.Д.Бех), які є теж відповідальними за виконання цього пункту заходів, щоб спільно поширити досвід використання регіонального етнографічного компонента як засобу національно-патріотичного виховання у двадцяти тисячах загальноосвітніх навчальних закладів України. Вони погодилися, але за виконання не беруться, бо не мають сайту.

– І Ви зупинилися на цьому?

– Хіба можна заспокоїтись, коли наші співвітчизники відстоюють цілісність і суверенітет України, навіть жертвують своїм життям? Ми запропонували провести Всеукраїнську інтернет-конференцію «Національно-патріотичне виховання дітей і молоді у сучасному освітньому просторі України на засадах етнопедagogіки» за такими напрямками:

1. Україна та її етнографічні регіони (Бойківщина, Волинь, Гуцульщина, Наддніпрянина, Поділля, Полісся, Слобожанщина, Таврія та ін.).

2. Національно-патріотичне виховання у викликах сучасності (глобалізаційні та міграційні процеси, російська агресія, європейська інтеграція).

3. Використання виховного потенціалу етнографічного компонента (бойківщинознавства, гуцульщинознавства, київщинознавства, поділлязнавства, поліссяз-

навства, слобожанщинознавства, тарврієзнавства та інших субетносів) у навчально-виховному процесі як засобу формування ідентичності українця, громадянина-патріота України.

4. Методи, засоби і форми національно-патріотичного виховання дітей і молоді (на прикладах використання етнографічного матеріалу).

Погодився бути модератором Інтернет-конференції Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (ОІППО). Матеріали слід подавати на його сайт. Важливо розкрити виховання любові до рідного куточка, малої батьківщини, що починається від батьківського порога, враховувати історію краю в контексті історії України, культуру, ментальність. Усе це повинно забезпечити формування ідентичності українця, громадянина-патріота України. Актуальність і важливість Інтернет-конференції бачимо на прикладі Донбасу. У 1991 році більшість населення цього регіону проголосувала за незалежність України. Якщо б за роки незалежності цілеспрямовано формувалась ідентичність українця-слобожанця, громадянина-патріота України, то вдалося б якщо не уникнути нинішнього жаху, то хоча б зменшити його.

– Як у нашому районі вивчають етнографічний компонент, тобто гуцульщинознавство?

– Дякую за запитання. На жаль, є дивна тенденція: своє, цінне ігнорується, а чуже, що не сприяє формуванню ідентичності українця, приваблює. Вважаю, що коректнішим буде, якщо на це запитання відповідь дасть у газеті працівник відділу освіти.

Щиро бажаю співвітчизникам миру, єдності, дієвої участі у зміцненні соборної незалежної України!

Розмову вела Лідія БЕЗПАЛОВА.

Газета «Гуцульський край», 30 жовтня 2015 року.

Національно-патріотичному вихованню дітей та учнівської молоді – систему

У виступах або звітах керівників навчальних закладів та й взагалі педагогічних працівників переважно почуєш перелік проведених заходів. Вважають, що чим їх більше, тим краще. А про систематичність і послідовність як один з дидактичних принципів у навчанні і вихованні забувають.

Систематизація (від грец. – поєднання) – розумова діяльність, в процесі якої розрізнені знання про предмети (явища) об'єктивної дійсності зводяться в єдину наукову систему, встановлюється їхня єдність. Важливо забезпечити логічну структуру матеріалу для навчання і виховання, що реалізується під час складання програм і підручників. Поскілки науково обґрунтованих програм та іншої методичної літератури з національного виховання (національного в тому розумінні, що відповідає інтересам нації) небагато, то підвищується роль і відповідальність учителя й вихователя в організації виховної роботи.

Передусім системний підхід закладається при плануванні виховної роботи, яка є розділом річного плану роботи і реалізується відповідно в плані позакласної виховної роботи навчального закладу, у планах роботи класних керівників і вихователів, учнівського самоврядування, загальношкільного і класних батьківських комітетів, що забезпечує взаємодію усіх учасників навчально-виховного процесу: учнів, батьків, педагогів, а також членів дитячих і молодіжних організацій, представників місцевої громади. Звертається увага на те, щоб словесні виховні заходи кількісно не переважали заходів, у підготовці й проведенні яких беруть активну участь учні (особливо важливі ініці-

йовані самими учнями). Ще Авраам Лінкольн у «Листі до вчителя» (1855р.) писав: «Лише випробовування вогнем надає сталі високу якість». Чітке і конкретне планування дає можливість перетворити навчально-виховну роботу з неупорядкованої сукупності дій на цілісний процес.

Від правильно спланованої роботи залежить її результативність, тобто рівень вихованості учнів. Свого часу древньогрецький філософ Платон сказав: «Покажіть мені систему виховання, і я скажу, у якій державі ви хочете жити». Сучасні умови, що склалися в Україні, висунули на передній план національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді. Такого сплеску патріотизму не було за всі роки незалежності України. Причому патріотизму не місцевого, регіонального, а національно-громадянського спрямування, який проявляється в любові до Батьківщини, свого народу, готовності захистити незалежність і територіальну цілісність держави.

Сьогодні ми бачимо, як справжні патріоти України, натхненні подвигами героїв Небесної Сотні, стали добровольцями в лавах АТО, волонтерському русі, мужньо відстоюють кожний метр української землі.

Головним у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів має стати переконаність учнів, що сила українців – у їх єдності. В ній – запорука наших успіхів, нашого порятунку і процвітання.

Лише завдяки почуттям національної єдності, злагоди можна зберегти Україну, зміцнитись, стати рівним серед рівних. Єдність – це мета, вона ж і засіб для досягнення мети. Мудрість українців має спонукати до викорінення сепаратизму та сприяти національному самоствердженню.

Патріотизм – це любов до Батьківщини, українського народу і турбота про його та своє благо, сприяння становленню

й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею.

Метою національно-патріотичного виховання є становлення громадянина – патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Мета національно-патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, а звідси культивування ставлення до солдата як до державного службовця;

- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, готовності взяти на себе відповідальність;

- формування національного самоутвердження, любові до рідної землі, держави, родини;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства, культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- формування мовної культури, вживання української мови як духовного коду нації;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії сепаратизму, аморальності, шовінізму, фашизму.

В основу системи патріотичного виховання покладено національну ідею як консолідуючий чинник розвитку суспільства і нації в цілому. Основним з принципів національно-патріотичного виховання є принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливе ставлення до його культури; повагу, толерантність до культури усіх народів, які населяють Україну; здатність зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності та суверенітету України. У випадку загрози національній безпеці патріотизм проявляється у готовності служити Україні, стати на її захист. Патріот не той, хто говорить гучні слова про Україну, прикрашає дійсність, а той, хто бачить труднощі, помилки, невирішені проблеми і готовий долати перешкоди.

Такими бачимо героїв Майдану, які не злякалися куль снайперів злочинної влади, вражаючу мужність і героїзм воїнів АТО й волонтерів, які постійно під кулями підступного агресора відстоюють цілісність рідної України. На щастя, вся Україна стала надійним тилом нашого війська.

При розкритті методів, засобів і форм національно-патріотичного виховання використана «Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (автори Бех І.Д., Чорна К.І.).

Національно-патріотичне виховання здійснюється в навчальній, позакласній і позашкільній діяльності та в сім'ї, дитячих та юнацьких об'єднаннях. Таким чином, успіху можна досягти при умові, коли в навчальному закладі створена дієва система національного виховання взагалі і патріотичного виховання зокрема.

Патріотичне виховання має наскрізно пронизувати весь навчально-виховний процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове та родинно-сімейне виховання, базуватися на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни.

При вивченні навчальних дисциплін національно-патріотичне виховання значною мірою зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють оволодінню системою знань про людину і суспільство. Особлива роль тут належить предметам суспільно-гуманітарного циклу.

Рідна мова – духовне багатство народу. Мовленнєва культура людини – дзеркало її духовної культури. Етнічні меншини (росіяни, білоруси, євреї, болгары, угорці, румуни та інші) повинні сприймати українську мову як державну і вважати своїм обов'язком її вивчення. Адже без мови немає народу, без народу немає держави. Щодо регіональних етнографічних груп, тобто субетносів (бойки, волиняни, гуцули, подоляни, поліщуки, слобожанці, таврійці та інші), то вони українці, мають свої говірки, діалекти. У навчальних закладах не потрібно викорінювати місцеві говірки, бо вони є, як писала професор Я.В.Закревська, джерелом української літературної мови. Проте кожен учень, студент повинен досконало знати і володіти українською літературною мовою.

Автори згаданої вище «Програми...» пропонують такі засоби, які виховують любов до української мови, – «Свято рідної мови», «Мужай, прекрасна наша мова», «Шевченківське слово», «Літературні вечорниці», «Тиждень української мови»; конкурси: на кращий мовний плакат, декламаторів, на кращу розповідь або інсценізацію української народної казки, вечір українських загадок, прислів'їв, легенд, народних прикмет; екскурсії до країни Мови із зупинками на станціях Лексики, Фразеології, Етимології; зустрічі з письменниками; філологічні мікроекспедиції (опис предметів давнини, збір експонатів для шкільного музею, запис місцевих говірок з наступним обговоренням у класі або на занятті гуртка); мовні екскурсії, завданням яких є виявлення так званих мовних «суржиків», непристойних висловів, помилок у оголошеннях, рекламах, вивісках, тощо; стенди «Як ми говоримо».

Складовою частиною національно-патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання. Його завдання реалізуються в загальноосвітніх навчальних закладах передусім на уроках предмета «Захист Вітчизни». Неоголошена війна показала, що армія потребує підготовленого резерву, і школа повинна допомогти виконати це завдання. А у своєму виступі на засіданні Верховної Ради України 27 листопада 2014 року Президент України Петро Порошенко сказав: «Початкова військова підготовка має стати одним із головних предметів у школі – саме там закладаються основи військово-патріотичного виховання».

За роки незалежності в Україні знищували армію. Одночасно нищили і допризовну підготовку юнаків. В 10-11 класах залишили тільки по одному уроку на тиждень предмета «Захист Вітчизни» (програма розрахована на два уроки). Навчальні автомати і малокаліберні гвинтівки забрали у військкомат.

Головною метою вивчення предмета «Захист Вітчизни» є розвиток особистості учнів, формування їхньої готовності до захисту Вітчизни та дій в умовах надзвичайних ситуацій. Одним з найважливіших завдань є підготовка молоді до служби в Збройних Силах України, інших військових формуваннях, виконання військового обов'язку в запасі.

У школі учні повинні навчитися збирати і розбирати автомат, влучно стріляти, правильно займати вогневу позицію і щохвилини бути готовими до захисту своєї держави. Для цього потрібно не тільки відновити навчально-технічну базу, але й зміцнювати її. Місцевим органам влади варто запозичити досвід міської ради невеличкого міста Болехова, яка виділила 96 тис.грн. для придбання в кожную школу навчальних автоматів і малокаліберних гвинтівків.

Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді необхідно проводити за певною системою, зокрема, в процесі вивчення всіх шкільних предметів, в позаурочній роботі, в діяльності класних керівників, учнівського самоврядування, в проведенні військово-спортивних ігор, як, наприклад, дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Необхідно організувати в районі профільні військово-спортивні класи.

Важливо проводити різноманітні акції на підтримку учасників АТО, сімей загиблих захисників Батьківщини, інвалідів: уроки мужності, зустрічі з учасниками бойових дій на Сході України та волонтерами, відвідання військово-вослужбовців, які отримали поранення та проходять реабілітацію у медичних закладах, написання листів у рамках Всеукраїнської акції «Лист пораненому»; фестивалі патріотичної пісні; святкування річниці створення УПА (на Покрову), Дня Збройних Сил України, дня пам'яті Героїв Крут, Дня Перемоги; змагання з військово-приклад-

них видів спорту, участь у літніх військово-спортивних таборах, у військово-спортивних іграх.

Підготовка юнаків до служби в Збройних Силах України потребує належної фізичної підготовки. Тому на уроки фізичної культури необхідно звертати не менш пильнішу увагу, ніж на уроки предмета «Захист Вітчизни». Це стосується і позакласної спортивної роботи. У зв'язку з тим, що значна частина учнів мають певні проблеми із здоров'ям, уроки фізкультури не стали для них стимулюючими до зміцнення здоров'я і подальшого фізичного розвитку. Далеко не всі юнаки на уроках фізкультури прагнуть «перемагати себе», виховувати волю, наприклад, при подоланні трьох кілометрів бігом. Проте вчителів фізкультури не можна спонукати учня до бігу чи іншого виду спорту, не впевнившись в тому, що учень здоровий (самопочуття учня, результати поглибленого медичного огляду, постійного нагляду медсестри школи). До речі, засоби захисту сучасного солдата – бронезилет з каскою та боеккомплект зі зброєю важать більш як тридцять кілограмів. Цю вагу необхідно нести на собі. І не просто нести, а й активно діяти.

Отже, вчителі предметів «Захист Вітчизни» й фізичної культури, здійснюючи якнайтісніші міжпредметні зв'язки, забезпечують військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді.

Вивчення історії України посідає провідне місце в національно-патріотичному вихованні дітей та учнівської молоді. Стало істиною: «У народу, котрий не знає власної історії, немає майбутнього».

Вивчення історії України без вивчення історії етнографічних земель є неповним. Такі етнографічні регіони України, як Бойківщина, Волинь, Гуцульщина, Поділля, Полісся, Наддніпрянщина, Слобожанщина, Таврія та

інші мають свою славу історію, історичні та природні пам'ятки, на весь світ відомі осередки народного мистецтва, неповторну говірку.

Гуцульщина – один з прекрасних куточків великої України. Вона, як і інші етнографічні регіони, має своєрідні умови й особливості. Це природно-кліматичні умови, широко розвинені художні промисли, побут, звичаї, традиції, говірка, історія краю (тривале перебування під пануванням іноземних держав, боротьба за національну незалежність – пришківство, січові стрільці, УПА).

Гуцульщина займає найвищі гори Східних Карпат, передусім Чорногірський хребет та місцевості, що прилягають до нього. За сучасним адміністративним поділом Гуцульщина охоплює повністю або частково Верховинський, Косівський, Надвірнянський райони, припрутські села Коломийського району, територію Яремчанської міської ради Івано-Франківської області, Вижницький і Путильський райони Чернівецької, Рахівський район Закарпатської областей.

Карпатські гори здавна вабили людей красою ландшафтів, сріблястими водоспадами, пралісами і безкрайніми полонинами. Не менше зацікавлення викликали корінні мешканці гір – гуцули, їх своєрідний спосіб життя, побут, духовний світ, мистецтво.

Із проголошенням незалежності України стало можливим пізнання власного себе, свого родинного гнізда, свого рідного краю. Розпочалась розбудова гуцульської школи як регіональної української національної, подвижники якої Ігор Пелипейко та Петро Лосюк розробили орієнтовні програми вивчення в навчальних закладах гуцульщинознавства, а це – знання історії Гуцульщини, природи, господарювання, народного мистецтва, фольклору, говірки, звичаїв, традицій гуцулів. Вони також під-

готували необхідне навчально-методичне забезпечення. Заснували «Бібліотеку гуцульської школи» (до цього часу підготовлено й видано понад тридцять книжок – посібників, хрестоматій, довідників та ін.).

Так, для учнів 2-4 класів учителі В.І. Корпанюк, М.В. Рибенчук і Н.В.Петрич розробили при допомозі П.В. Лосюка і А.Г. Григорук 105 уроків з гуцульщинознавства (по 35 уроків для кожного класу). Вони ввійшли до посібника «Моя Гуцульщина. Уроки гуцульщинознавства для початкових класів», по два примірники яких одержала кожна школа в Косівському районі. За три роки учні одержують систему знань про рідний край, для чого є можливість виділити одну годину на тиждень у 2-4 класах з варіативної складової навчального плану. Проте більшість директорів і вчителів початкових класів використовують варіативну складову для вивчення курсів, для яких немає посібника і які далекі від національно-патріотичного виховання. Хіба епізодичні так звані виховні години класовода можуть бути альтернативою системі знань? Як можна так збайдужіти та ще в час війни в Україні?

Вивчення і використання педагогічних можливостей гуцульщинознавства забезпечує здійснення в найширшому обсязі краєзнавчого принципу у вивченні предметів, прищеплення учням реального, а не абстрактного патріотизму. Виховання справжнього патріота України починається від рідного порога, а відтак в процесі вивчення рідного краю – історії Гуцульщини та історії України.

Найбільш педагогічно доцільним вивчення гуцульщинознавства є таке:

- вивчення гуцульщинознавства як окремого предмета або факультативного курсу, курсу за вибором за рахунок годин варіативної складової навчального плану;

- використання гуцульщинознавчого матеріалу в

процесі вивчення навчальних предметів, який органічно вплітається до теми уроку;

- гуцульщинознавство в діяльності класного керівника, вихователя та в системі позаурочної роботи.

Особливу виховну цінність мають практичні види діяльності учнів (збір експонатів для музеїв, виявлення й опис пам'яток природи, архітектури та історії, дослідження родоводу і складання літопису сім'ї, населеного пункту та ін.).

Успіху в національно-патріотичному вихованні дітей та учнівської молоді досягають ті педагогічні колективи Гуцульського регіону України, де гуцульщинознавство пронизує весь навчально-виховний процес і патріотичний дух витає в школі та сім'ї.

Традиційними стали відзначення вікопомних дат нашої історії: проголошення УНР, проголошення ЗУНР, рішення Буковинського віча, проголошення Гуцульської Республіки (Ясіня Рахівського району), Акт злуки УНР і ЗУНР, проголошення Карпатської України в м.Хусті, проголошення незалежності України, День Конституції.

Орієнтовна тематика бесід, лекцій, тематичних конференцій, диспутів, різних форм роботи з книгою, періодичною пресою: «Борімося – поборемо», «Волю не дають, а здобувають», «Створи себе і державу», «Сепаратизм не пройде», «В Україні наша доля, життя і майбутнє», «Що означає бути патріотом?», «Свобода чи всюдозволеність?», «Суть громадянського суспільства».

Огляди ЗМІ: «Світ новин», «Сьогодні», «За текстами газет», «Пульс планети», «З екрана телевізора», «Наживо», «Вісті з АТО» та ін.

Рівень вихованості учнів, зокрема сформованості патріотичних почуттів, найкраще видно з їх вчинків, не заперечуючи анкетування, бесіди та ін. Газета «Освіта

України» (15 грудня 2014 року) підготувала добірку «Передова» на уроці», в якій розповідається, як до волонтерського руху підтримки воїнів у зоні бойових дій масово приєднуються й школярі. На уроках трудового навчання, заняттях гуртків та в кожному вільну хвилину майструють безпілотники, обдумують, як удосконалити тепловізори та бронжилети, роблять водонепроникні сірники, міні-пічки, шують одяг, виготовляють маскувальні сітки. Діти розуміють – їхні вироби допоможуть воїнам на фронті. Їхня ділянка роботи – теж «передова», тільки на уроці.

Виховання громадянина-патріота України покладається на дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Однак важлива роль у становленні патріотизму зростаючої особистості належить і сімейному вихованню. Тому гострою постала проблема підготовки передусім педагогічних працівників до здійснення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, підготовки і видання необхідного навчально-методичного забезпечення.

Не можна закривати очі на недоліки, що допускаються у виховній роботі взагалі, зокрема і в національно-патріотичному вихованні дітей та учнівської молоді. Однією з причин низької якості виховної роботи є проблеми взаємовідносин у трикутнику «учні – педагоги – батьки». Передусім такі:

- низькоефективне превентивне виховання учнів, особливо стосовно шкідливості тютюнопаління та алкоголю;
- присутність норм подвійної моралі в школі та сім'ї;
- переважання в практиці виховної діяльності рис авторитарного педагогічного стилю;
- недостатнє фінансування ЗНЗ, відсутність у кошторисах шкіл спеціальних коштів на виховання;

- низька компетентність значної частини педагогів щодо позаурочної діяльності та невміння організувати виховну справу;

- низька мотивація педагогічних колективів ЗНЗ до впровадження інновацій у сфері виховання.

У зв'язку з необхідністю подолання недоліків і підвищення результативності виховної роботи рекомендується кожному загальноосвітньому навчальному закладу доповнити шкільну програму виховання таким: «З метою національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді цілеспрямовано працювати над таким проблемним питанням, як ідентифікація кожним учнем, ученицею себе як українця – громадянина України, вироблення моральних якостей, волі й навичок діяти в інтересах Батьківщини, її суверенітету і цілісності».

Першочергове завдання педагогічних колективів, учнівського самоврядування і батьків – постійна підтримка в учнів патріотичного пафосу, який панує в Україні (за дослідженнями соціологів, 90% мешканців України вважають себе патріотами). Недопустимо, щоб щоденна інформація про події на Сході України сприймалась дітьми, як щось буденне. Тому рекомендується, щоб в кожному загальноосвітньому навчальному закладі щопонеділка робочий тиждень розпочинався 5-хвилинною лінійкою мужності: піднімається Державний Прапор України, учні та вчителі виконують Гімн України, далі – інформація про події в Україні, хвилина мовчання про загиблих, ознайомлення з планом дій на тиждень.

*Із книги «Ростимо юних патріотами України»
(Косів: Писаний Камінь, 2015. – 238 с.).*

Святкування вікопомних дат історії України

- 22 січня - День Соборності України (Акт Злуки УНР і ЗУНР в Києві в 1919р.)
1 листопада - проголошення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) у Львові в 1918р.
24 серпня - проголошення незалежності України в Києві 1991р.

Відзначення пам'ятних дат

- 29 січня - День пам'яті героїв Крут (1918р.)
15 березня - проголошення Карпатської України в 1939р. в м.Хусті Закарпатської області
8-9 травня - Дні Пам'яті та примирення (в 2015р. 70-та річниця Перемоги над нацистськими окупантами та завершення війни в Європі), участь в акції «Ті, хто боролися за Свободу»
28 червня - День Конституції України
14 жовтня - День захисника України; День українського козацтва; річниця створення УПА (на Волині в 1942р.)
3 листопада - рішення Буковинського віча про входження до ЗУНР в м.Вижниці Чернівецької області в 1918р.
8 листопада - проголошення Гуцульської республіки в селі Ясіня Рахівського району Закарпатської області в 1918р. (наступне рішення про входження до ЗУНР)
21 листопада - День Гідності та Свободи
22 листопада - День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій. Акція «Запали свічку»
6 грудня - День Збройних Сил України

*Із книги «Ростимо юних патріотами України»
(Косів: Писаний Камінь, 2015. – 238 с.).*

Підготовка захисників Вітчизни

У зв'язку з неоголошеною війною суспільство звернуло увагу на вивчення у навчальних закладах предмета «Захист Вітчизни» і військово-патріотичне виховання дітей і молоді. Чи все тут гаразд?

Історія підтверджує правдивість стародавньої латинської мудрості: «Прагнеш миру – готуйся до війни». На жаль, за роки незалежності в Україні знищували армію. Одночасно нищили і допризовну підготовку юнаків. В 10-11 класах залишили тільки по одному уроку на тиждень предмета «Захист Вітчизни». Навчальні автомати Калашникова і малокаліберні гвинтівки здали у військкомат.

Випускники школи, які служили в Збройних Силах України, розповідають про труднощі при проходженні кількатижневого курсу молодого бійця. Там потрібні практичні навички, а в школі за один урок досконало не засвоїш теорію і практику.

Нове Міністерство освіти і науки спромоглося дати 0,5 години на предмет «Захист Вітчизни». Зате залишило табачниківську нечувану кількість предметів, наприклад, в 11-му класі їх 20. Хіба за один чи півурока на тиждень учні можуть отримати якісні знання?

Нинішня ситуація в Україні показала, що армія потребує підготовленого резерву, і школа повинна допомогти виконати це завдання.

Головною метою вивчення предмета «Захист Вітчизни» є розвиток особистості учнів, формування їхньої готовності до захисту Вітчизни та дій в умовах надзвичайних ситуацій. Одним з найважливіших завдань є підготовка молоді до служби в Збройних Силах України, інших військових формуваннях, виконання військового обов'язку в запасі.

Згідно з програмою предмета «Захист Вітчизни» на цих уроках вивчають основи військової справи, попередження і захисту у надзвичайних ситуаціях та медичних знань, надання першої допомоги, здійснюють військово-патріотичне виховання. Зміст програми дозволено змінювати на 20 відсотків залежно від матеріальної бази та регіональних особливостей. Потрібно включити теми з прикладної фізичної, тактичної і вогневої підготовки. На предмет «Захист Вітчизни» треба обов'язково виділяти 2 години на тиждень (0,5 години з варіативної частини навчального плану).

У кожному навчальному закладі військово-патріотичне виховання дітей і молоді проводять за певною системою, зокрема, у процесі вивчення всіх шкільних предметів, в позаурочній роботі, в діяльності класних керівників, учнівського самоврядування, в проведенні військово-спортивних ігор, як, наприклад, дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокил» («Джурра»). Вважаю, що з 1 вересня 2015 року доцільно організувати в районі профільні військово-спортивні класи.

У вихованні справжнього, а не абстрактного патріотизму чільне місце посідає вивчення гуцульщинознавства, а це – знання історії Гуцульщини, природи краю, господарювання, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій. Для цього науково-дослідна лабораторія «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство» розробила орієнтовні програми, підготовлено і видано 30 книжок (посібників, хрестоматій, довідників тощо).

На уроках гуцульщинознавства учні пізнають свій рідний куточок, свою малу батьківщину – Гуцульщину та нашу спільну матір – Україну, що є важливим засобом виховання українського патріотизму. Не можна любити те, чого не знаєш.

Варто було дізнатися на традиційній серпневій конференції, що цінного для патріотичного виховання дітей і молоді використовують ті школи, які ігнорують вивчення гуцульщинознавства?

А як бути з допризовною підготовкою юнаків, які не вивчають предмет «Захист Вітчизни», не мають уроків фізкультури, тобто тих, хто охоплений заочною формою навчання? МОН України отримує звіти, що всі випускники 9-го класу здобувають повну середню освіту, а це означає, що вони охоплені допризовною підготовкою.

У листі МОН України від 1.07.2014 р. «Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах і вивчення базових дисциплін в основній школі» читаємо: «Армія потребує підготовленого резерву, і сучасна школа може забезпечити виконання цього завдання, адже на заняттях з цього навчального предмета сто відсотків допризовної молоді отримують початкову військову підготовку, формують почуття патріотичної свідомості та національної гідності». Бачимо, що ці «сто відсотків» такі, як у радянський час, – за рахунок приписок та окомилування.

У публікації «Якість шкільної освіти: теорія, реалії і перспективи» («Гуцульський край», 30 серпня 2013 року) відзначалось, що всі форми здобуття повної середньої освіти рівноправні, в тому числі і заочна. А що маємо в дійсності? Із 200 випускників-заочників тільки 4 склали ЗНО, деякі учні-заочники за три роки (10-12 класи) не були на жодному занятті. Їх «списали» в заочну школу, не боячись ні гріха, ні кари, прикриваючись Партією регіонів. Будучи «регіоналами», деякі директори шкіл з року в рік породжували малописьменність.

З огляду на події в Україні аж тепер потрібно відповісти за те, що юнаків позбавляли допризовної підго-

товки і цим робили послугу агресору.

Зрозуміло, що всі юнаки – випускники 9-х класів з 1 вересня 2014 року повинні навчатись у тих навчальних закладах, де вивчають предмет «Захист Вітчизни». Тому консультпункти заочної школи (радянське дітище) припиняють своє існування. Ті дівчата і юнаки, які з поважних причин вимушені обирати заочну форму навчання, навчатимуться при загальноосвітніх школах I-III ступенів (у районі їх достатня кількість). Такими заходами підвищиться відповідальність директорів шкіл і кожного вчителя за якість знань учнів, починаючи з першого класу. Юнаків, учнів-заочників 11-12 класів, необхідно повернути до денних шкіл, щоб забезпечити допризовну підготовку.

З метою залучення місцевого самоврядування, громадськості, батьків до вирішення освітніх проблем вкрай необхідно відновити добру традицію – обговорення на сесіях міської, селищних і сільських рад питань освіти. Орієнтовно може бути такий порядок денний:

1. Про результативність роботи педагогічних колективів з підвищення якості знань учнів та військово-патріотичного виховання дітей і молоді.

2. Про готовність навчальних закладів до нового навчального року.

Сподіваємось, що очільники райдержадміністрації і районної ради ініціюють проведення сесій рад.

Спільними зусиллями здійснимо належну підготовку юнаків до проходження строкової військової служби, що відповідно до Конституції і Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу» є почесним обов'язком громадянина України чоловічої статі.

Газета «Гуцульський край», 15 серпня 2014 року.

Опришківський рух на Гуцульщині та участь в ньому мешканців Яворова

Рух опришків, головним центром якого стала Гуцульщина (гірська частина Галичини, Буковини і Закарпаття), виник внаслідок жорстокого феодално-кріпосницького гніту. Селяни-кріпаки масово втікали в гори, але й там їх змушували виконувати різні непосильні повинності. «Поневолений, битий, кривджений підданий, – писав Іван Франко, – не можучи знайти ніде полегші ані справедливості, тікав у ліси, в гори, приставав до купи таких самих отчайдухів і, хоч чув над собою в кожній хвилині загрозу смерті, все-таки рад був хоч під тою загрозою прожити свobodно, а надто ще мститися на своїх кривдниках». У малодоступних і малозаселених горах з важкими для переходу скелями, глибокими печерами, непрохідними лісами і широкими полонинами були вигідні природні умови для тих, хто підіймав зброю на панів. Тут можна було критися місяцями без боязні. А багато дичини надавалося на поживу. Недарма вони говорили:

Гори мої, гори, ви мої комори,
А ви, ялиці, ви мої світлиці.

Щодо початку антифеодалного руху існують різні погляди. Одні історики вважають XV і навіть XIV ст., інші – XVI ст. Деякі вчені твердили, що опришківський рух розгорнувся у XVIII ст., тобто у період діяльності Олекси Довбуша. Але факти свідчать, що опришківство оформилося в окреме антифеодалне вогнище в Карпатах тільки у XVI ст. Про це передусім свідчить те, що термін «опришок» зафіксований у 1529р., а потім поступово, все частіше знаходимо його в актових матеріалах XVI- XVII століть.

Такої думки притримується Володимир Грабовецький, доктор історичних наук, професор, заслужений

діяч науки і техніки України. Вчений опублікував понад 100 історичних праць про опришківський рух і Олексу Довбуша. Крім цього, дослідник зібрав понад 1000 експонатів з історико-літературно-мистецької спадщини про Олексу Довбуша. На основі цієї колекції організовано історико-меморіальний музей Олекси Довбуша в Івано-Франківську.

Народився Володимир Грабовецький у с.Печеніжині Коломийського повіту, де в 1700 році народився Олекса Довбуш. Якось у розмові з автором цієї статті Володимир Васильович сказав: «Якщо я не гуцул, то значить і Довбуш не гуцул». Насправді, правобережна припрутська частина Коломийщини є гуцульською.

Рух гуцульських опришків у 30-х роках XVIII ст. був продовженням попереднього опришківського руху. Він мав антикріпосницький національно-визвольний характер і значно сприяв виступу славетного народного героя, найвизначнішого ватажка Олекси Довбуша, під керівництвом якого гуцульське опришківство досягло свого найвищого розвитку.

Олекса Довбуш (в судових актах названий Довбущуком) народився в сім'ї вбогого селянина-комірника. Спочатку він з батьком пас громадські вівці на полонинах, але, не витримавши феодалного гніту і за прикладом інших легінів, вступив у загін опришків (званих у народі, «чорними хлопцями» від місця їх стоянок у Чорногорі). Сміливість завзятість, ненависть до гнобителів, організаторські здібності висунули його на керівника опришківського загону.

Перший період діяльності Довбуша охоплює 1738-1744 рр. Він зі своїм загonom починає боротьбу зі шляхтою у Коломийському повіті, нищить багатіїв у Чорних Ославах, Лючках. Пізніше відбулися напади на шляхетські

маєтки в Уторопах, Товмачику. Народний месник палить панський двір у с.Вербіжі, карає шляхту у Воскресінцях, погрожує спалити Кути за страту опришків, мститься на багатіях в Горішньому Ясенові, Микуличині й успішно діє в інших місцях Покуття.

Олекса отаборився в Чорногорі на горі Стіг на межі кордонів трьох держав – Румунії, теперішньої Івано-Франківщини під владою Польщі, теперішнього Закарпаття під владою Австрії, й розгорнув свої антифеодальні дії на Покутті, Буковині і Закарпатті. У 1742 році Довбуш убиває українського багатія Дідушка і знищує його маєтки в гірському селі Довгополі.

Караючи шляхту, орендарів за гніт над селянами та роздаючи останнім захоплене у панів майно, Довбуш здобув собі заслужену повагу серед народу. Гетьман Йосиф Потоцький змушений був заявити в Універсалі: «Широко відома в цілому Покутському і Підгірському краї злість і зухвалість хлопа Довбущука, який від 3-х років з купою зібраних опришків нападає на шляхту».

На знущання шляхетських військ і вбивства його побратимів Довбуш відповів новими антифеодальними ударами. 1744-1945 рр. були періодом найактивнішої діяльності народного месника. Народний герой робить далекі походи на Поділля, де в 1744 році в м.Борщеві карає лютого гнобителя селян і утихомирювача селянських рухів полковника-шляхтича Костянтина Золотницького. Влітку 1744р. Олекса Довбуш здійснює напад на Богородчанську фортецю і спалює в ній шляхетські книги, знищує маєтки, підходить під Дрогобич і Турку з метою покарання лютого орендаря Зельмана і шляхти та лихварів. Протягом всієї діяльності Олекса Довбуш тісно взаємодіяв зі своїми побратимами з Буковинської та Закарпатської Гуцульщини, часто бував у тих гірських краях, де захищав

убогих гуцулів.

Перебувши зиму в гірських околицях Закарпаття, навесні 1745р. Довбуш почав здійснювати нові походи, грозив гнобителям в Солотвині, Надвірній, доходив до Роґатина, на Поділля.

Галицька шляхта не була спроможна за допомогою війська схопити і розправитись з надзвичайно мужнім ватажком, якого так активно підтримувало селянство. Тоді феодали вдалися до крайнього заходу: того селянина, який знищить героя, пообіцяли звільнити від феодальних повинностей.

І знайшлися такі вороги: якийсь Мочернюк у Микуличині та Стефан Дзвінчук у с.Космачі. Мочернюка Довбуш зумів покарати. Та від смертельної небезпеки Довбуш таки не вберігся. Ввечері 23 серпня 1745 року Довбуш пішов з Микуличина до Космача, щоб розправитися зі Стефаном Дзвінчуком. Але Дзвінчук «для обіцяної користі від дідичів» під час приходу до його хати ввечері 23 серпня 1745р. смертельно поранив Довбуша, який ранком 24 серпня на очах космацької громади і шляхти загинув.

Тіло Довбуша шляхта демонстративно возила по селах, щоб переконати народ про його загибель, а потім виставила в Коломийській ратуші.

У народній творчості говориться, що Довбуш прибув у Космач заради любові до жінки Дзвінчука, але історичні документи показують, що народний герой прибув з метою помсти.

Історія із вбивством О.Довбуша складна і заплутана. Не так уже важливо, хто саме підготував вбивство. Але очевидним є факт: це зробила шляхта, вважає В.Грабовецький.

Шляхта сподівалася, що зі смертю Довбуша їй вдасться приборкати опришківський рух, але прораховалася.

Після загибелі Олекси рух опришків не припинився. Його продовжували соратники Довбуша. Це Павло Орфенюк (загинув біля с.Довгопілля наприкінці 1745 року), Василь Баюрак (продовжував боротьбу ще 10 років). Його шляхта боялась не менше, ніж Олексу Довбуша. Він, між іншим, нападав і на Косів, розправився з орендарями в Рожнові.

Після Баюрака антикріпосницький рух опришків продовжував інший наступник Довбуша, Іван Бойчук, що у 1759 році взяв приступом Болехів, здійснив вдалі виступи на Долину, Яблунів, Косів, Пістинь та інші населені пункти. Сплески опришківського руху давали про себе знати аж до середини ХІХ століття.

Активну участь в опришківському русі брали мешканці Яворова. Так, у монографії В.Грабовецького «Карпатське опришківство» читаємо, що на горі Стіг зимувало разом з Довбушем вісім опришків, з них два брати Джамеджуки були з Яворова.

У 1751 році в околиці с.Яворова діяв загін опришків Василя Баюрака [З історії західноукраїнських земель. – К.: 1960. - Т.5. - С.34]. А в 1759 році в Яворові у селянина Сметанюка зупинялися опришки із загону Івана Бойчука і вбили сільського отамана Шляхтюка. Вони робили спробу напасти на Косів, але несподівано туди прибуло польське військо, і опришки відступили до Яворова [Там само. – С.38]. За народними переказами, опришки мали стоянку в Яворові на горі, що неподалік від центра села, яка тепер має назву Стоянів.

Опришківський рух на Гуцульщині не припинявся і в часи австрійської влади. Записана розповідь про трьох яворівських опришків, що діяли в загоні Юрини Бордюкового Драгарюка, якого повісили в Коломиї у 1877р., а опришків з Яворова засудили на довгі роки тюрми [В.Гнатюк. Народні оповідання про опришків. – Львів,

1910. – Т. XXVI. – С. 14].

Відзначаючи у 1994р. 300-річчя першої письмової згадки про село, яворівці з ініціативи директора школи П.В. Лосюка встановили на горі Стоянів пам'ятний знак з написом: «Жителям села, учасникам опришківського руху, на честь 300-річчя Яворова. 1994 рік».

Минуло понад три століття з дня народження Олексі Довбуша. З-понад трьохсотрічної відстані є можливість спокійно і виважено оцінити опришківський рух у нашому краї, відповісти на запитання, хто ж він такий, Олексі Довбуш? Кого слухати і кому вірити? Тих, хто представляє цю колоритну історичну постать як борця за соціальну справедливість, захисника і оборонця найбільш вразливої частини мешканців підгір'я і горян, чи тих, хто говорить про нього як розбійника і грабіжника? На ці запитання в різних джерелах можна знайти далеко не однозначні, а часто й діаметрально протилежні відповіді. Свого часу один з учителів історії в публікації в районній газеті більше повірив польським історикам, які намагалися знеславити виступ Довбуша перед народом, представляючи його «страшним розбійником». Хіба польська шляхта могла писати про Довбуша так, як писав Гнат Хоткевич у повісті «Камінна душа» (1911 рік)? Один з персонажів твору, учасник загону Дмитра Марусяка, що діяв у 20-х роках ХІХ ст., Юрчик, так розповідає своїм побратимам: «Довбуш! Слава опришківства і всієї Гуцульщини! Довбуш – ідеал легінський, безсмертний герой, котрого намагався наслідувати кожний з чорних хлопців. Бо Довбуш – не лице. Довбуш народ...»

Уважно вчитавшись у судові протоколи, які складались над спійманими побратимами ватажка, легко спростувати тенденційні твердження шляхти і польських істориків і твердо переконатися, яким добрим, гуманним

і справедливим був Довбуш, незважаючи на те, що діяв у важких і суворих умовах кріпосницької епохи. В 1741р. при нападі на шляхтича Карпінського в с.Голоскові на Покутті ватажок не вчинив нічого злого з немовлятком – майбутнім поетом Ф.Карпінським, дав бабі-повитусі гроші для дитини. У 1742р. на Буковинській полонині Довбуш заборонив стріляти у військо, яке його атакувало, тільки тому, що залишилися б сиротами їх діти.

В історії України, пише В.Грабовецький, багато славних імен, героїчні подвиги яких золотими літерами вписані в літопис народу. Це Северин Наливайко, Максим Кривоніс, Данило Нечай, Іван Богун – ціла плеяда прославлених українських кошових і гетьманів, легендарних козацьких полковників і сотників, славетних керівників гайдамацьких рухів Максима Залізняка й Івана Гонти, безстрашних борців за селянську волю Устима Кармелюка та Лук'яна Кобилиці...

У сузір'ї національних героїв України яскраво сяє образ неповторного лицаря Олекси Довбуша.

Створюючи міф про Довбуша, народ показав його не таким, яким він був у дійсності, а саме таким, яким хотів би бачити свого захисника і лицаря. Хоч був Довбуш і справді жорстоким і безпощадним до панів, орендарів, шахраїв-кровопивць, ненажер, скнар, брехунів і зрадників, але завжди намагався допомогти бідним, віддавав їм добро, відібране у багатіїв. У багатьох джерелах розповідається, як він то давав гроші бідному селянинові на придбання худоби, то убогій жінці на утримання дітей, то досхочу нагодував циганських дітей.

Особливо шанував Довбуш робітників-лісорубів. Віддавав їм «усе, що мав при собі». У нього для простих людей завжди знаходилось добре слово привіту, лагідна доброзичлива посмішка, дотепний необразливий жарт.

Олексі Довбушу, ушавленому ватажкові карпатських опришків, народ присвятив величезну кількість переказів, легенд, оповідань, пісень – справжніх перлин гуцульського фольклору. Вони розсіяні у багатьох збірках, багато з яких давно вже стали бібліографічною рідкістю.

У гуцульській школі як регіональній українській національній чільне місце займає гуцульщинознавство, а це – знання історії Гуцульщини, природи, господарства, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій. Для вивчення гуцульщинознавства І.Пелипейко і П.Лосюк заснували «Бібліотеку гуцульської школи». З 1994 по 2014 рік підготовлено і видано понад 30 книжок (посібники, хрестоматії, довідники та ін.), 10 номерів регіонального науково-педагогічного і літературно-краєзнавчого журналу «Гуцульська школа».

У посібниках «Плай» (книга для читання про Гуцульщину), «Флояра» (хрестоматія з гуцульського фольклору), підготовлених І.Пелипейком, широко висвітлена опришківська тема, вдало підібрані матеріали про Довбуша. А в 2013 році здійснив свою мрію П.Лосюк – видав посібник для шкіл В.Грабовецького «Історія Гуцульщини».

Надзвичайно багата літературна Довбушіана. Ще з 30-х років ХІХ ст. почали з'являтися художні твори про опришків та їх ватажка Олексу Довбуша. З того часу до опришківської тематики зверталися і видатні, і маловідомі письменники. Не менш багата Довбушіана образотворча, велику увагу привертає образ Довбуша в музиці та кінематографії.

І все ж про Олексу Довбуша краще не скажеш, ніж це зробив Іван Франко: «Хто був недавно князем і владикою тих гір, орлом того воздуха, оленем тих борів, паном тих панів аж ген по Дністрові води? Довбуш! Перед ким дрожали сміливі і сильні, корилися горді? Перед Довбушем!»

Література

1. Вінценз С. На високій полонині. – Львів: Червона калина, 1997.
2. Гжицький В. Опришки. – К., 1962.
3. Грабовецький В. Історія Гуцульщини. – Косів: Писаний Камінь, 2013.
4. Грабовецький В. Карпатське опришківство. – Львів, 1966.
5. Грабовецький В. Народний герой Гуцульщини Олекса Довбуш і його наступники//Гуцульська школа. – 1995. – №3.
6. Грабовецький В. Олекса Довбуш. – Львів, 1994.
7. Народ про Довбуша: Збірник фольклорних матеріалів. – К., 1965.
8. Плай/Упоряд. І.Пелипейко. – Івано-Франківськ, 1996.
9. Смольський Г. Альбом. – К.: Мистецтво, 1983.
10. Федорів Р. Жбан вина. – Ужгород, 1968.
11. Федькович Ю. Довбуш//Федькович Юрій. Твори в двох томах. Том 1: Поезії. – К.: Дніпро, 1984. – 464 с. – С.83-87.
12. Флюяра/Упоряд. І.Пелипейко. – Косів: Писаний Камінь, 1999.
13. Франко І. Твори в 20 т. – Т.16,20,50,14. – К., 1956.
14. Хотквич Г. Довбуш. – К., 1905,
15. Хоткевич Г. Камінна душа. 1911.

У кн.: «Яворів: історія, етнокультура» (Косів: Писаний Камінь, 2014. – С.125-130).

Зробимо Косівщину привабливою для туристів

Крім «наращування» економічного потенціалу, підвищення освітнього, культурно-духовного рівнів, поліпшення медичного обслуговування населення, транспортного сполучення і, звичайно, стану доріг, у районі повинні бути свої «родзинки», тобто візитні картки. Так, наприклад, у Коломиї є Музей писанки.

На Косівщині розрекламовано чимало цікавих проєктів, але реальними поки що є два — «Маєток святого Миколая» Національного природного парку «Гуцульщина» і Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда». Важливо, що ці два заклади є підрозділами державних установ і знаходяться на «Зеленому кільці Прикарпаття» (Івано-Франківськ – Коломия – Косів – Яворів – Верховина – Ворохта – Буковель – Яремче – Івано-Франківськ).

У багатьох країнах світу є улюблені персонажі дітей, про яких складають вірші, співають пісні і чекають від них подарунків. Так, Дід Мороз живе в Росії, Санта Клаус — в Америці, Йолопуки — в Лапландії. Там вони мають свої резиденції, куди з'їжджається дівтора з усього світу. В Україні таким улюбленцем малюків є святий Миколай.

На Косівщині Миколай поселився у Національному природному парку «Гуцульщина». Маєток святого Миколая передусім є духовним, виховним, пізнавальним центром для дітей. Тисячі листів вони надсилають з усіх куточків України на пошту святого Миколая, і на кожен з них його помічники дають відповідь. Тут організують екскурсії, виставки, фестивалі, проводять майстер-кла-

си. Для школярів обладнали сучасний спортивний майданчик, а для маленьких діток — ігровий майданчик з гойдалками та гірками.

Щорічно на території Маєтку проводять літні табори, всеукраїнські, обласні і районні семінари з питань екологічного та духовного виховання молоді. Найбільшою радістю для дітвори є проведення в Маєтку свят весняного та зимового Миколаїв, де виступають дитячі колективи, проводять різноманітні конкурси, а Миколай дарує кожній дитині подарунок.

Минулого року, 22 травня, вперше було проведено святкування весняного Миколая, а 19 грудня на базі «Маєтку святого Миколая», відповідно до розпорядження голови Косівської РДА Я.І.Шинкарука, започатковано проведення районного фестивалю новорічно-різдвяної іграшки, який у перспективі стане всеукраїнським.

Проект розвитку Маєтку святого Миколая передбачає створення музею природи і етнографії, духовного центру, спортивно-оздоровчого комплексу. Маєток стане центром виховання та оздоровлення дітей і має реальну перспективу стати візитівкою не тільки району, області, але й всієї України.

Оскільки село Яворів – відомий осередок народного мистецтва в Україні, то природно, що тут створено «Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда». Село дало світові класика української різьби на дереві, основоположника гуцульської плоскої різьби Юрія Шкрібляка. Неперевершені шедеври Юрія і його синів Василя, Миколи і Федора, а також другої гілки різьбярів Юрія, Семена і Василя Корпанюків і Дмитра Шкрібляка займають чільне місце в музеях України та багатьох зарубіжних країн.

Яворів – визнана столиця ліжникарства. В останні

два десятиліття, завдяки співпраці талановитих майстринь з професійними художниками, відбувся справжній ренесанс яворівського ліжника. Тепер у ньому бачимо поєднання традицій та інновацій. Ліжник став мистецьким витвором, який добре вписується в інтер'єр сучасного житла та офісів.

Економічна криза в 90-ті роки ХХ ст. стала чи не найбільш болісною для горян, зокрема, для майстрів народних художніх промислів. На межі зникнення опинилися унікальні осередки народного мистецтва України.

Щоб цьому запобігти, було підготовлено «Державну програму збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів», яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року. У пункті 11 Програми з-поміж семи центрів народного мистецтва в осередках традиційних народних художніх промислів України передбачено створення такого центру в Яворові.

Першочерговим для нас стало будівництво унікальної гуцульської гражди, в якій традиції поєднані з сучасними архітектурними новаціями. Завдяки великим зусиллям голови РДА Я.І.Шинкарука розпочали її будівництво. Ця гуцульська гражда стане своєрідним оберегом народного мистецтва, уособлюючи найкращі народні традиції минулого та їх зв'язок із сучасністю. Тут будуть функціонувати навчально-показові майстерні з різьби на дереві, вишивання, ткацтва (ліжникарства), художньої обробки шкіри і металу, писанкарства, кушнірства, музей ліжникарства.

У селі діє валило, є форельне господарство, будуть працювати млин і кузня. Працюють музеї: літературно-краєзнавчий — Лесі Українки і народного мистецтва Гуцульщини, будуть облаштовані садиби-музеї династій

різьбярів Шкрібляків і Корпанюків, меморіальний музей родини Окуневських.

Вводять у практику щорічне проведення масових заходів: симпозіумів, пленерів, науково-практичних конференцій і семінарів, виставок. Упродовж десяти останніх років у Яворові щороку проводили міжнародні та всеукраїнські пленери з ліжникарства, у 2009-2011 роках — вернісажі гуцульських ліжників «Барвограй».

Передбачено підготовку і видання фотоальбомів народного мистецтва, каталогів, буклетів, поштових листівок, відео- й аудіозаписів, телефільмів. У 2010 і 2011 роках видано буклети «Барвисте диво», два бюлетені «Гуцульська гражда».

Яворівський центр народного мистецтва має мету популяризувати українське народне мистецтво і допомогти у вирішенні найболючішої проблеми – забезпечення майстрів народного мистецтва постійною роботою і соціальним захистом, зокрема, у створенні кластеру «Яворівські ліжники». Зареєстровано товарний знак і знак якості «Екологічно чисто і безпечно».

Справжнє народне мистецтво неспроможне в сучасних умовах бути прибутковим (сувенірну продукцію не беремо до уваги). Тому для його збереження і розвитку необхідна державна підтримка.

Не менш важливим є створення протидії завезення з-за кордону і реалізації в Україні виробів низького ґатунку. Необхідно постійно дбати про формування у наших співвітчизників здорових естетичних смаків, підтримувати яскраво виражене українське «я».

До занять художніми ремеслами потрібно залучати дітей змалку. На жаль, у сім'ях цьому не приділяють належної уваги, бо батьки виїжджають на заробітки, а в школі чиновники майже знищили трудове навчання

(залишився один урок на тиждень). Тому назріла необхідність створити навчально-виховний комплекс «Яворівська загальноосвітня школа I-III ступенів – колегіум народних художніх промислів».

Проект «Гуцульська гражда» передбачає розвиток туристичної інфраструктури (організацію пішого і кінного туризму, заняття гірськолижним спортом, для чого діє 300-метровий витяг).

У Яворові сприятливі умови для етнотуризму, збережено гостинність гуцулів, багаті мистецькі традиції. Завдяки етнотуризму охочі можуть поринути у справжнє гуцульське народне мистецтво, яке міцно вкоренилося тут упродовж віків.

Чекаємо інвесторів для будівництва готелю і дерев'яних котеджів для сімейного відпочинку та ресторану-колиби.

Завдяки діяльності «Маєтку святого Миколая» і Яворівського центру народного мистецтва «Гуцульська гражда» Косівщина стане привабливішою для туристів.

Кожний населений пункт району має потенційні можливості свого розвитку і, сподіваємось, знайде свою «родзинку» для поліпшення іміджу Косівщини.

Газета «Гуцульський край», 2 березня 2012 року.

Бути «Гуцульській гражді»!

Закінчується рік дії “Державної програми збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на період до 2010 року”, яку було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року. Саме цією програмою у нашому гірському селі Яворові, єдиному в західних областях, і передбачено створення центру народного мистецтва.

На виконання Указу Президента України “Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні” ми розробили проект “Яворівський мистецько-туристичний центр “Гуцульська гражда”. Його свого часу схвалив експрезидент й обіцяв допомогу в реалізації.

На створення навіть було передбачено на 2008-2010 роки фінансування з місцевого бюджету в сумі чотири мільйони гривень. Із того, що планувалося, виготовлено проектно-кошторисну документацію і розпочато будівництво. На превеликий жаль, це й усе.

Яворівчани добре розуміють, що таке економічна криза в державі, стихія і т.д. Але це все вже в минулому. Тепер, коли є нове керівництво на державному, обласному та районному рівнях, вони надіються на те, що знову буде привернуто увагу до створення нашого центру народного мистецтва на місцевих традиціях. Ми дуже сподіваємося на дієву підтримку депутатів-гуцулів усіх рівнів, насамперед обласної і районної влади. Адже Центр залишиться у спадок прийдешнім поколінням.

Дуже хочеться, щоб усі усвідомили те, що “Гуцульська гражда” колись стане візитною карткою України.

Саме тут, як передбачає проект, мали б функціонувати навчально-показові майстерні з різьби на дереві, вишивання, ткацтва (ліжникарства), писанкарства, салон-магазин, музей ліжникарства, здійснюватись підготовка до видання фотоальбомів народного мистецтва, каталогів, буклетів, поштових листівок, відео- й аудіозаписів, телефільмів, проводитись різні масові заходи.

Цей же проект передбачає і розвиток туристичної інфраструктури: організація пішого і кінного туризму, облаштування автостоянок, готелю та спорудження будинків-котеджів у гуцульському стилі.

Журнал «Гуцули і Гуцульщина», 2010 рік, №1, с.10.

Шана великому Кобзареві

7 вересня 2013 року в рамках XXI Міжнародного гуцульського фестивалю в смт. Путилі Чернівецької області відбулося засідання Гуцульської освітянської ради (ГОР), лейтмотивом якого було питання підвищення якості освіти в гірській місцевості. З приводу цього прийнята відповідна ухвала.

Дмитро Никифоряк, член ГОР, голова Вижницького районного товариства “Просвіта” висловив пропозицію відзначити 200-ліття генія українського народу Тараса Шевченка і провести Гуцульську Шевченкіану.

Володимир Гребенщиків, начальник відділу освіти Путильської райдержадміністрації, запропонував назвати її “Натхненні Шевченком”.

Гуцульська освітянська рада схвалила обидві пропозиції і звернулася до науково-дослідної лабораторії “Гуцульська етнопедagogіка і гуцульщинознавство” НАПН України (завідувач П.В. Лосюк) з проханням розробити для цього комплекс необхідних організаційних заходів.

Тут подаємо Положення про проведення Гуцульської Шевченкіани “Натхненні Шевченком”, розроблене НДЛ.

Положення про проведення Гуцульської Шевченкіани «Натхненні Шевченком», присвяченої 200-річчю від дня народження великого Кобзаря

I. Загальні засади

Мета. Поглиблення вивчення творчої спадщини генія української літератури і мистецтва Тараса Шевченка, ознайомлення з його історичними, філософськими, естетичними поглядами, створення сприятливих умов для виявлення і підтримки творчих обдарувань школярів Гуцульщини.

Завдання. Викликати в учнів поглиблений інтерес до літературної й мистецької спадщини Т.Г.Шевченка, нових досліджень його творчості та життєвого шляху, творів різних письменників про нього.

Розвивати навички літературо- й мистецтвознавчого аналізу, сприяти формуванню та розкриттю творчих здібностей школярів у художньо-літературному, музично-вокальному, сценічному, образотворчому напрямках.

На прикладах життя і діяльності Т.Г.Шевченка виховувати в підростаючого покоління духовність, людяність, високі моральні почуття, патріотизм, національну свідомість, відповідальність за майбутнє своєї держави.

II. Умови проведення

1. Гуцульська Шевченкіана «Натхненні Шевченком» проводиться в контексті урочистостей та святкування на шкільному та районному рівнях.

2. Переможці стануть учасниками завершального – регіонального туру Гуцульської Шевченкіани, який відбудеться 14 березня 2014 року. Збір біля пам'ятника Шевченку в с. Тюдові об 11 годині.

3. Гуцульська Шевченкіана «Натхненні Шевченком» проводиться в таких номінаціях:

- юні поети і прозаїки про Т.Г.Шевченка;
- дослідження творчості Т.Г.Шевченка;
- художнє читання творів Т.Г.Шевченка;
- музична Шевченкіана;
- Т.Г.Шевченко в образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві.

4. Для участі в завершальному турі відділи освіти до 10 березня 2014 року повинні подати заявку (список по одному учаснику від кожної номінації, теми їх виступів та двох керівників) на адресу: e-mail:osvita.kosiv@gmail.com.

5. Вимоги до творчих робіт учнів:

5.1. Юні літератори подають свої оригінальні поетичні або прозові твори, які за змістом пов'язані з життям чи творчістю Т.Г.Шевченка.

5.2. Літературо- та мистецтвознавчі роботи юних шевченкознавців повинні носити дослідницький характер. Учень використовує для аналізу як твори Т.Г.Шевченка, так і наукову літературу про нього, висловлює свої міркування, робить посилання на використані джерела, формулює самостійні висновки.

Робота повинна мати чітку структуру: вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури, оформлені відповідно до бібліографічних вимог.

Титульна сторінка має містити крім назви роботи, відомості про автора та керівника, рік виконання роботи. Обсяг роботи до 10 сторінок друкованого тексту формату А-4, подається на паперових та електронних носіях при приїзді до с. Тюдова.

Захист дослідницьких робіт вимагає від їх авторів вільного володіння матеріалом та уміння викласти його своїми словами. Тривалість виступу доповідача до 10 хвилин. Де це доречно, можна використати мультимедійні засоби.

5.3. Юні митці подають творчі роботи (дві і більше), виконані різними техніками (туш, гуаш, акварель тощо), твори декоративно прикладного мистецтва. До роботи подається паспорт. Зміст паспорта: прізвище та ім'я автора, назва роботи, техніка виконання, матеріал, назва навчального закладу, керівник роботи.

5.4. Юні вокалісти, музиканти та декламатори готують на конкурс один твір Тараса Шевченка чи твір на шевченківську тематику. Рівень виконавської майстерності повинен відповідати вимогам, які ставляться до цих видів сценічної творчості.

III. Склад учасників

У Гуцульській Шевченкіані «Натхненні Шевченком» беруть участь учні 7-11 класів. Один учасник може бути представлений в 1-2 номінаціях.

IV. Оцінювання робіт і відзначення переможців

Оцінювання робіт в кожній номінації проводить журі.

Учасники Гуцульської Шевченкіани будуть нагороджені дипломами I, II, III, IV ступенів.

Учасники номінацій «Художнє читання творів Т.Г. Шевченка» та «Музична Шевченкіана» виступлять у святковому концерті, присвяченому 200-літтю від дня народження великого поета, який відбудеться в день завершення великого туру 14 березня 2014 року.

Твори учасників номінації «Юні поети та прозаїки про Т.Г. Шевченка» будуть опубліковані в газетах «Освітнянський вісник», «Гуцульський край», «Захід», інших друкованих виданнях.

V. Журі

Склад журі формується відповідно до зазначених номінацій із числа працівників відділів освіти, методичних кабінетів, учителів, викладачів КІПДМ ЛНАМ та Вишницького коледжу ПДМ ім. В. Шкрібляка.

Газета «Гуцульський край», 15 серпня 2013 року.

Вшануймо співця Гуцульщини

8 серпня 2014 року виповнюється 180 років з дня народження визначного українського письменника, культурно-освітнього діяча національного відродження Федьковича Осипа Юрія Адальбертовича. «Буковинським соловієм», «Буковинським Кобзарем» назвав Юрія Федьковича Іван Франко за чарівну силу поетичного слова, глибоку правдивість і справжню народність, за святу віру у велику долю народу.

Неоціненне значення має для нас спадщина Юрія Федьковича, його різногранна діяльність, зокрема і в шкільництві. Він правдиво змалював життя простих гуцулів, бажав здобути знедоленим людям волю, щастя, оспівав натхненно і поетично гордих верховинців, нащадків Олекси Довбуша і сучасників ватажка повсталих буковинців – Лук'яна Кобилиці.

Юрій Федькович жив серед народу і для народу і ніколи не втрачав святої віри в його щасливе майбутнє: «Я наш нарід цілим серцем люблю, і душа моя віщує, що його велика доля жде».

Все, що він написав (вірші, повісті, драматичні твори, казки та ін.), увійшло в духовну скарбницю українського народу.

Юрій Федькович написав пророчі слова про те, що настане час, і ми позбудемось штучних кордонів, якими окупанти впродовж віків шматували Україну, закликав до єднання українських земель:

Най Черемош запінений,
І Чорний, і Білий,
Із братію із руською
Нас більше не ділить.

Горяни пишаються і тим, що першим реформатором народної школи на Гуцульщині був Юрій Федькович. На основі відвідування занять у школі, розмов з дітьми,

батьками, учителями він прийшов до висновку про необхідність реформи школи. Сам вирішив взяти в цьому активну участь. У першу чергу написав у 1867 році «Буквар» і «Читанку». Йому не було важко, бо мав певні навички з педагогіки, набуті в армії. Молодий Федькович навчав солдатів, унтер-офіцерів та офіцерських дітей грамоти.

У 1869 році Юрія Федьковича призначають інспектором шкіл Вижницького повіту. Він відразу розкрив причини відсталості шкільної освіти. Одна з головних полягала в тому, що народна школа відірвана від народу. Юрій Федькович вважав, що в основі школи повинно бути все народне. «Менше за все це можна зробити, – писав інспектор шкіл, – за столом, покритим зеленим сукном, де обговорюється все, що завгодно, за винятком того, що в інтересах народу. Народна мова, народна поезія, народні звичаї, народні пісні, народні сказання – ось основа всього народного».

Ці думки Юрія Федьковича, висловлені майже півтора століття тому, співзвучні з сьогоднішнім, коли педагоги-ентузіасти впроваджують гуцульщинознавство, а це – знання історії Гуцульщини, природи, господарювання, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій. Для цього розроблено орієнтовні багатоваріантні програми, підготовлено і видано понад тридцять книжок (посібники, хрестоматії, довідники та ін.), причому без жодної копійки з державного бюджету.

Досвід гуцульських шкіл як регіональних українських національних, в яких гуцульщинознавство вивчається в системі навчально-виховного процесу, шкільне життя, наповнене гуцульським духом, засвідчує, що в таких школах здійснюється виховання в дітей та молоді справжнього патріотизму, а не абстрактного.

З метою відзначення 180-річчя з дня народження Юрія Федьковича Гуцульська освітянська рада ініціюва-

ла, а відділи освіти Косівської і Путильської райдержадміністрацій активно підтримали проведення 11 червня 2014 року «Педагогічного моста» освітян Буковинської, Галицької і Закарпатської частин Гуцульщини. Планується покладання квітів до пам'ятника Юрію Федьковичу в смт.Путилі начальниками управлінь (відділів) освіти, педагогами семи районів та м.Яремчі Гуцульщини, відвідання музею-садиби письменника, зустрічі з педагогами Дихтинецької і Підзахаричівської ЗОШ I-III ступенів. Родзинкою «Педагогічного моста» буде зустріч на мосту через річку Черемош освітян Буковинської і Галицької частин Гуцульщини. Дійство готують Вишницька ЗОШ I-III ст. ім. Юрія Федьковича, Підзахаричівська, Великорожинська і Розтоківська ЗОШ I-III ступенів та Малорожинський НВК. Далі – покладання квітів до пам'ятника Тарасу Шевченку під Соکیلською скелею, зустрічі з педагогами Косівської ЗОШ I-III ст. №1 та Яворівської ЗОШ I-III ст.

Пропоновані заходи – не розважальні, вони дуже потрібні в складний для України час. Слово педагога-патріота повинно бути на передньому краю в зміцненні соборності незалежної України, як писала Леся Українка: «Слово, моя ти єдина зброє!». Цьому слугує широке відзначення ювілеїв від дня народження Тараса Шевченка і Юрія Федьковича.

Най «Педагогічний міст» освітян Гуцульщини послужить прикладом для інших етнографічних регіонів України.

*Газета «Освітнянський вісник»,
30 травня 2014 року, №5, с.1-2.*

П л а н

**«Педагогічного моста» освітян Буковинської,
Галицької і Закарпатської
частин Гуцульщини 11 червня 2014 року,
присвяченого 180-річчю
з дня народження Юрія Федьковича**

- 10.00** - приїзд до смт. Путили (збір у вестибюлі РДА).
- 10.10-10.40** - покладання квітів до пам'ятника Юрію Федьковичу. Старт відзначення 180-річчя з дня народження письменника в Гуцульському етнографічному регіоні України.
- 10.50-11.20** - прийом делегацій з гуцульських районів головою РДА і головою районної ради.
- 11.20-12.00** - екскурсія в музеї-садибі Юрія Федьковича. Вручення кожній делегації матеріалів про життя і творчість письменника (диск).
- 12.10-13.50** - зустріч з педагогами Дихтинецької ЗОШ І-ІІІ ступенів «Вивчення творчості Юрія Федьковича в школі». Вручення кожній делегації методичних матеріалів (диск).
- 13.25-14.20** - екскурсія в музеях с.Підзахаричів.
- 14.30-15.20** - дійство «Міст єднання» Буковинської, Галицької і Закарпатської частин Гуцульщини. Беруть участь: з Буковинської сторони – Вижницька ЗОШ І-ІІІ ступенів імені Юрія Федьковича, Підзахаричівська і Розтоківська ЗОШ І-ІІІ ступенів; з Галицької сторони – Великорожинська і Розтоківська ЗОШ І-ІІІ ступенів, Малорожинський НВК.
- 15.30-15.45** - покладання квітів до пам'ятника Тарасові Шевченку під Сокільською скелею. Короткий

виступ з історії народного пам'ятника. Читання поезії Юрія Федьковича «Оскресни, Боян!», присвяченої Тарасові Шевченку (відповідає Малорожинський НВК).

16.30-17.30 - зустріч з педагогами Косівської ЗОШ І-ІІІ ступенів №1 «Творчість Юрія Федьковича – джерело національної самосвідомості і гідності». Вручення матеріалів кожній делегації (диск).

18.00-18.40 - зустріч з педагогами Яворівської ЗОШ І-ІІІ ступенів. Вручення матеріалів кожній делегації (диск).

18.50 - підсумки.

*Газета «Освітнянський вісник»,
30 травня 2014 року, №5, с.1-2.*

**Пропозиції до
“Заходів щодо реалізації Концепції
національно-патріотичного виховання
дітей та молоді”**

Зміст заходів	Термін виконання	Виконавці
До загальних питань		
1. З метою звернення до українських національних коренів, матеріальної і духовної культури українського народу як важливого засобу національно-патріотичного виховання дітей та молоді створити регіональні науково-методичні центри (РНМЦ) на базі університетів та ОІППО в місцевостях з найбільш вираженими етнографічними особливостями, таких як Бойківщина (м.Дрогобич), Гуцульщина (м.Косів), Волинь (м.Луцьк), Київщина (м.Біла Церква), Наддніпрянщина (м.Черкаси), Поділля (м.Тернопіль), Полісся (м.Рівне), Слобожанщина (м.Харків), Таврія (м.Херсон).	до 01.09.2015	МОН України НАПН України
2. Провести регіональні науково-методичні семінари з питань організації і діяльності РНМЦ та впровадження регіонального етнографічного компонента (бойківщинознавства, гуцульщинознавства, київщинознавства, поділлязнавства, поліссязнавства, слобожанознавства, таврієзнавства) в навчально-виховний процес навчальних закладів в м.Косові Івано-Франківської області, в м.Білій Церкві Київської області, в м.Харкові, в м.Херсоні).	жовтень 2015 р.	директори департаментів освіти і науки ОДА, ректори ВНЗ і ОІППО за сприяння МОН України та НАПН України

3. Підготувати і видати навчально-методичне забезпечення вивчення регіонального етнографічного компонента, рекомендоване науково-методичними радами ОІППО (орієнтовні програми, посібники, хрестоматії, довідники та ін.).	2015-2017 рр.	директори РНМЦ за сприяння ректорів ВНЗ та ОІППО
До дошкілля і сім'ї		
1. З метою забезпечення пізнавального розвитку, здійснення національно-патріотичного виховання розширити зміст «Комплексної програми розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку», доповнивши її регіональним етнографічним компонентом. До Базового рівня засвоєння дітьми знань, умінь і навичок увести вимоги щодо сформованості компетентностей з оволодіння етнографічними знаннями.	протягом року	МОН України, директори департаментів освіти і науки ОДА, ректори ОІППО
2. У плани навчально-виховної роботи ДНЗ в розділі «Робота з батьками» передбачити заходи педагогізації батьківської громадськості, ознайомлення з ідеалами української етнопедагогіки, методами та засобами патріотичного виховання дітей в українській сім'ї, проведення лекторіїв та батьківських конференцій для пропаганди національних народнопедагогічних традицій, шляхів їх використання у конкретному етнографічному середовищі.	до вересня 2015 року	начальники управлінь (відділів) освіти, керівники дошкільних навчальних закладів
До початкової школи		
1. Увести в програму початкової освіти вивчення регіонального етнографічного компонента як систематичного курсу в 2-4 класах, використовуючи для цього 1 год. на тиждень за рахунок варіативної складової навчального плану.	із вересня 2015 року	начальники управлінь (відділів) освіти, керівники навчальних закладів

До загальноосвітньої школи		
1. У загальноосвітніх навчальних закладах вивчення регіонального етнографічного компонента повинно стати серцевиною національно-патріотичного виховання дітей та молоді (на уроках усіх предметів, де органічно вплітається до програмового матеріалу, курсах за вибором та факультативах за рахунок годин варіативної складової навчального плану, в позаурочний час та ін.).	протягом року	начальники управлінь (відділів) освіти, керівники навчальних закладів
2. У місцевостях відомих осередків народного мистецтва запровадити на уроках технологій заняття учнів художніми ремеслами (розпис і різьба на дереві, вишивка, ткацтво, кераміка та ін.), організовувати декоративну творчість школярів у позакласній роботі та в сім'ї, що забезпечує формування працелюбності як провідної моральної якості особистості.	з 1 вересня 2015р., постійно	начальники управлінь (відділів) освіти, керівники навчальних закладів

*Науково-дослідна лабораторія
"Туцунська етнопедagogіка і туцунщинознавство"
НАПН України*

**Пункт 7.1.5 Заходів (наказ МОН України
від 16.06.2015 року №641) щодо реалізації
Концепції національно-патріотичного
виховання дітей і молоді**

1	2	3	4
7.1.5	Узагальнити досвід використання загальноукраїнського та регіонального компонента виховання патріотизму, що накопичений у навчальних закладах. Підготувати і видати необхідні навчально-методичні матеріали тиражем, що забезпечить кожний загальноосвітній заклад України	IV квартал 2015р. – I квартал 2016р.	Інститут модернізації змісту освіти, НАПН, Інститут проблем виховання, Центр Гуцульщинознавства (м.Косів)

Орієнтовні пропозиції щодо створення і реалізації системи морально- патріотичного виховання дітей і молоді в Україні

Події останнього часу показали, наскільки актуальна проблема патріотичного виховання дітей, молоді та всього населення України. Слава Богу, маємо міцне підґрунтя патріотизму, що проявили Герої Майдану, військові та їхні сім'ї, які в облозі окупантів залишилися вірними Присязі Батьківщині.

Разом з цим далися взнаки упущення, формалізм у вихованні дітей і молоді та дорослих (зрадники, сепаратисти).

Тому конче потрібна система національного виховання, наступальна, цілеспрямована. За законом фізики, на дію брехливої кремлівської пропаганди треба не оборонятись, а протидіяти, таврувати агресора. З цією метою необхідно створити державний науково-дослідний аналітичний та інформаційний центр, який би координував діяльність усіх гуманітарних інституцій, зокрема освіти, культуру, діяльність науково-дослідних закладів НАН України, галузевих академій, вищих навчальних закладів, ЗМІ, широкої громадськості.

Поскільки ЗМІ залежні від тих, хто їх фінансує, то в неповну силу працюють на Україну. Так, нерідко трактують, що Майдан боровся проти влади, а не за зміну системи влади. Отже, слово не менш важлива зброя, ніж справжня зброя в боротьбі з агресором. Леся Українка писала: «Слово, моя ти єдина зброе!».

Необхідні теоретико-методологічні дослідження. Терміни і поняття «національне виховання», «національна ідея», «національна самосвідомість» та інші потребують трактування в практичній площині з методичним забезпеченням виховання дошкільників, учнів, студентів, широкого загалу мешканців України.

Цим безпосередньо повинні займатись, наприклад, науково-дослідний інститут проблем виховання Національної академії педагогічних науки (НАПН) України і Національний науково-дослідний інститут українознавства та Всесвітньої історії Міністерства освіти і науки України. Але у школах України, нажаль, не знайти не тільки навчально-методичного забезпечення виховної роботи, але й жодного папірця цих інститутів. Що напишуть, то самі читають, а далі на полицях припадає порохом.

З метою забезпечення системи патріотичного виховання дітей та молоді пропонуються такі заходи:

1. Створити на базі науково-дослідного інституту проблем виховання НАПН України науково-дослідний інститут національного виховання. Можливе входження до нього як окремих лабораторій, так і деяких науково-дослідних академічних інститутів та інститутів Міністерства освіти і науки України.

Засновниками Інституту національного виховання для забезпечення єдності теорії і практики конче повинні бути Міністерство освіти і науки та НАПН України. Додаткового фінансування для новоствореного Інституту не потрібно (за рахунок коштів, виділених на 2014 рік закладам, що входять до нього). Інститут національного виховання створити з 1 липня 2014 року. Зволікати в ситуації, що склалася в Україні, не можна ні дня. Необхідно використати патріотичний порив сьогодення.

Тому потрібно у квітні 2014 року попередити працівників тих закладів, що ліквідовуються, тобто входять до Інституту національного виховання.

2. Вважати першочерговими такі завдання Інституту національного виховання:

2.1. Підготувати і видати навчально-методичне забезпечення національного виховання, пронизаного ідеєю і змістом патріотичного виховання дошкільників, учнів та студентів:

2.1.1. Методичні рекомендації проведення першого уроку для учнів і першої лекції для студентів «Герої не вмирають» (до 20.08.2014р., наклад 30000).

2.1.2. «Орієнтовний зміст виховання дошкільників», «Орієнтовний зміст виховання учнів», «Орієнтовний зміст виховання студентів» (до 1 грудня 2014р., наклад відповідно 15000, 30000 і 2500); «Хрестоматія з виховання дітей та молоді» (до 1 грудня 2014р., наклад 30000).

3. Деякі пропозиції щодо діяльності Інституту національного виховання:

3.1. Виконувати дослідження предмета, об'єкту, мети і завдань та змісту національного виховання, місця і ролі патріотичного виховання дітей та молоді в навчальному закладі, в позанавчальний час, в сім'ї.

3.2. Досліджувати взаємодію навчальних закладів, сім'ї, культосвітніх і спортивних установ, ЗМІ, громадських об'єднань і організацій у вихованні учнів і студентів.

4. Створення регіональних центрів морально-патріотичного виховання учнів і студентів.

Україна багата етнографічними регіонами. Серед них найвідоміші Бойківщина, Волинь, Гуцульщина, Поділля, Полісся, Сіверщина, Наддніпрянщина, Слобожанщина, Таврія та ін.. Виховання дитини розпочинається

з пізнання того, що її оточує. Поступово засвоює фольклор (колискову пісню), природу, звичаї, традиції, а з казок і легенд дізнається про історію рідного краю, а потім у школі вивчає рідну мову, літературу, історію України та інші предмети. Так, починаючи від батьківського порога, поступово виховується любов до своєї малої батьківщини і до рідної України, тобто патріотизм.

За роки незалежності України набуто певного досвіду вивчення в школах регіонального етнографічного компонента за рахунок варіативної складової навчального плану – бойківщинознавства, гуцульщинознавства, киевознавства, київщинознавства, таврієзнавства та ін.. Схвалено досвід вивчення гуцульщинознавства, а це – знання історії Гуцульщини, природи, господарки, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій краю, в системі навчально-виховного процесу як важливого засобу морально-патріотичного виховання дітей та молоді. Підготовлено і видано багате навчально-методичне забезпечення вивчення гуцульщинознавства (понад 30 книжок – посібники, хрестоматії, довідники тощо), причому без жодної копійки з державного бюджету. Тому учні, батьки і вчителі схвально ставляться до вивчення гуцульщинознавства.

Проте не в усіх регіонах приділяється належна увага вивченню етнографічного компонента, що призводить до виховання патріотизму абстрактного, а не справжнього.

Тому пропонується створення на базі педагогічних університетів та обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (ОІППО) орієнтовно таких центрів морально-патріотичного виховання дітей та молоді:

бойківщинознавства (м.Дрогобич – педуніверситет, Львівський ОІППО; Івано-Франківський ОІППО);

волинознавства (м.Луцьк – педуніверситет, ОІППО);
гуцульщинознавства – для всіх трьох частин Гуцульщини – галицької, буковинської і закарпатської (м.Косів, Івано-Франківської області – науково-дослідна лабораторія «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство» НАПН України і Косівської районної ради; Івано-Франківський ОІППО; Чернівецький ОІППО; Закарпатський ОІППО);

поділлязнавство (м.Тернопіль – педуніверситет, ОІППО; м.Вінниця – педуніверситет, ОІППО);

поліссязнавство (м.Житомир – педуніверситет, ОІППО; м.Рівне – ОІППО);

сіверщинознавство (м.Чернігів – педуніверситет, ОІППО);

києвознавство (м.Київ – Київський університет імені Б.Грінченка);

київщинознавство (м.Біла Церква – ОІППО);

черкащинознавство (м.Умань – педуніверситет; м.Черкаси – ОІППО);

наддніпрянщинознавство (м.Дніпропетровськ – ОІППО);

слободжанознавство (м.Глухів – педуніверситет; м.Суми – ОІППО; м.Полтава – педуніверситет, ОІППО; м.Луганськ – педуніверситет, ОІППО; м.Донецьк – ОІППО; м.Харків – педуніверситет, ОІППО);

таврієзнавство (м.Запоріжжя – ОІППО; м.Херсон – педуніверситет, ОІППО; м.Миколаїв – ОІППО; м.Одеса – педуніверситет, ОІППО).

Усі центри працюватимуть на самофінансуванні і входять до Інституту національного виховання як структурні підрозділи.

До створення і діяльності Інституту національного виховання варто залучити професіоналів, справ-

жніх патріотів України, дійсних членів НАПН України, докторів педагогічних наук, професорів Огнев'юка Віктора Олександровича (м.Київ) і Курила Віталія (м.Луганськ).

Примітки:

1. Співвідношення між українознавством і регіональними етнографічними компонентами.

Українознавство – інтегративні знання про Україну, а регіональний компонент, як писав професор Г.Скульський, є приземленим українознавством, тобто знанням певного етнографічного регіону України.

2. Чому не вдалося повсюдно впровадити вивчення українознавства?

Міністерство свого часу ввело до навчального плану одну годину українознавства, але воно не прижилося з двох причин (хоча були й інші причини).

Перша. У навчальних закладах з українською мовою навчання вивчаються українська мова та література, історія України, географія, біологія та й інші предмети, які містять великий обсяг знань про Україну. А запропонований курс українознавства виявився не настільки оригінальним і методично відшліфованим, щоб зацікавити учнів його вивченням за рахунок варіативної складової навчального плану, тобто додатково.

Друга причина. За 20 років школи не одержали навчально-методичного забезпечення вивчення українознавства.

Чому з інтересом учні вивчають, наприклад, гуцульщинознавство в школах Гуцульського регіону? Тому, що воно органічно вплітається в навчально-виховний процес, який в гуцульській школі як регіональній укра-

їнській національній пронизаний українським духом. Крім того, школи одержали цікаве навчально-методичне забезпечення, яке постійно збагачується.

Проте в навчальних закладах з мовою навчання національних меншин вивчення українознавства необхідне. Інститут національного виховання повинен підготувати і видати навчально-методичне забезпечення вивчення українознавства, враховуючи особливості кожної національної меншини в Україні.

Петро Лосюк,
*завідувач науково-дослідної лабораторії
«Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство»,
член-кореспондент НАПН України, кандидат
педагогічних наук, народний вчитель України*

**Міністру освіти і науки України
Квіту С.М.**

Лосюка Петра Васильовича

З а я в а

Прошу Вас особисто розглянути просьбу й вирішити проблеми загальноосвітніх навчальних закладів. Вважаю, що чиновники замовчують ці проблеми, бо вони їх породжували за колишнього керівника міністерства.

Так, на два листи міністрові, надіслані електронною поштою в 2015 році, відповіді не одержав. На звернення до А.П. Яценюка про створення науково-дослідного інституту національного виховання на базі двох існуючих інститутів (додаткових коштів не потрібно) отримав відповідь з МОН України від 2/2-15-95-2015 №2/2 012015 за підписом Ю.Г.Кононенка: «... натепер йде робота над розробленням нової Концепції національно-патріотичного виховання, під час обговорення якої, Ваші пропозиції будуть розглянуті».

На листа П.Б.Полянському про вирішення наболілих проблем, які викладаю нижче, одержав відповідь від 11.03.2015 р. №2/2-15-473-15 теж за підписом Ю.Г.Кононенка: «... натепер йде робота над розробленням нового Закону «Про освіту», Концепції національно-патріотичного виховання, під час обговорення яких, Ваші пропозиції будуть розглянуті».

Зрозуміло, що обидві відповіді - формальні відписки, які є в комп'ютері Гладковського Р.В. (до речі, з граматичною помилкою).

Якби патріоти України займалися концепціями оборони України, а не віддавали за неї життя, то хтозна-де ворог був би сьогодні.

Від учительства сільської глибинки прошу вирішити такі проблеми:

1. Підготувати і видати до 1 вересня 2015 року навчально-методичне забезпечення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді накладом не менше 20 тис. примірників для загальноосвітніх навчальних закладів України, зокрема «Орієнтовний зміст національного виховання школярів», «Довідник класного керівника» та ін.

2. Переглянути навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів на 2015/2016 навчальний рік, зменшивши навантаження учнів за рахунок скорочення кількості предметів, на які виділено 0,5 і 1 годину на тиждень.

3. Відновити майже знищене трудове навчання (технології), виділивши в 5-11 класах не менше 2-х годин на тиждень. У загальноосвітніх навчальних закладах обов'язковими повинні бути кімнати праці для учнів 1-4 класів і майстерні для учнів 5-11 класів. Кожен повинен усвідомити, що без праці неможливо сформувавши працелюбність як провідну моральну якість особистості.

Щоб підготувати випускників 11 класу до праці, до життя та вступу до ВНЗ, не чекаючи, доки запрацює реформа, в 10-11 класах потрібне поєднання профільного навчання і допрофесійної підготовки.

Просимо в пояснювальній записці до навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік записати таке:

«Для поєднання профільного навчання і допрофесійної підготовки у 10-11 класах сільських однокомплектних загальноосвітніх навчальних закладах допускається поділ класів на групи в кількості не менше п'яти осіб. Для оплати додаткових годин можливе

скорочення предметів, на які виділено 0,5 і 1 годину на тиждень».

4. Подбати про навчально-технічну базу для вивчення предмета «Захист Вітчизни», повернути школам забрані навчальні автомати та малокаліберні гвинтівки. Військові збори юнаків проводити в літніх таборах після закінчення 10 класу на базі військових частин або за допомоги райвійськкоматів.

Обґрунтованість наших пропозицій викладено в листі П.Б. Полянському.

З повагою

Петро Лосюк,

член-кореспондент НАПН України, кандидат педагогічних наук, народний вчитель України

ОСВІТІ – ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЮ УПРАВЛІННЯ

Врятуємо сільську школу — врятуємо село

17 березня 2011 року відбулися Загальні збори Національної академії педагогічних наук України. В обговоренні доповіді президента НАПН В.Г. Кременя взяв участь П.В. Лосюк, директор Яворівської ЗОШ I-III ступенів, член-кореспондент НАПН, кандидат педагогічних наук, народний учитель України. За вагомих внесок у розвиток педагогічної науки П.В. Лосюк нагороджений медаллю “Григорій Сковорода”. Нижче подаємо його виступ на зборах.

Обговорюючи звіт за 2010 рік, ми, члени Академії, аналізуємо роботу нашого відділення загальної педагогіки та філософії освіти і виконання свого індивідуального плану. У відділенні панує творча атмосфера. Це сприяє тому, що навіть у віддаленому гірському куточку України можна успішно проводити дослідно-експериментальну роботу.

Так, за останні роки теоретично обґрунтували організаційно-педагогічні засади гуцульської школи як регіональної української національної та впровадили регіональний етнографічний компонент – гуцульщинознавство в систему навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів Гуцульщини.

Важливим є те, що все це не тільки продекларували, як часто буває з численними концепціями, зокрема і профільного навчання, але підготували необхідне навчально-методичне забезпечення (близько 30 посібників, хрестоматій, довідників, журнал “Гуцульська школа” та ін.). І видали це без жодної копійки з державного бюджету.

З метою поширення набутого досвіду в інших етнографічних регіонах України (Поділлі, Поліссі, Наддніпрянщині, Слобожанщині, Таврії та ін.) за активної допомоги академіка-секретаря О.В. Сухомлинської, вченого секретаря Г.П. Пустовіта, за сприяння керівників Академії В.Г. Кременя і В.М. Мадзігона та інших провели на нашій базі Всеукраїнську науково-практичну конференцію “Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади”, Всеукраїнський науково-методичний семінар “Регіональний етнографічний компонент у сучасному освітньому просторі” та регіональну науково-практичну конференцію “Модель сільської школи майбутнього в Гуцульському регіоні України”.

Певного досвіду у вивченні київщинознавства набули педагоги Київщини, є паростки вивчення слобожанознавства та таврієзнавства.

Чи варто цим займатись і чи потрібне воно?

Виховання любові до рідного порога, до своєї маленької батьківщини, а відтак до України важко переоцінити. Підтвердження такі.

Перше. Якби не закривали сільські школи (за офіційною статистикою тільки з 2003 року закрили близько 800 сільських шкіл), то сьогодні ми мали б на селі потомків споконвічних гречкосіїв і не йшли б з простягнутою рукою за гречкою до Китаю. Там, не маючи таких чорноземів, як в Україні, годують півтора мільярда китайців та ще й експортують гречку, рис.

Друге. У тих школах, що залишилися, злочинно знищили трудове навчання дітей. Сільських дітей з раннього віку залучають до праці, сільський житель був і є трудолюбом. А в школі мають тільки один урок трудового навчання на тиждень. Зате невпинно збільшують кількість предметів. Хіба перебуваючи в полоні ілюзій, міркуючи, щоб учні були здоровими, потрібно ввести предмет основи здоров'я, вихованими – етику, віруючими – християнську етику, культурними – художню культуру.

Третє. Ми не сидимо, склавши руки. Але як подолати бюрократію? Звернулися до Верховної Ради, до Міністерства освіти і науки, до шести народних депутатів з Івано-Франківщини. Одержали дві формальні відписки з Міністерства освіти і науки про те, що все впирається в Мінфін.

Суть звернення полягає в тому, щоб у 10-11 класах однокомплектних сільських шкіл поєднати профільне навчання з допрофесійною і професійною підготовкою. Це дасть можливість випускникам і вступати до ВНЗ, і професійно підготуватися до праці, до життя. А це можливо здійснити, створивши групи в кількості не менше п'яти осіб.

Опоненти скажуть, що для цього є міжшкільні навчально-виробничі комбінати та професійно-технічні навчальні заклади. Але в них тільки технологічний профіль. А освітні округи в гірських умовах – це поки що марево.

Четверте. Ми готові втілювати в практику розроблену академіком Мадзігоном нову дидактичну систему в однокомплектній сільській школі – поєднання профільного навчання, наприклад, суспільно-гуманітарний і природничо-математичний профілі з допрофесійною і професійною підготовкою учнів 10-11 класів.

У нашій школі вже апробовані такі варіативні технологічні модулі, як “Основи господарювання в гірській місцевості”, “Основи родинної економіки в ринкових умовах”, “Деревообробництво”, “Технологія ткацтва (ліжникарство)”, “Лісівництво”, “Туризм”. Це можливо здійснити при створенні в класі малочисельних груп.

П’яте. Звертаємось до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, НАПН України, народних депутатів, присутнього заступника голови профільного Комітету Верховної Ради України В.С. Курила домогтись внесення до пункту 3 статті 14 Закону України “Про загальну середню освіту” такого доповнення: “У 10-11 класах сільських однокласних загальноосвітніх навчальних закладах у групах для профільного навчання, допрофесійної і професійної підготовки кількість учнів повинна становити не менше як п’ять осіб”.

Закінчую істиною: “Врятуємо сільську школу – врятуємо село”. Тоді буде гречка і до гречки. Інакше без справжнього господаря землі на чорноземах замість золотистої пшениці гулятиме перекотиполе, а Карпати втратять свою привабливість, покрившись непрохідними чагарниками.

*Журнал «Гуцули і Гуцульщина»,
2011 рік, №2(3), с.43-44.*

Про розвантаження учнів

Терміново

Особисто міністру

Міністру освіти і науки України

С.Квіту

Революція гідності вселила надію національно свідомих українців у краще майбутнє. За це вони сьогодні віддають життя в неоголошеній агресором війні.

Але прикро, що не позбуваємось негативу в освіті, залишеного попереднім міністерством, яке обслуговувало злочинну владу. Надалі залишилась нечувана кількість навчальних предметів, наприклад, в 11 класі 20, не відновлюється знищене трудове навчання (технології), не поліпшується допризовна підготовка юнаків та військово-патріотичне виховання дітей і молоді, що на користь агресору.

1. Для чого 20 предметів, причому 4 з них мають по 1 годині на тиждень, а 4 предмети – по 0,5 години? Про яку якість знань може йти мова при 1 чи 0,5 години? Тим часом на технології далі 1 година, а на предмет «Захист Вітчизни» вистачило патріотичного духу, щоб додати лише 0,5 години.

2. Споконвіку праця для людини, а, отже, для дітей, є пріоритетною. Це теоретично обґрунтували вчені-педагоги Песталоцці, Ушинський, Сухомлинський та інші і підтвердило саме життя. Чиновники підмінили вироблення в дітей трудових вмінь і навичок, без чого працєовитість не існує, розмовою про працю.

Як випускникам без цього йти в життя? Український селянин завжди був працєлюбом і годувальником усіх. Ми розробили і апробували дидактичну систему поєд-

нання профільного навчання (суспільно-гуманітарний, природничо-математичний і технологічний профілі) з допрофесійною підготовкою учнів 10-11 класів сільських загальноосвітніх однокомплектних шкіл. Для поділу на профільні групи потрібні додаткові години. Їх можна знайти в межах існуючого навчального плану, скоротивши кількість предметів. На наші звернення в різні інстанції одержували формальні відписки з МОН України.

3. Одночасно з нищенням Збройних Сил України нищилась і допризовна підготовка юнаків. Не тільки зменшили на 1 годину предмет «Захист Вітчизни», але й забрали навчальні автомати та малокаліберні гвинтівки.

Як зреагували на нинішню ситуацію в Україні? Додали 0,5 години на предмет «Захист Вітчизни». А в листі МОН України від 01.07.2014р. №1/9-343 «Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах і вивчення базових дисциплін в основній школі» читаємо: «Армія потребує підготовленого резерву, і сучасна школа може забезпечити виконання цього завдання, адже на заняттях з даного предмета сто відсотків допризовної молоді отримують початкову військову підготовку, формують почуття патріотичної свідомості та національної гідності».

«Сто відсотків» – радянський зразок приписок і окозамилування. Тисячі юнаків, які охоплені навчанням у вечірніх (змінних) загальноосвітніх школах III ступеня (переважно заочною формою навчання) не вивчають предмет «Захист Вітчизни», не мають уроків фізкультури, тобто не охоплені допризовною підготовкою.

Гіршого нічого немає в освіті, ніж заочне «навчання» випускників 9-х класів. А консультанти при загальноосвітніх школах I-II ступенів – профанація освіти

(немає матеріальної бази, підручників, а чимало вчителів не знають фактичного матеріалу, бо не працюють у старшій школі). У деяких таких консультпунктах учні за три роки (10-12 класи) не відвідують жодного заняття. В одному районі з 200 випускників 12 класу склали ЗНО тільки 4. Достатньо директору бути членом партії регіонів, щоб безкарно «списувати» брак своєї роботи (більшість випускників 9 класу записувати на заочне «навчання»).

Хіба Збройні Сили України захистять державу, маючи малописьменний без допризовної підготовки резерв?

Тому необхідно терміново до 1 вересня 2014 року виправити такий стан.

Подаємо такі орієнтовні пропозиції.

1. Видати і терміново надіслати керівникам управлінь освіти та навчальних закладів лист МОН України «Про вжиття невідкладних заходів щодо охоплення юнаків, випускників 9-х класів допризовною підготовкою та поліпшення військово-патріотичного виховання дітей та молоді».

2. Охопити навчанням випускників 9-х класів до 01 вересня 2014 року в закладах, у яких вивчається предмет «Захист Вітчизни».

3. На вивчення предмета «Захист Вітчизни» виділяти 2 години на тиждень (0,5 години за рахунок варіативної складової навчального плану).

4. Недопустиме здобуття учнями повної загальної середньої освіти при загальноосвітніх школах I-II ступенів.

5. Юнаків 11-12 класів із заочною формою навчання перевести до 01 вересня 2014 року на навчання до 10-11 класів загальноосвітніх шкіл I-III ступенів, а дівчата та юнаки по хворобі можуть за бажанням продовжу-

вати навчання заочно при цих школах.

6. Районні вечірні (змінні) загальноосвітні школи III ступеня з 01 вересня 2014 року ліквідовуються.

7. Про виконання пунктів 1-6 керівникам управлінь освіти інформувати МОН України 25 серпня і 05 вересня 2014 року

Слава Україні! Героям слава!

Петро Лосюк,
*член-кореспондент НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
народний вчитель України*

Шановний Арсенію Петровичу!

Не сподіваємось, що листа буде озвучено, бо не одержали відповідь на звернення до Вас телеграмою 21 липня. А наболілі проблеми залишаються. Щоб розвантажити учнів, достукатись до міністра Сергія Квіта неможливо. Далі старий табачниківський навчальний план – двадцять предметів. Влітку Ви справедливо критикували занепад шкільної освіти. Пересічний учень не може скласти ЗНО без додаткової платної освіти в репетитора. Не відновлюють знищене трудове навчання. Хіба можна без праці підготувати дітей до життя?

Новий законопроект «Про освіту» прогресивний, але відірваний від життя. Чи реально в найближчі десять років збудувати хоча б триста ліцеїв? Тому на перехідний період до обов'язкової дванадцятирічки необхідна обов'язкова допрофільна і допрофесійна з допризовною підготовкою десятирічка.

Просимо дослухатись до низів – учителів, учнів і батьків.

*З повагою
Петро Лосюк,
народний вчитель України.
с.Яворів Косівського району
Івано-Франківської області*

**Відкритий лист
міністрові освіти і науки України С.М. Квіту**

Шановний Сергію Мироновичу!

Вимушені звернутися до Вас з відкритим листом, бо на всі листи, надіслані Вам особисто, одержували від працівників середньої ланки міністерства формальні відписки (готував Р.Гладковський, підписував Ю.Кононенко).

У суспільстві йде жваве обговорення підсумків ЗНО, яким вперше були охоплені всі випускники 11 класів. Незадоволені результатами чимало учнів, педагогів і батьків. Управлінці, як завжди, нарікають на школу, вчителів.

Чи були створені умови, щоб усі випускники успішно склали ЗНО? Не були. Тому, що довели кількість предметів в 11 класі до 20, причому на 4 з них виділено по 0,5 години, а на 3 – по одній годині на тиждень. Хіба можна при такій кількості предметів і виділеного часу на їх вивчення здобути якісні знання з кожного із них?

Навчальне навантаження в старшокласників щодня 7-8 уроків, а в сільській місцевості більшість учнів витрачають 3-5 годин, щоб добратися до школи і зі школи додому. Зменшення навантаження залишилось лише продекларованим міністерством. Стало відомо, що в 2015/2016 навчальному році все залишається по-старому. Благаємо зменшити кількість предметів, передусім півгодинних і одногодинних.

Друга наболіла проблема. При попередньому міністрові чиновники вперше за багатовікову історію шкільництва майже знищили трудове навчання. При одній годині на технології випускники йдуть зі школи, не маючи вироблених трудових умінь і навичок, без яких

працелюбність як провідна моральна якість особистості не існує. Про яке затребування нинішніх випускників на ринку праці може йти мова? Про продовження навчання частина випускників сільських шкіл може лише мріяти, бо далеко не кожний селянин має можливість утримувати студента в місті.

Просимо за рахунок вивільнених годин від скорочення кількості предметів виділити на технології в 5-11 класах по дві години на тиждень, не чекаючи нових законів і реформ. Крім цього, в 10-11 класах виділити ще по дві години на допрофесійну підготовку (необхідний поділ класу на групи хлопців і дівчат в кількості не менше п'яти осіб). Не скоротивши кількість предметів, навіть неможливо використати всі години варіативної складової навчального плану в межах гранично допустимого навчального навантаження на учня.

З повагою,

Петро Лосюк, *народний вчитель України*

Пропозиції до проекту Закону України “Про освіту”

*Голові Комітету Верховної Ради України з питань
науки і освіти*

Л.М.Гриневич

Міністру освіти і науки України

С.М.Квіту

Президенту НАПН України

В.Г.Кременю

Прошу розглянути і підтримати пропозиції до нового Закону України «Про освіту».

В останні місяці управлінці та науковці схрещують списи щодо структури загальної середньої освіти. При цьому не обґрунтовують, як практично реалізувати запропоновану структуру, не дають відповіді на такі запитання:

1. Якою повинна бути обов'язкова середня освіта?
2. Як підготувати випускників за термін обов'язкової середньої освіти до праці, до життя?
3. Як здійснити допризовну підготовку випускників за термін обов'язкової середньої освіти?
4. Як забезпечити рівний доступ до здобуття вищої освіти?
5. Як врахувати особливості сільської школи, виходячи з демографічної ситуації в сільській місцевості?

Освіт'ян, як і всіх мешканців сільської глибинки, хвилює, щоб не було обмежене конституційне право їхніх дітей на освіту. Схоже, що про сільську школу забули. Так, в проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років сільська школа навіть не згадується.

Це несправедливо, бо в Україні із близько 20 тисяч загальноосвітніх навчальних закладів понад 13 тисяч у сільській місцевості. Згадаймо істину: «Врятуємо сільську школу – врятуємо село». Якщо випускників сільської школи не підготувати до праці, до життя в селі, то на нас чатує небезпека, що в майбутньому на чорноземках гулятиме перекотиполе, а Карпати заростуть непрохідними чагарниками.

Пропонуємо таку структуру 12-річної загальної середньої освіти:

5+3+2+2 (5 – початкова освіта (1-5 класи), 3 – неповна середня освіта (6-8 класи) на базі теперішніх 9-річок, 2 – **обов'язкова середня освіта**, профільна, допрофесійна та допризовна підготовка (9-10 класи на базі теперішніх 11-річок), 2- академічний і професійний профіль (11-12 класи в ліцеях). Отже, будуть початкова п'ятирічна, 8-річна, 10-річна і 12-річна освіта.

Випускники 10-річок, які бажають здобути вищу освіту, поступають до ліцеїв. При великій відстані до ліцею, відсутності при ньому гуртожитку поступають на підготовче відділення ВНЗ.

Головне: випускники обов'язкової 10-річки будуть підготовлені до праці й до життя в своїй місцевості. Сільські діти змалку залучаються до праці в рослинництві, тваринництві, в деревообробці, художніх ремеслах. У школі до набутих трудових умінь і навичок одержать теоретичну підготовку, залучатимуться до продуктивної праці, теоретично і практично готуватимуться до захисту Вітчизни. Разом з цим одержать необхідну профільну підготовку для продовження навчання.

Для реалізації цих завдання у Законі України «Про освіту» конче записати таке:

«Для профільної і допрофесійної підготовки учнів 9-10 класів у сільських однокомплектних загальноосвітніх навчальних закладах створюються групи в кількості не менше п'яти осіб».

Структуру 5+5+2, яку подають з найвищим рейтингом, неможливо здійснити в сільській місцевості, бо теперішні 9-річки не реально реорганізувати в 10-річки. Ще є чимало проблем із зміцненням теперішніх 11-річок, щоб вони стали опорними 10-річками.

Обов'язкова 9-річна освіта неприйнятна, бо 15-річні випускники не готові ні фізично, ні психологічно йти в самостійне життя та ще й без допризовної підготовки.

Таким чином, прийнятна обов'язкова 10-річна освіта.

З повагою

Голова Гуцульської
освітянської ради
Петро Лосюк,
член-кореспондент НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
народний вчитель України

Міністру освіти і науки України
Квіту С.М.

Шановний Сергію Мироновичу!

Громадська Гуцульська освітянська рада від освітян Гуцульського регіону України (гірські райони Івано-Франківської, Чернівецької і Закарпатської областей) схвалює прогресивний законопроект «Про освіту». Однак, враховуючи реалії сьогодення, вважаємо терміни запровадження обов'язкової 12-річної профільної повної середньої освіти нереальними.

Підтвердженням цього є невиконання обов'язкової одинадцятирічної освіти. Не тільки не досягнуто належної якості освіти, але й допущено рецидиви малописьменності. Маючи необхідну кількість ЗНЗ I-III ступенів та інші навчальні заклади, які дають повну середню освіту, стало масовим залучення випускників 9 класу до вечірніх (змінних) загальноосвітніх шкіл III ступеня (переважно із заочною формою навчання) та до екстернату. Туди «списують» випускників, які відставали в навчанні і з якими додатково ніхто не працював. Парадокс: у денній школі учні відстають, а заочно в 10-12 класах успішно вчаться. У директорів шкіл турбота одна – одержати довідку про те, що всі випускники 9 класу здобувають середню освіту.

Дійшло до профанації освіти: при ЗНЗ I-II ступенів створюють класи (групи) 10-12 класів. У 2015 році ЗНО з української мови та літератури складали не більше 5% випускників 12 класу.

По суті злочином є те, що в час війни в країні маємо малописьменних юнаків, які, до того ж, не пройшли і допризовної підготовки.

Зважаючи на сучасний кризовий стан середньої освіти, необхідним є перехідний період до запровадження 12-річної профільної повної середньої освіти. У «Прикінцевих і перехідних положеннях» проекту не говориться про те, скільки класів **обов'язково** повинні закінчувати учні, які вступили до школи до 2017 року.

Збудувати і оснастити за наступні 10 років хоч би 300 ліцеїв (ліцей потрібний у кожному з-понад 500 районів в Україні) не реально. А потрібні ще й гуртожитки, бо більшість учнів проживають на відстані 20-30 кілометрів від районного центру. Протягом останніх 30 років матеріально-технічна база шкіл, крім навчальних комп'ютерних класів, майже не оновлювалась. Отже небезпідставними є побоювання, що реорганізація загальноосвітніх шкіл у ліцеї буде тільки заміною вивіски.

Тому «Стаття 9.Рівні освіти», п.2 пропонується в такій редакції:

«Повна середня освіта розпочинається у віці 6-7 років і складається з початкової середньої освіти тривалістю 5 років, базової середньої освіти тривалістю 3 роки, допрофільної середньої освіти тривалістю 2 роки, профільної середньої освіти тривалістю 2 роки».

У «Статті 12. Середня освіта» у п.2 замість «Повна середня освіта в Україні є обов'язковою» подати «Допрофільна середня освіта в Україні є обов'язковою».

Базова середня освіта здобувається у теперішніх загальноосвітніх школах I-II ступенів, а допрофільна середня освіта – в опорних школах, реорганізованих з теперішніх загальноосвітніх шкіл I-III ступенів.

Доповнити законопроект таким: «Для випускників допрофільних середніх шкіл з віддалених сільських місцевостей, які бажають здобути вищу освіту, створюють-

ся безоплатні підготовчі відділення при закладах вищої освіти».

Опорні допрофільні середні школи, як правило, створюються в об'єднаних територіальних громадах, що відповідає процесу децентралізації і наближає освіту до реального життя.

Здобуття повної профільної середньої освіти протягом двох років відповідає соціально-економічним умовам села. Не кожний селянин зможе утримувати учня в місті протягом трьох років.

Допрофільна середня освіта сприяє усвідомленому вибору учнями академічного профілю і здійснює допрофесійну підготовку, що забезпечує підготовку випускників до праці, до життя і найголовніше - допризовну підготовку.

Щоб унеможливити оказамілювання в здобутті учнями обов'язкової допрофільної середньої освіти, вилучити із п.3 Статті 13 наступне: «а також класи, групи зочною, заочною формою навчання при закладах середньої освіти», знаючи, до чого це призвело при здійсненні обов'язкової 11-річної освіти.

З повагою,

Петро Лосюк, голова Гуцульської освітянської ради,
член-кореспондент Національної академії педагогічних
наук України, кандидат педагогічних наук,
народний вчитель України

10.08.2015

**Міністру освіти і науки України
Квіту С.М.**

**Голові Комітету Верховної Ради України
з питань науки і освіти
Гриневич Л.М.**

Споконвіків Україна славилась унікальним народним мистецтвом. На весь світ стали відомими осередки розпису, кераміки, вишивки, ткацтва, художньої обробки дерева і металу та інших видів народних художніх промислів такі, як Петриківка, Опішня, Косів, Решетилівка, Клембівка, Яворів (гуцульський) та багато інших.

З розвалом підприємств художніх промислів народні майстри віч-на-віч залишилися зі своїми проблемами: придбання сировини, виготовлення виробу та його збут на базарах. Тому народне мистецтво стрімко занепадає.

З метою відродження, збереження і розвитку художніх промислів Гуцульська освітянська рада просить відновити вивчення учнями декоративно-прикладного мистецтва, практичні заняття в майстернях декоративною творчістю в місцевостях традиційних художніх промислів, створивши навчально-виховні комплекси «загальноосвітня середня школа-ліцей-інтернат».

Тому просимо доповнити статтю 13 «Середня освіта» – в першому абзаці після слів «ліцей-інтернатів» таким: «та в місцевостях традиційних художніх промислів у навчально-виховних комплексах «загальноосвітня школа-ліцей-інтернат», а далі за текстом.

Перший абзац пункту 7 статті 13 законопроекту «Про освіту» подати в такій редакції:

«за загальноосвітнім напрямом профілізації середньої освіти – в закладах загальної середньої освіти, зміст

якої визначений державним стандартом, та поглибленої загальноосвітньої підготовки: профільна освіта наукового, мистецького, спортивного спрямування забезпечується також мережею шкіл-інтернатів, ліцеїв-інтернатів та в місцевостях традиційних художніх промислів у навчально-виховних комплексах «загальноосвітня середня школа-ліцей-інтернат», в яких навчання і перебування є безкоштовним. Заклади позашкільної освіти та міжшкільні навчально-виробничі комбінати можуть залучатися до забезпечення профільної підготовки».

З повагою,

**Голова Гуцульської освітянської ради,
народний вчитель України Петро Лосюк
20.11.2015**

Учитель – ключова фігура шкільної реформи

У 2016 році планують прийняти новий Закон «Про освіту». Його вважають реформаторським, таким, що наближає українську освіту до європейської.

Як підготуватися до реалізації реформи - таке завдання ставить перед собою кожний педагог. Щоб іти в ногу з життям, успішно вирішувати новації реформи, необхідно самому об'єктивно оцінити свій рівень кваліфікації педагогічної компетентності та професіоналізму.

У законопроекті освіта надалі безоплатна, повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і стає дванадцятирічною (початкова тривалістю 4 роки, базова – 5 років, повна профільна – 3 роки). Батьки зобов'язані забезпечувати здобуття дітьми дошкільної і повної середньої освіти.

Новим є державна сертифікація педагогічних працівників, які кожні 5 років підлягають перевірці знань та навичок зі змісту та методики навчання і знання з предмета (предметів), котрі планують викладати. Не проходження сертифікації є підставою для звільнення педагогічного працівника.

Щоб такого не сталось зненацька, кожному вчителю потрібно негайно перевірити себе, чи зможе скласти ЗНО зі свого предмета. Всі знають, але роблять вигляд ніби не знають, що чимало педагогів сьогодні не готові пройти сертифікацію. Тому в інтересах педагога є усвідомлення необхідності об'єктивної оцінки і самооцінки своєї кваліфікації. Існуюча атестація таку роль не виконує.

Наш геній Іван Франко (автор понад 5000 праць) з позаминулого і минулого століття, наче сьогодні, дає оцінку сучасному стану освіти: «Учителем школа стоїть: коли учитель непотрібний, не приготований, несумлінний, то й школа ні до чого».

Глибоку кризу освіти чиновники, влаштувавши собі «тихе життя», вважають допустимою. Деякі успіхи шкільна безкоштовна освіта має завдяки додатковим заняттям з репетиторами (плата за один предмет від 3 до 6 тисяч гривень), що під силу далеко не кожній сім'ї. Отже, паралельно існують дві освіти.

Тим часом живучий стереотип зрівнялівки, коли вчитель вважає, що в нього такий самий диплом, як і в іншого. А якщо подивитися на оцінки у додатку до диплома, то в одного «трійки», а в іншого «4» і «5». Як правило, «трійочник» стає посереднім вчителем, а випускник з високими балами – професіоналом (буває, що не завжди, але тут питання покликання, таланту). Ломка хибного стереотипу, доки не дійшли до сертифікату, викликає шалений опір. Ось одна з причин, чому школа стає «ні до чого».

Висновок зрозумілий кожному: або «доприготуватися», тобто підвищити свою кваліфікацію, або, не отримавши сертифіката, змінити професію. Вина в цьому і ВНЗ, бо свого часу (до введення ЗНО) в погоні за платниками (контрактниками) приймали на очну і заочну форми навчання будь-кого з атестатом про середню освіту (про рівень знань чи покликання до педагогічної праці не йшлося).

Найскладніша ситуація з учителями англійської мови. Тривалий час був дефіцит таких педагогів. Тому вчителем англійської мови приймали на роботу кожного, хто вступив на заочне навчання. Оволодіти правиль-

ною вимовою без англомовного середовища і ґрунтовними знаннями з граматики англійської мови та знати не менше 2000 слів змогли тільки окремі самородки. Спроба ввести ЗНО з англійської мови викликала переполох у батьків і учнів, бо навіть одинадцятикласникам з достатнім і високим рівнем навчальних досягнень репетитори відмовляли в підготовці до ЗНО із-за слабких знань з англійської мови.

Такий стан потрібно негайно виправляти, тим більше, що недавно Президент України Петро Порошенко оголосив 2016 рік Роком англійської мови. Варто терміново організувати суботні курси підвищення кваліфікації вчителів англійської мови, котрі цього потребують, а влітку – англомовні табори для учнів і вчителів.

Отже, бачимо, що перед педагогічними працівниками стоять дуже відповідальні завдання у підготовці до спроможності працювати в умовах реалізації нового Закону України «Про освіту».

*Газета «Гуцульський край»,
5 лютого 2016 року*

ДОДАТКИ

Хто ми є?

- 1846р. – Відкрита перша школа в Яворові.
- 1 вересня 1952р. – Відкрита середня школа.
- 1 вересня 1961р. – Середня школа реорганізована у восьмирічну.
- 1 вересня 1967р. – Відновлено середню школу в Яворові.
- 1 грудня 1980р. – Введено в дію гірськолижну базу з 300-метровим витягом (Василь Крамарук – учень школи здобув срібну медаль на Всеукраїнській спартакіаді, кандидат в майстри спорту).
- 1 вересня 1982р. – Введена в дію нова школа.
- 1990р. – За проектом «Пілотні школи» в школі встановлений комп'ютерний клас.
- 25 лютого 1991р. – У школі відкрито літературно-краєзнавчий музей Лесі Українки.
- 23 травня 1991р. – Перша зустріч освітян усіх трьох частин Гуцульщини – галицької, буковинської і закарпатської.
- 1994р. – П.В.Лосюка обрано членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України.
- 1996р. – Урочисто відзначено 150-річчя школи.
- 1999р. – П.В.Лосюк переможець обласного конкурсу «Директор сільської школи».
- 2000р. – На базі школи проведена Міжнародна науково-практична конференція «Комп'ютерне забезпечення навчального процесу в сільській школі».
- 2-5 березня 2000р. (м.Київ) – Диплом учасника 2-ї міжнародної виставки освіти, навчання та ділового управління. «EDUCA EXPO-2000».
- 2002р. (м.Київ) – Презентація школи в Українському Домі (участь в акції Міністерства культури України «Мистецтво одного села»).

- 2003р. – На базі школи проведена регіональна науково-практична конференція «Спільна робота школи, сім'ї і громадськості у вихованні екологічної культури учнів і молоді».
- Березень 2004 р. – Презентація школи в Культурному центрі (м.Москва) України в Москві.
- 3-6 жовтня – В рамках міжнародного співробітництва 2005р. (Румунія) між Івано-Франківською областю і повітом Марамуреш (Румунія) відбулася презентація школи в м.Бая Маре, в м.Сігет та с.Рівна.
- Грудень 2005 р. – Презентація творчого доробку школи в Прикарпатському національному університеті ім. В.Стефаника.
- 3 січня 2006 р. – Школу відвідав Президент України Віктор Ющенко.
- 28 квітня 2006р. – На базі школи проведено ІХ Зліт обдарованої учнівської молоді Гуцульщини.
- 11-13 жовтня – Диплом І-го ступеня у фіналі Всеукраїнського 2006р. фестивалю-конкурсу на кращу модель сучасної сільської загальноосвітньої школи України. (м.Черкаси)
- 27 жовтня 2006р. – На базі школи проведена Всеукраїнська науково-практична конференція «Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади».
- 2008р. – Школа нагороджена дипломом лауреата (м.Київ) Всеукраїнського конкурсу «Добро починається з тебе».
- 6 березня 2012р. – Надання школі статусу авторської гуцульської як регіональної української національної (рішення науково-методичної ради ОІППО).
- Жовтень 2013р. – Подяка УЦОЯО за активну участь школи у проведенні ІV Міжнародної науково-методичної конференції «Освітні вимірювання – 2013. ЗНО як інструмент забезпечення рівного доступу до вищої освіти й оцінювання якості освіти».

Про автора

Лосюк Петро Васильович (04.03.1936. с. Яворів Косівського району нині Івано-Франківської області) – педагог. Кандидат педагогічних наук (1974), член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України (1994), заслужений вчитель України (1989), народний вчитель України (2008). Закінчив Івано-Франківський педагогічний інститут (1962). Від 1963 до 2013 року – директор Яворівської школи Косівської районної ради. З 1994 до цього часу – завідувач Науково-дослідної лабораторії “Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” Національної академії педагогічних наук України.

На стикуванні декоративно-прикладного мистецтва і праці обґрунтував теоретичні засади виховних можливостей занять учнів декоративною творчістю (в кандидатській дисертації). Розробив і втілює у практику концепцію розбудови школи в умовах Гуцульщини як регіональної української національної. Обґрунтував теоретико-методологічні основи і методику використання регіонального етнографічного компонента гуцульщинознавства як складової українознавства, що є провідним у національно-патріотичному вихованні учнів. Підготовлено і видано навчально-методичне забезпечення (програми, посібники, хрестоматії, довідники, 10 номерів журналу “Гуцульська школа” (1994-2000) та ін.), всього понад 100 друкованих праць. Його досвід вивчення гуцульщинознавства слугує й іншим етнографічним регіонам України (Бойківщина, Волинь, Наддніпрянщина, Поділля, Полісся, Слобожанщина, Таврія та ін.) в реалізації концепції національно-патріотичного

виховання дітей та учнівської молоді. П.В. Лосюк підготував і запровадив нову дидактичну систему поєднання профільного навчання і допрофесійної підготовки старшокласників в сільських однокласних школах.

Петро Васильович Лосюк – делегат IV республіканського з'їзду вчителів (1977), II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти і науки (2001).

Нагороджений нагрудними знаками “Відмінник народної освіти УРСР” (1979) та “Отличник просвещения СССР” (1985), медалями А.С. Макаренка, “Василь Сухомлинський”, “Ушинський К.Д.”, “Григорій Сковорода”, “За заслуги перед Прикарпаттям”, “20 років незалежності України”. Лауреат премій: Всеукраїнської В.І. Вернадського та обласної М.Г. Стельмаховича.

Література

Джус О., Паска Г. Гуцульський освітянський корифей Петро Васильович Лосюк // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. - №8-9.

Лосюк П.В. Декоративно-прикладне мистецтво в школі. – К.: Рад. школа, 1979. – 56 с. + 16 кольор. вкл.

Лосюк П. В. Гуцульська школа. – Косів: Писаний Камінь, 1997. – 122 с.

Лосюк П.В. Гуцульщинознавство в українській національній школі. – Косів: Писаний Камінь, 2001. -166 с.

Лосюк П.В. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі (на прикладі Гуцульського регіону). – Снятин: ПрутПринт, 2007. – 160 с.

Народний вчитель України Петро Лосюк: Статті, дослідження, документи / Упоряд., заг. ред. А. Григорука. – Снятин: ПрутПринт, 2011. – 152 с.

Ростимо юних патріотами України / Упоряд. П. Ло-

сюк, А. Григоруk. . – Косів: Писаний Камінь, 2015. – 238 с.

Хрестоматія з гуцульщинознавства / Упоряд., авт. передм. П. В. Лосюк. Снятин: ПрутПринт, 2001. – 656 с.

Черкач Н.І., Черкач В.М. Подвижник гуцульської школи. – Вижниця: Черемош, 2013. – 60 с.

Аделя Григоруk

*Із “Енциклопедії сучасної України”
Том 16 (Київ: Видавництво Інституту
енциклопедичних досліджень, 2016).*

ЗМІСТ

З НАРОДОМ І ДЛЯ НАРОДУ	5
Я завжди був народним учителем	5
Омріяна і вистраждана	12
Інформатика в гуцульській школі	38
Якість шкільної освіти: теорія, реалії і перспективи	46
Інновації потребують прагматизму	52
Повернути дітям працю	89
Ростимо народних умільців	93
ГУЦУЛЬЩИНІ – ГУЦУЛЬСЬКУ ШКОЛУ	118
Гуцульській освітянській раді – 25	118
Як ми йшли до гуцульської школи	132
Від неписьменності до української гуцульської школи європейського рівня	137
Модель розвитку сучасної гуцульської школи	150
Гуцульська школа майбутнього	173
Пропозиції Клубу інтелігенції ім. І. Пелипейка	178
Орієнтовний курс «Гуцульщинознавство» для випускних 9 і 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (35 годин)	180
Рекомендована література	184
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПОКЛИКАННЯ СЕРЦЯ	187
«Моїм покликанням є національно-патріотичне виховання дітей і молоді»	187
Національно-патріотичному вихованню дітей та учнівської молоді – систему	190
Святкування вікопомних дат історії України	203
Відзначення пам'ятних дат	203
Підготовка захисників Вітчизни	204

Опришківський рух на Гуцульщині та участь в ньому мешканців Яворова.....	217
Зробимо Косівщину привабливою для туристів.....	217
Бути «Гуцульській гражді»!	222
Шана великому Кобзареві	224
Положення про проведення Гуцульської Шевченкіани «Натхненні Шевченком», присвяченої 200-річчю від дня народження великого Кобзаря.....	224
Вшануймо співця Гуцульщини.....	228
Пропозиції до “Заходів щодо реалізації Концепції націо- нально-патріотичного виховання дітей та молоді”	233
Пункт 7.1.5 Заходів (наказ МОН України від 16.06.2015 року №641) щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді....	236
Вице-прем’єр-міністру України Сичу О.М.	237
ОСВІТІ – ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЮ УПРАВЛІННЯ	247
Врятуємо сільську школу — врятуємо село.....	247
Про розвантаження учнів.	
Міністру освіти і науки України С.Квіту.....	251
Лист прем’єр-міністру України	255
Відкритий лист міністрові освіти і науки України С.М. Квіту.....	256
Пропозиції до проекту Закону України “Про освіту”	258
Міністру освіти і науки України Квіту С.М.....	261
Міністру освіти і науки України Квіту С.М. Голові Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Гриневич Л.М.....	264
Учитель – ключова фігура шкільної реформи	266
ДОДАТКИ	269
Хто ми є?	269
Про автора.....	271

Бібліотека гуцульської школи
Освітньо-краєзнавче видання
ЛОСЮК Петро Васильович

НА ВІСТРІ ЧАСУ

Освітньо-краєзнавчі статті

“Писаний Камінь”

Косів
2016

Літературний редактор
Аделя Григорук
Комп'ютерний набір
Любові Кифорак, Романа Гальчука
Комп'ютерний дизайн
Віталія Стефурака

Видруковано в ПП “Писаний Камінь”
Свідоцтво Держ. реєстру: серія ІФ, № 44
Івано-Франківська обл., м. Косів,
вул. Незалежності, 28.
Тел-факс: 2-24-91
E-mail: Evrika-pk@ukr.net

Підписано до друку 10.02.16. Формат 60x84\16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 16,04. Обл.-вид. арк. 6,45.
Тираж 300 прим. Замовне 435.